

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
AVRUPA BİRLİĞİ ENSTİTÜSÜ**

AB SİYASETİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**AVRUPA BORÇ KRİZİ'NİN TÜRKİYE-YUNANİSTAN
İLİŞKİLERİNE SİYASİ ETKİLERİ: NEO-REALİST
BİR DEĞERLENDİRME**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Birkan Hasan KIRAN

İSTANBUL - 2018

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
AVRUPA BİRLİĞİ ENSTİTÜSÜ

AB SİYASETİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI

**AVRUPA BORÇ KRİZİ'NİN TÜRKİYE-YUNANİSTAN
İLİŞKİLERİNE SİYASİ ETKİLERİ: NEO-REALİST
BİR DEĞERLENDİRME**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Birkan Hasan KIRAN

**Tez Danışmanı
Yard. Doç Dr. Emirhan GÖRAL**

İSTANBUL - 2018

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
AVRUPA BİRLİĞİ ENSTİTÜSÜ

ONAY SAYFASI

Enstitümüz AB Siyaseti ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Türkçe / İngilizce Yüksek Lisans Programı öğrencisi Birkan Hasan Kıran'ın, **Avrupa Borç Krizi'nin Türkiye – Yunanistan İlişkilerine Siyasi Etkileri: Neo-Realist Bir Değerlendirme** konulu tez çalışması **09/04/2018** tarihinde yapılan tez savunma sınavında aşağıda isimleri yazılı jüri üyeleri tarafından **OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞU** ile **BAŞARILI** bulunmuştur.

Onaylayan:

Dr. Öğ. Üy. Emirhan GÖRAL Danışman

Doç. Dr. Fuat AKSU Jüri Üyesi

Doç. Dr. Mesut EREN Jüri Üyesi

Emirhan Göröl
Fuat Akso
Mesut Eren

06.04/2018 tarih ve 2018/07 sayılı Enstitü Yönetim Kurulu kararı ile onaylanmıştır.

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı	: Birkan Hasan KIRAN
Ana Bilim Dalı	: AB Siyaseti ve Uluslararası İlişkiler
Program	: Türkçe Yüksek Lisans
Danışmanın Adı ve Soyadı	: Emirhan GÖRAL
Verildiği Tarih	: Yüksek Lisans, Mayıs, 2018
Anahtar Kelimeler	: Avrupa Borç Krizi, Euro Bölgesi, Neo-realizm, Ege Denizi Sorunu, Kıbrıs Sorunu, Deprem Diplomasisi, Yunanistan, Türkiye

ÖZET

Türkiye-Yunanistan ilişkileri tarihi süreçte güvensizlik temeline dayandırılmıştır. Bu güvensizlik 1950 yılında ortaya çıkan Kıbrıs sorunuyla pekişerek büyümüş, bu dönemde iki ülke arasındaki anlaşmazlıklar realist bakış açısıyla çözüme ulaştırılmaya çalışılmıştır. 1999 yılında düzenlenen Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne aday gösterilmesi ilişkileri farklı bir boyuta taşımıştır. Geçmişte bakıldığında tarihleri boyunca hem Türkiye hem de Yunanistan birçok ekonomik krizle mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bu krizlerden en önemlisi; 21. yüzyıl itibariyle kendini hissettirmeye başlayarak 2008 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkan ve 2009'un son çeyreği ile Avrupa Borç Krizi'ne dönüşen küresel ekonomik krizdir. Çok sayıda ülke bu krizden olumsuz etkilenirken özellikle Yunanistan AB bünyesinde en çok zarar gören ülke olmuştur. Kısa bir süre sonra ise Avrupa Borç Krizi Yunanistan borç krizine dönüşmüştür.

Bu netice doğrultusunda, başta AB ülkeleri olmak üzere çok sayıda dünya ülkesini etkisi altına alan Avrupa Borç Krizi'nin Türkiye-Yunanistan ilişkilerine olası etkilerinden yola çıkılarak bu çalışma hazırlanmıştır. Bu bağlamda Avrupa Borç Krizi sonrası süreçte Türkiye-Yunanistan ilişkileri, AB-Yunanistan ilişkisini ortaya koyan bağımsız değişken ve yaşanan ekonomik krizin Türkiye-Yunanistan ilişkilerine etkisini

gösteren bağımlı değişken ile birlikte neo-realist kuram çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme sonucunda iki ülke arasında yaşanan Ege ve Kıbrıs gibi siyasi anlaşmazlıkların çözüme ulaştırılıp ulaştırılmayacağı noktasında bir analiz yapılması amaçlanmıştır. Bu gaye uyarınca çalışma üç ana bölümden oluşturulmuştur. İlk bölümünde realizm, neo-realizm ve çalışmanın alt problemlerinden ilkinin oluşturan Türkiye-Yunanistan ilişkilerinin genel çerçevesi neo-realizm bakış açısıyla çizilmiştir. İkinci bölümde, çalışmanın ikinci alt problemini oluşturan Avrupa Borç Krizi'nin ortaya çıkış nedenleri ile Yunanistan ve Türkiye'ye etkilerine değinilmiştir. Çalışmanın ana araştırma sorusunu oluşturan Avrupa Borç Krizi sonrası Türkiye-Yunanistan ilişkileri ise üçüncü bölümde değerlendirilmiştir.

Çalışmanın sonucunda uluslararası sistemin günümüzde “Çok Kutupluluğa” doğru dönüştüğü belirlenmiştir. Avrupa'da tecrübe edilen borç krizinin Avrupa Birliği'nin kendini sorgulamasına neden olduğu, Almanya'nın süreç ve kriz yönetiminde ön plana çıktığı, Yunanistan'ın ise ulusal çıkarları doğrultusunda yaşanan borç krizini fırsata çevirerek içinde bulunduğu durumu Türkiye ile olan siyasi sorunlarında bir taviz aracı olarak kullandığı sonucuna varılmıştır. Her ne kadar 1999 Helsinki Zirvesi'nin ardından Türkiye ile Yunanistan arasında ekonomik ve sosyal yönden çok sayıda işbirliği yolu açılmış olsa da, Avrupa Borç Krizi sonrasında AB-Yunanistan ilişkisinin sıkılaşıyor devam ediyor olması da açık bir gerçektir. Bu durum, Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde Ege ve Kıbrıs gibi geçmişten günümüze taşınan siyasi anlaşmazlıkların uzun bir süre daha Avrupa Birliği nezdinde çözüme kavuşturulamayacağını ortaya koymaktadır.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname	: Birkan Hasan KIRAN
Field	: EU Politics and International Relations
Programme	: Master – Turkish
Supervisor	: Emirhan GÖRAL
Degree Awarded and Date	: Higher Degree, May, 2018
Keywords	: European Debt Crisis, Euro Zone, Neo-realism, Aegean Sea Problem, Cyprus Problem, Earthquake Diploma, Turkey, Greece

ABSTRACT

Turkey-Greece relations are based on the fundamental insecurity in the historical process. This insecurity grew by consolidating with the Cyprus problem that emerged in 1950, and the problems between the two countries were tried to be resolved by realist point of view. At the Helsinki Summit in 1999. Turkey's relations with the European Union, the nomination was moved to a different dimension. In retrospect, dates throughout Turkey and many have been forced to fight the economic crisis as well as Greece. The most important of these crises; It is the global economic crisis that began in the United States in 2008, beginning with self-empowerment in the 21st century and turning into the European Debt Crisis with the last quarter of 2009. While many countries are negatively affected by this crisis, Greece has been the most damaged country in the EU. Soon after, the European Debt Crisis became Greece's debt crisis.

In line with this conclusion, especially European Union countries, including many countries of the world under the impact of the possible effects of the European debt crisis based on this study has been prepared on the Turkey-Greece relations. In this context, analyzed within the framework of neo-realist theory of the Turkey-Greece

relations in the aftermath of the European debt crisis with the independent variable that reveals the EU-Greece relationship and the dependent variable that shows the impact of economic crisis in Turkey-Greece relations. As a result of this evaluation, it was aimed to make an analysis at the point where the experienced political disagreements between the two countries, Cyprus and Aegean, could not be delivered. In accordance with this objective, the study is composed of three main sections. The first section of realism, neo-realism, and forming the framework of the first Turkey-Greece relations problems of the sub-study were drawn from the point of view of neo-realism. In the second part, forming the second sub-study problems with the reasons for the emergence of the European debt crisis and it is addressed to the effects of Greece and Turkey. The study constitutes the main research question after the European Debt Crisis Turkey-Greece relations have been evaluated in the third section.

At the end of the study, it was determined that the international system is now turning towards "Polarity". Europe's experience as the debt crisis in the European Union caused the self-questioning, Germany's process and that came to the fore in crisis management, while Greece national interests in accordance experienced were in turning the opportunities of the debt crisis compromise the vehicle's political problems with Turkey as the result that we use as. Although the 1999 Helsinki Summit the following economic and social aspects of many ways of cooperation from between Turkey and Greece opened, though, it is an obvious fact that EU and Greece relationships continues to tighten after the debt crisis. This case shows that the political disagreements moved from the past to the present in Turkey-Greece relations such as Aegean and Cyprus cannot be resolved for a long time within the European Union.

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Bu tez çalışması Avrupa’da yaşanan borç krizinin Türkiye-Yunanistan ilişkilerine olası etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, konu incelenirken iki ülke arasında geçmişten günümüze dek süregelen Ege ve Kıbrıs gibi siyasi anlaşmazlık konularına tarafların bakış açıları, kriz öncesi ve sonrası dış politika pozisyonları ve sistemin dönüşmekte olan yapısının göz önünde bulundurulması gerekmiştir.

Geçmişten günümüze Türkiye-Yunanistan ilişkileri incelendiğinde ortaya çıkan değişken ve dalgalı yapı ile tarihte yaşanan kırılmaların iki ülke ilişkilerine etkileri, Avrupa Borç Krizi’nin Türkiye-Yunanistan ilişkilerine olası etkilerinin analiz edilmesi esnasında göz önünde bulundurularak mümkün olduğunca teze yansıtılmıştır.

Bu çalışma elbette ki yalnızca tez araştırmaları esnasında elde edilen bilgi verileri ile oluşturulmamıştır. Bu noktada tez danışmanlığımı üstlenerek süreç boyunca benden yardımlarını esirgemeyen saygıdeğer hocam Emirhan Göral’a teşekkürü bir borç bilirim. Hayatım boyunca yanımda olarak her şartta ve koşulda bana destek olan aileme ve arkadaşlarıma da ayrı ayrı teşekkür eder, sevgilerimi sunarım.

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AGSP	: Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası
BM	: Birleşmiş Milletler
DTÖ	: Dış Ticaret Örgütü
ECB	: Avrupa Merkez Bankası
EFSF	: Avrupa Finansal İstikrar Fonu
EFSM	: Avrupa Finansal İstikrar Mekanizması
ESM	: Avrupa İstikrar Mekanizması
FIR	: Uçuş Bilgi Bölgesi
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
GSMH	: Gayrisafi Milli Hâsıla
GSYİH	: Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla
IMF	: Uluslararası Para Fonu
NATO	: Kuzey Atlantik Paktı
SAR	: Arama Kurtarma Faaliyetleri
S&P	: Standard and Poor's
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
YDİK	: Yüksek Düzeyli İşbirliği Konseyi

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT.....	iii
KISALTMALAR	vi
TABLO LİSTESİ.....	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. REALİZM.....	11
1.2. NEO-REALİST KURAMIN TEMEL ARGÜMANLARI	16
1.2.1. Anarşi.....	18
1.2.2. Güvenlik.....	19
1.2.3. Güç Dengesi.....	20
1.3. TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİ VE NEO-REALİZM KURAMI.....	21

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BORÇ KRİZİ ÖNCESİ AB NEZDİNDE TÜRKİYE YUNANİSTAN İLİŞKİLERİ.....	
2.1. TÜRKİYE-YUNANİSTAN İLİŞKİLERİ KISA TARİHÇESİ.....	28
2.1.1. 1997 Lüksemburg Zirvesi Sonrası Değişen İlişkiler	35
2.1.2. 1999 Helsinki Zirvesi Sonrası Yumuşama Dönemi	40
2.2. AVRUPA BORÇ KRİZİ: ÇIKIŞ NEDENLERİ, TÜRKİYE VE YUNANİSTAN'A ETKİLERİ.....	45
2.2.1. Avrupa Borç Krizi'nin Ortaya Çıkışı.....	46
2.2.2. Yunanistan'a Etkileri	47
2.2.3. Türkiye'ye Etkileri.....	57

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BORÇ KRİZİ SONRASI DÖNEM

3.1. YUNANİSTAN'DA İÇ FAKTÖRLERİN ETKİSİ.....	61
3.2. AB'NİN LOKOMOTİFİ OLAN ALMANYA'DA İÇ FAKTÖRLERİN ETKİSİ.....	69
SONUÇ	76
KAYNAKÇA.....	86

TABLO LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 2. 1. Yunanistan Temel Makroekonomik Göstergeleri (2006-2010)	50
Tablo 2. 2. Yunanistan'a Yapılan Mali Yardımlar (2010-2011).....	53

GİRİŞ

Bu çalışma birçok ülkeyi derinden etkileyen Avrupa Borç Krizi'nin Türkiye ile Yunanistan ilişkilerine herhangi bir etkisi olup olmadığını sorgulama amacıyla ortaya çıkmıştır. Çalışmanın ana araştırma sorusunu oluşturan “Avrupa Borç Krizi sonrasında Yunanistan-AB ilişkilerinin seyri doğrultusunda hayata geçirilen dış politikaların, Türkiye-Yunanistan ilişkileri ve iki ülke arasında uzun yıllardır varlığını sürdüren anlaşmazlıklar üzerinde olumlu veya olumsuz bir etkisi var mıdır?” sorunsalı çerçevesinde aranılan cevaba ulaşabilmek amacıyla; Avrupa Borç Krizi'nin AB ve Yunanistan dış politikaları üzerine etkileri “bağımsız değişken”, Türkiye-Yunanistan ilişkileri ve iki ülkenin karşı karşıya geldiği anlaşmazlıklar ise “bağımlı değişken” olarak gelecek bölümlerde yapılacak olan analizlerde ele alınacaktır.

Bağımlı ve bağımsız değişkenlerden hareketle çalışmanın ara araştırma sorusuna yanıt aramak amacıyla oluşturulan ve takip eden bölümlerde tartışılacak olan hipotezler şu şekildedir:

-Avrupa Borç Krizi sonucunda Yunanistan'ın AB'nin çıpasına takılarak “peşine takılma stratejisini (bandwagoning)” sürdürmesi ve negatif sonuçları olduğunu bilmesine karşın Birlik nezdinde kalmayı tercih ederek çözümü AB dahilinde araması, Türkiye-Yunanistan ilişkileri çerçevesinde geçmişte meydana gelerek günümüzde halen mevcudiyetini koruyan siyasi anlaşmazlıklara herhangi bir etkide bulunmamıştır.

-Yunanistan'ın Avrupa Borç Krizi sonrasında içinde bulunduğu durum neticesinde, AB nezdinde gerekli görülen ekonomik kemer sıkma politikalarını kabul etmesine rağmen alternatif sağlama amacıyla Türkiye ile ilişkilerini geliştirme çabasına girerek bu yolla iki ülke arasında yaşanan anlaşmazlık konularını çözüme kavuşturmaya yönelmesi söz konusudur.

Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ana araştırma sorusuna yanıt aranırken, günümüz uluslararası sisteminin değişmekte olan yapısı çerçevesinde Avrupa Borç Krizi'nin Türkiye-Yunanistan ilişkilerine olası etkisinin uluslararası siyaset perspektifinden yorumlanması yoluyla neo-realist bir değerlendirme yapılacaktır. Yapılan değerlendirme ile birlikte hipotezler tartışılarak Avrupa'da tecrübe edilen borç

krizinin Türkiye-Yunanistan ilişkileri ve iki ülkenin yıllardır gündeminden düşmeyen Kıbrıs ve Ege anlaşmazlıkları üzerindeki etkisi ortaya konulacaktır.

Dünya ekonomileri tarih boyunca sürekli olarak ekonomik krizlerle mücadele etmek zorunda kalmıştır. 2007 yılında ABD’de mortgage kredileri krizi olarak başlayan ve benzer nedenlerle İngiltere’ye sıçrayan ekonomik kriz, 2008 yılı itibariyle küresel bir krize dönüşmüştür (Yıldız ve Durgun, 2010, s. 3). 2008 ekonomik krizi, son yüzyıl içerisinde yaşanan en büyük ekonomik krizler arasında yer almaktadır. Başlangıçta sadece bir likidite sıkışması olarak düşünülen bu durum, 2008 yılı Eylül ayında ABD’nin köklü bankalarından Lehmann Brothers’ın iflasını açıklaması ile birlikte küresel bir kriz halini almış ve başta Avrupa Birliği (AB) ülkeleri olmak üzere tüm dünya ülkelerini olumsuz etkilemiştir.

Gelişmiş ülkelerin finansal piyasalarından başlayan ve 2008 yılının son çeyreğinde tüm dünyayı saracak şekilde büyüyen küresel kriz, 2009 yılının ikinci çeyreğinde de etkisini sürdürmüştür. Bu dönem içerisinde finansal sistem ve ekonomik faaliyetlerle ilgili açıklanan veriler krizin en yoğun hissedildiği dönemin atlatıldığını fakat küresel ekonomik krizin ortaya çıkardığı negatif sonuçların tamamen bertaraf edilmesinin çok da kolay olmayacağını göstermiştir (TCMB, 2009, s. 1).

Euro bölgesinde yer alan ülkelerin (Almanya, Avusturya, Belçika, Estonya, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İrlanda, İspanya, İtalya, Kıbrıs, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Malta, Portekiz, Slovakya, Slovenya ve Yunanistan) Ekonomik ve Parasal Birlik uyarınca Avrupa Merkez Bankası tarafından yürütülen bağımsız bir para politikasını takip etmesi ve Euro bölgesi dahilinde ortak para biriminin kullanılıyor oluşu bu ülkelerin ekonomik olarak birbirlerine bağılıklarını arttırmaktadır. Bu bağılılık ise Euro bölgesi ülkelerinin ekonomik krizi çok daha yoğun hissetmelerine sebep olmuştur. Yaşanan küresel krizin etkisiyle İrlanda, Yunanistan ve Portekiz gibi AB üyesi devletler başta olmak üzere, Euro bölgesine dâhil olan bazı ülkelerde “yüksek kamu borcu” sorunları su üstüne çıkmıştır. Bunun sonucunda AB, küresel krizin yanı sıra bir de Birlik içinde yaşanan borç kriziyle karşı karşıya kalmıştır (Öztürk ve Aras, 2011, s. 145).

AB'nin ortak parasal birliğini oluşturan Euro Bölgesi tarihindeki en büyük daralmayı 2009 yılında yaşayarak toplamda %4,1 oranında küçülmüştür. Yaşanan küresel krizin etkileriyle AB ülkelerinde kamu açıkları ve borç stokları ciddi oranda artış göstermiş ve birçok ülkede kamu maliyelerinin oturmuş seyri tehlike altına girmiştir. Özellikle Yunanistan'ın bu dönemde iflasın eşiğine gelmesi, İrlanda ve Portekiz gibi diğer üye ülkelerin de Avrupa Birliği'nden yardım talebinde bulunmasında etkili olmuş ve birçok AB ülkesinde krizin doğurduğu olumsuz sonuçların ortadan kaldırılabilmesi için Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) da desteğiyle oluşturulan yardım paketleri uygulamaya konulmuştur. Bu noktada, AB hükümetlerinin borç yükü 2006 yılında 7,1 trilyon Euro iken, yardım paketlerinin de uygulamaya konulmasıyla birlikte 2009 yılı sonunda 8,6 trilyon Euro'ya yükselmiştir. (Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, 2011, s. 1).

2010 yılına gelindiğinde büyük bir borç kriziyle sarsılmaya devam eden Yunanistan'ın Avrupa Borç Krizi öncesi dönemde de ekonomisi çok parlak seyretnemiştir. 21. Yüzyılın başlarından itibaren ülkede gerçekleşen yıllık cari açık seviyesi, GSYİH'nin ortalama %10'u kadardır. Özellikle 2007 ve 2008 yıllarında bu oran %15'e kadar yükselmiştir. Bu nedenle yüksek miktarlarda dış sermaye alan Yunanistan; Avrupa'nın çevre ekonomisi olarak nitelendirilmiştir. Avrupa Birliği'ne katıldıktan sonra, ülke toprakları içerisinde faaliyetini sürdüren anahtar sanayi sektörlerinde yaşanan rekabet kaybı, AB üye ülkelere karşı %85, üçüncü ülkelere karşı ise %15 oranında gerçekleşmiştir. Bu durum; ülkede yaşanan ihracat kayıplarının nedenlerini açıkça gözler önüne sermektedir. (Erdem ve Atbaşı, 2011, s. 47).

Öte yandan Türkiye, hem küresel hem de ulusal boyutta birçok ekonomik kriz ile baş etmek zorunda kalmıştır. Bunlardan en kapsamlı ve zorlu olanı 2001 krizi olarak tarihteki yerini almıştır. Türkiye 2001 krizi sonrasında, uluslararası piyasalar ve IMF kaynaklı, mükemmel denilebilecek seviyede bir finansal genişleme ile ucuz kredi alımı imkânına kavuşmuştur. Bu doğrultuda Türkiye'nin dış borcu 2003-2008 yılları arasında büyük oranda artış göstermiştir. Bir başka deyişle; Türkiye 2008 küresel krizini yüksek cari açık ve dış borçlarla karşılamıştır (Yeldan, 2009, s. 17). Türkiye 2001-2007 yılları arasında ekonomik büyüme yaşamasına rağmen, bu büyüme beklenildiği gibi istihdam

yaratmamıştır. Merkez Bankası'nın aylık tahminleri ölçtüğü beklenti anketleri 2007 yılından itibaren iyi sinyaller vermemiş ve beklentilerin git gide kötüleştiğini ortaya koymuştur. Küresel krizin Türkiye'yi ne derece etkileyip etkilemediği tartışmalarının yaşandığı bu süreçte; 2008 Ocak-Ağustos döneminde, 2007'nin aynı dönemine göre kapanan şirket sayısı %48, protestolu senet tutarı yüzde %205 artarak 4 milyar TL'yi aşmış ve karşılıksız çeklerin tutarı yüzde %38 artarak 2,5 milyar TL'ye yaklaşmıştır (Sönmez, 2008, s. 26).

Türkiye ve Yunanistan devletleri bu süreçte tüm bu ekonomik sorunlarla boğuşurken aynı zamanda çeşitli siyasi sorunlarla da baş etmek zorunda kalmışlardır. Bu dönemde iki ülke adına da hem iç hem de dış politik problemler birbirini takip etmiştir. Bunun yanı sıra, iki ülke arasında geçmişten günümüze kadar devam eden anlaşmazlıkların bir çözüme kavuşturulmasından ise bir hayli uzak kalınmıştır. Türkiye ve Yunanistan arasında zaman içerisinde ortaya çıkan, Yunanistan'ın Avrupa Birliği üyeliğine kabul edilmesiyle yeni bir boyut kazanan ve günümüze dek uzanarak dönem dönem gerginlik dozajını aşan siyasi anlaşmazlıkların başında Ege ve Kıbrıs meseleleri gelmektedir.

Türkiye ve Yunanistan örneğinde olduğu gibi; zaman içerisinde devletler arasında oluşan anlaşmazlıklar, uluslararası yapı içerisinde bulunan diğer aktörler üzerinde de olumsuz etkilere neden olabilmektedir. Bu bağlamda, uluslararası ilişkileri sürdürmeye ve bu anlaşmazlıklara çözüm üretmeye yönelik çeşitli teoriler ortaya çıkmıştır. Bu teorilerin başında; Realizm ve Neo-realizm (Gerçekçilik ve Yeni Gerçekçilik), Liberalizm ve Yeni Liberalizm, Marksizm ve Merkez Çevre Teorileri, Jeopolitik Teoriler, Oyun Teorisi, Uluslararası Sistem Teorisi, Karar Verme Teorisi, Pozitivizm ve Epistemolojik Tartışmalar gelmektedir (Arı, 2015).

Bu çalışmada Avrupa Borç Krizi'nin Türkiye-Yunanistan ilişkilerine yaptığı olası etkiler neo-realist kuram çerçevesinde değerlendirilecektir. Bu doğrultuda, iki ülke arasında uzun yıllardır mevcudiyetini koruyan anlaşmazlıkların kesin bir çözümünün mümkün olup olmayacağı hususunda bir analiz yapılması amaçlanarak çalışma üç ana bölümden oluşturulmuştur.

İlk bölümde, realizm ve neo-realizm teorilerinin temel argümanları ile Türkiye-Yunanistan ilişkilerinin kavramsal çerçevesi ortaya konulacaktır. Türkiye ve Yunanistan ilişkilerinde; iki ülke arasında yaşanan problemlerin çözümü doğrultusunda aktör (ulusal) düzeyinde ortaya çıkabilecek çözüm arayışlarının yanı sıra, uluslararası çok taraflı yapıların devreye girmesi halinde bunun mevcut sorunların çözümü adına gidişata nasıl bir katkı sağlayacağı incelenecektir. Uluslararası kuruluşların çözüm sürecinde yer alması Türkiye ve Yunanistan'a neler getirecek ya da neler götürecektir?

İkinci bölümde, Avrupa Borç Krizi öncesinde Türkiye-Yunanistan ilişkilerinin genel tablosu çizilecek, Avrupa'da yaşanan borç krizinin esas nedenleri üzerinde durularak Türkiye ve Yunanistan'a yaptığı etkilerin ekonomik ve siyasi boyutları detaylı bir biçimde ele alınacaktır. Çalışmanın bu kısmında Avrupa Borç Krizi'nin iki ülke ilişkilerinin gelecek seyri açısından ne denli önemli olduğu vurgulanacaktır.

Çalışmanın üçüncü ve sonuç bölümlerinde ise, Avrupa Borç Krizi sonrası süreçte Türkiye ve Yunanistan hükümetlerinin almış oldukları önlemler, aksiyonlar, pozisyonlar ve oluşturdukları dış politika stratejileri değerlendirilecektir. Bu stratejiler doğrultusunda iki ülke ilişkilerinin günümüzdeki seyri ve gelecek beklentileri uluslararası sistem boyutunda değerlendirilerek, Avrupa Borç Krizi'nin Türkiye-Yunanistan ilişkilerine siyasi etkileri üzerinde ulaşılan sonuçlara yer verilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Uluslararası ilişkiler; uluslararası sistem içerisinde temel aktörler olarak yer alan devletlerin birbirleriyle ve uluslararası/uluslarüstü kurum ve kuruluşlar ile olan ilişkilerini inceleyen ve bu aktörlerin davranışlarının tanımlanması ve açıklanması amacı güden bir disiplindir. Bir başka deyişle uluslararası ilişkiler, “ulusal düzeyde bulunan birim değişkenler arasındaki ilişkiler ile dış politikaları, ilgili politikaları belirleyen coğrafi ve ekonomik faktörleri, hükümet hareketlerini ve aktörler arası ilişkileri açıklamaya yönelik çalışan politika biliminin bir dalı” olarak tanımlanabilir (Aydın, 1996, s. 72).

Avrupa tarihinin 1814-1914 yılları arasındaki dönemi, uluslararası ilişkilerin karakterini ortaya koyan göreceli istikrar süreci nedeniyle "Uzun Barış" olarak adlandırılır. İngiliz hegemonyası, 19. yüzyılda Uzun Barış'ın sürdürülmesinde anahtar rol oynamıştır. Bu dönemde Avrupa dışı dünyada rekabetin kızışması, modern endüstriyel teknolojilerin ortaya çıkışı, Almanya'nın ön plana çıkışı ve yükselişi, askeri alanda yaşanan gelişmeler ve bunun akabinde devletlerin savaşma kabiliyetlerinin “yıkıcı” yönde değişmesi gibi faktörler ortaya çıkmıştır. Bu faktörler “Uzun Barış” olarak adlandırılan dönemin sona ermesinin ve akabinde Birinci Dünya Savaşı'nın yaşanmasının başlıca nedenleri olarak gösterilmiştir. Birinci Dünya Savaşı ile birlikte dünya siyasetinde 1991 yılında Soğuk Savaş'ın bitimine kadar sürecek olan fırtınalı bir döneme girilmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi, "kendi kaderini tayin etme" ve "siyasi bir topluluğun kendi siyasi geleceğine karar verme hakkı" gibi uluslararası siyaset alanında yeni fikir ve düşünce akımlarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Hemen akabinde meydana gelen İkinci Dünya Savaşı'nın yaşattığı ve arkasında bıraktığı izler ise; iki yeni süper güç olan ABD ve SSCB'nin uluslararası sistemde yükselerek, 19. yüzyılın büyük Avrupalı güçlerinin yerlerini almalarına neden olmuştur. (Cox ve Campanaro, 2016)

Uluslararası ilişkiler disiplini sistemin mevcut yapısını, bu yapıyı oluşturan temel aktörler olan devletlere ve uluslararası sistem içerisinde kaç tane süper gücün bir

arada var olduğuna göre tanımlamaktadır. Bu tanımlamaya istinaden uluslararası sistemin yapısı üçe ayrılmaktadır (Cox ve Campanaro, 2016);

- Üç veya daha fazla büyük gücün aynı anda var olduğu uluslararası sistem çok kutupludur.

- İki büyük güce sahip olan uluslararası sistem iki kutupludur.

- Tek bir büyük gücün var olduğu uluslararası sistem ise tek kutupludur.

Soğuk Savaş yılları iki kutuplu bir dönemdir ve bu dönemde uluslararası ilişkiler yapılaşması ABD ve SSCB merkezli iki farklı bloğa ayrılmıştır. Aynı zamanda hür devletlerin dünyasında paylaşılan sorunlar ve karşılıklı anlaşma sağlanan kurallar, küresel yönetim ile ilişkili kuruluşlar aracılığıyla ele alınmaktadır. Bu kuruluşların başında gelen Birleşmiş Milletler (BM); temel amacı üye devletlerin egemenlik hakları ve bağımsızlıklarını korumak olan hükümetlerarası bir kuruluştur.

1991'de Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte ABD süper gücü, uluslararası sistem içerisinde tek kutuplu bir yapı (unipolar) oluşturarak yerini almıştır. 1991 ve 2001 yılları arası dönemde; Dış Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) kurulması ve Kuzey Atlantik Paketi'nin (NATO) genişlemesinde aldığı rolün yanı sıra Avrupa Birliği ile geleceğe yönelik atılan adımlar doğrultusunda çok taraflı küresel yönetime odaklanan ABD'nin bu dönemdeki dış politikasının kilit hedefi demokratikleşme hareketleri olmuştur (Cox ve Campanaro, 2016).

Haass'a (2008) göre; yirmi birinci yüzyıl uluslararası ilişkilerinin prensip özelliği ise uluslararası sistemin kutupsuz bir yapıya doğru dönüşmesidir. Bir, iki veya birkaç büyük güç tarafından değil, uluslararası ilişkilerde güç sahibi çeşitli aktörler tarafından egemen olunan bir dünya oluşmaktadır. Haass'a göre yirminci yüzyıl belirgin bir şekilde çok kutuplu başlamış, fakat neredeyse 50 yıl sonra, iki dünya savaşı ve daha küçük çatışmalar, beraberinde iki kutuplu bir uluslararası sistemi getirmiştir. Soğuk Savaşın barışçıl şekilde sona ermesi ve Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte, çift kutuplu yapı tek kutuplu bir yapıya dönüşmüş yani tek bir süper güç olan ABD'nin egemen olduğu bir uluslararası sisteme yol açmıştır. Ancak günümüzde Soğuk Savaş sonrasında egemen olan tek kutuplu yapının da değişerek kutupsuzluğa veya bir başka

deyişle çok kutupluluğa doğru gidişin başlangıcı bazı önemli soruları da beraberinde getirmiştir. “Nonpolarity” yani kutupsuzluk, diğer uluslararası düzen çeşitlerinden hangi noktalarda ayrılmaktadır? Nasıl ve neden gerçekleşmiştir? Olası sonuçları nelerdir ve Amerika Birleşik Devletleri bu duruma nasıl tepki vermelidir?

2 Mart 2008 tarihinde Rusya'nın yeni Devlet Başkanı olarak seçilen Dmitri Medvedev'in ülkenin yeni dış politika stratejisi kapsamında “toplu eylem üzerine adil ve demokratik bir dünya düzeni” gereğini duyurması, küresel yönetim için oluşturulacak bir çerçeve adına yapılmış çarpıcı bir eylem olmuştur. Rusya'nın oluşumunda ve yönetiminde merkezi bir rol oynamasına rağmen ulus-devlet yönetimi açısından geniş çapta yapılan; daha fazla sayıda insan tarafından daha fazla girdi ile oluşturulacak “kutupsuz bir dünya (Polarless World)” çağrısı da oldukça dikkat çekmektedir. Bu bağlamda küresel, demokratik ve rasyonel olan bir yönetim; yalnızca merkezi devlet sistemi ve küresel dünya ekonomisine bir alternatif olarak değil, gelecekte yaşanabilecek küresel ekonomik ve siyasi krizler sonrasında toplumun varlığını sürdürebilmesi için de önemli bir fırsat olarak görülmektedir (Lawrence, 2009, s. 198).

İnsanlık tarihindeki en büyük savaşlardan biri olan Birinci Dünya Savaşı oluşumu, gelişimi ve ortaya çıkardığı sonuçları açısından çok sayıda alanda etkili olarak tarihi kırılmalara sebep olmuştur. Aynı şekilde Birinci Dünya Savaşı'nın, "Uluslararası İlişkiler" disiplininin oluşumunda da önemli bir katkısı bulunmaktadır. Daha farklı bir ifade ile Uluslararası İlişkiler, Birinci Dünya Savaşı'nın bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Birinci Dünya Savaşı, savaşmanın devletlerin dış politikalarında başvurabilecekleri rasyonel bir araç olmadığını açıkça ortaya koymuştur. Bu şekilde savaşmanın kazanan ya da kaybeden ayrımı olmaksızın özellikle toplum düzeyinde büyük bir yıkıma neden olduğunu, mevcut sistemin zaman zaman liderler tarafından dahi kontrol edilemeyeceğini, savaşın devlet adamları arasındaki iletişim eksikliğinden kaynaklandığını göstermiştir. Savaşın neden olduğu yıkıcı sonuçlar, uluslararası ilişkiler düşünürleri ve diğer tüm insanlar tarafından daha barışçıl bir dünyanın nasıl inşa edilebileceği üzerine odaklanılmasını sağlamıştır. Bu yoğunlaşma sayesinde uluslararası ilişkiler, yeniden şekillenerek sosyal, akademik ve en önemlisi özerk bir disiplin olarak ortaya çıkmıştır (Çalış ve Özlük, 2007, s. 225-226; Cox ve Campanaro, 2016, s. 21-22).

I. Dünya Savaşı'nın ardından 30 Mayıs 1919 tarihinde düzenlenen Paris Barış Konferansı'nda katılımcılar arasında ABD ve İngiltere'de yer almıştır. Bu iki ülke konferans sonucunda uluslararası ilişkiler alanında araştırma yapılması amacıyla birer enstitü kurulmasını kararlaştırmışlardır. Kararın alınmasından bir yıl sonra ise İngiltere'de British Institute of International Affairs (İngiliz Uluslararası İlişkiler Enstitüsü) ve ABD'de kurulan American Institute of International Affairs (Amerikan Uluslararası İlişkiler Enstitüsü) akademik çalışmalarına başlamıştır. Bu enstitülerin açılarak faaliyete geçirilmesi günümüz uluslararası ilişkilerinin başlangıcı kabul edilmektedir. Her ne kadar uluslararası ilişkiler disiplini somut olarak 20. yüzyılın başlarında ortaya çıkmış gibi görünse de, çalışma alanı, süreci ve felsefik düşünce temelleri çok daha eski zamanlara dayanmaktadır (Yüksel, 2010).

Uzun yıllar boyunca sosyal bilimler içerisinde yer alan "devletlerarası ilişkilerin" kendine has bir çalışma disiplini haline gelişi Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile başlamış, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde ise çalışmanın özerkliği iyice belirgin hale gelmiştir. Ortaya çıkan bu yeni disiplinin üç ana tartışma eksenini etrafında şekillenerek geliştiği kabul görmektedir. Bunlardan:

- Birincisi, 1920 ve 1930'lı yıllarda idealizm/realizm,
- İkincisi, 1950 ve 1960'lı yıllarda gelenekselcilik/davranışsalcılık
- 1980'li yılların ardından ise pozitivism/postmodernizm ve konstruktivizm tartışmalarıdır.

Gün geçtikçe üstüne koyarak gelişen çalışma disiplininin çalışma alanı bu süreçte yalnızca devletlerarası ilişkilerin analizi ile sınırlı kalmamıştır. Devletlerin varlıklarını sürdürme amacıyla hareket ettikleri uluslararası sistemde yer alan diğer tüm aktörler arasındaki ilişkileri de kapsayacak şekilde genişleyerek günümüzde olduğu gibi "Uluslararası İlişkiler" kavramıyla ifade edilir hale gelmiştir (Ateş, 2009, s. 12-13).

9 Ekim 1989 tarihinde Berlin Duvarı'nın yıkılması ve SSCB'nin dağılmasıyla birlikte Soğuk Savaş dönemi kapanmıştır. Böylece uluslararası sistem konjonktüründe meydana gelen köklü değişikliklere paralel olarak uluslararası ilişkilere ait mevcut teorik yapı da sorgulanmaya başlanmıştır. Bir diğer ifadeyle; mevcut uluslararası

sistemin yapısında gerçekleşen hareketlilik ve ortaya çıkan değişiklikler teorik alana yansımıştır. Buna bağlı olarak, pozitivizm-postpozitivizm temelli “uluslararası ilişkiler disiplininin hâkim teorisi” olarak görülen realist/neo-realist teoriye uluslararası ilişkilerin açıklanmasında yetersiz kalması yönünde getirilen yapısal eleştiriler, disiplinin düşünce yapısının ve teorik görüşünün gözden geçirilmesinin gerekliliğini ortaya koymuştur (Emeklier, 2011, s. 141).

Uluslararası ilişkilere yönelik teorik yaklaşımların bazıları disiplinin kendisinden ortaya çıkmış, bazıları ise iktisat ve sosyoloji gibi diğer disiplinlerden alınmıştır. Nihayetinde uluslararası ilişkilerin incelenmesi ve açıklanmasında çok sayıda sosyal bilim teorisi kullanılmıştır. Uluslararası ilişkiler kuramlarına zaman içerisinde içten ve dıştan olmak üzere birçok itiraz gelmiş ve az sayıda bilim adamı yalnızca bir tanesini kabul ederek tamamen doğruluğuna inanmıştır. Tüm bunlara rağmen, birkaç büyük düşünce okulu tarih boyunca belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır. Bunlar genel itibarıyla vurguladıkları değişkenler (*askeri güç, maddi çıkarlar veya ideolojik inançlar*) itibarıyla birbirlerinden farklılaştırılmıştır. Bu kuramlar şu şekilde sıralanabilir (Slaughter, 2011):

- Realizm (Realizm ve Neo-realizm)
- Kurumsalcılık
- Liberalizm
- Konstrüktivizm
- İngiliz Okulu
- Kritik Yaklaşımlar

Kuramlar sürekli olarak değişerek birbirleriyle yarışmaktadır. Bu nedenle kuramsal yaklaşımları öğrenmek zaman zaman akıl karıştırıcı olabilmektedir. Bir yaklaşımla aradığını bulduğunu sanan kişi bu esnada diğerlerinin konuya daha farklı ve/veya açıklayıcı bir yaklaşım getirdiğini fark edebilmektedir. Thomas Kuhn'un (1962) Bilimsel Devrimlerin Yapısı (The Structure of Scientific Revolutions) adlı çalışması, belirli teorilerin ne şekilde doğru bulunarak kabul edildiğinin daha kolay anlaşılmasına zemin hazırlamıştır. Ayrıca kuramların eskidiği ve yeni teorilerin ortaya çıktığı süreçte gerçekleşen gelişmeleri de tespit etmiştir. Örneğin; insanlar bir zamanlar yeryüzünün

düz olduğu konusunda toplumu ikna etmiş ve herkes tarafından bu düşüncenin gerçekliği ve doğruluğu kabul edilmiştir. Bilim ve teknolojinin zaman içinde ilerlemesi ile birlikte insanlar, daha önce kabul ettikleri bu fikrin aslında doğru olmadığını fark ederek zihinlerini yeni sonuçlara açık hale getirmişlerdir (Kuhn, 1962).

Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesini takiben geçen yıllarda, uluslararası ilişkiler kuramında dünyanın düz olmadığını kabulünde olduğu gibi çarpıcı olmasa da önemli gelişmeler ve değişimler yaşanmıştır. Geleneksel olarak iki temel kuram olarak realizm ve liberalizm disiplin içerisinde yerlerini almış, her ne kadar zaman içerisinde diğer kuramlar ve düşünce yapıları karşısında büyük zorluklarla karşılaşmış olsalar da, uluslararası ilişkiler disiplinin merkezinde yerlerini korumuşlardır (Gold ve McGlinchey, 2017, s. 46-47).

Liberalizm, devleti analiz birimi olarak gören ve uluslararası siyaset üzerine yapılandırılmış bir perspektiftir, aynı zamanda uluslararası hukuku, uluslararası örgütleri ve sivil toplum örgütlerini de dünya siyasetinde giderek daha önemli hale gelen faktörler olarak görmektedir. Liberal teorisyenler, uluslararası ilişkilerin sıfır toplamlı bir oyun olduğunu söyleyen realist varsayımı reddetmekte; bunun yerine uluslararası ilişkilerin karşılıklı kazanç potansiyeli olan bir etkileşim sistemi olduğunu savunmaktadırlar. Bu nedenle, birlikte çalışılan ve barışçıl olan aktör davranışları arzu edilmekle birlikte mümkün görünmektedir. Birçok liberal teorisyen, cumhuriyet hükümetinin ve demokratik kapitalizmin giderek uyumlu devletlerarası ilişkilere yöneldiğini veya liberal demokrasilerin birbirlerine karşı savaş yapmak için isteksiz olduklarını vurgulayan “demokratik barış teorisini” savunmuştur. Samuel Huntington; liberalizmi benzersiz bir Avrupa olgusu olarak görürken, Francis Fukuyama da liberalizmin; insanlığın geçirdiği siyasal evrimin son aşamasını temsil ettiğini savunarak diğer medeniyetlerle olan olası çatışmayı öngörmektedir (Fukuyama, 1989; Huntington, 1993).

1.1. REALİZM

Birinci Dünya Savaşı'nda 17 milyon kişinin hayatını kaybetmesi ve 20 milyona yakın kişinin yaralanması sonucunda “yeni bir dünya savaşı nasıl önlenabilir” sorusu

etrafında idealist/ütopyacı bir çalışma alanı olarak Uluslararası İlişkiler disiplini ortaya çıkmıştır. İki dünya savaşı arasında geçen süreç (1919-1939), insanları aranan sorunun yanıtına yaklaştırmak yerine İkinci Dünya Savaşı ile karşı karşıya getirmiştir. Edward Hallet Carr, 1939 yılında yayınladığı *Twenty Years' Crisis* kitabı ile uluslararası ilişkilerin ütopyik barış projelerine veya öngörülere değil, mevcut problemler ile yaşanan sorun ve çatışmaların çözümlenmesine odaklanması gerektiğini savunmuştur. İdealist/ütopyik bakış açısının barışa katkı sağlamanın aksine, hâkim devletlerin çıkar ve değerlerini benimsetmeye ve genişletmeye hizmet ettiğini, bu nedenle uluslararası ilişkilerin objektif bir disiplin olarak gelişmesini engellediğini vurgulamıştır. Carr, yaşanan olayların anlaşılması ve çözümlenmesi sürecinde; mevcut güç ilişkilerini dönüştürmeye çalışmadan evvel onları anlamaya çalışmanın gerekliliği üzerinde durmuş ve böylelikle realist bakış açısının ortaya çıkışına zemin hazırlayan temel akıl yürütme yönetimini tetiklemiştir (Balcı ve Kardaş, 2014, s. 85).

İkinci Dünya Savaşı ile birlikte ise aynı soru, bilimsel bir disiplinin pozitivist yöntemleri doğrultusunda ele alınmış ve realizm bu dönemde ortaya çıkmıştır. Realizmin ortaya çıkışı beraberinde uluslararası ilişkiler disiplininin bağımsız sosyal bir bilim dalı haline almasını sağlamıştır. Geçmişî Thucydides, Machiavelli, Hobbes ve Rousseau gibi klasik siyasal düşünörlere kadar uzanan realizm, iki savaş arası dönemde E. H. Carr tarafından tekrar canlandırılmış ve özellikle 1950-1960'lı yıllarda Hans Morgenthau'nun yaptığı çalışmalar ve disipline kattıkları ile İkinci Dünya Savaşı sonrası döneme damgasını vurmuştur (Kolasi, 2013, s. 156). Realizmin disiplin içerisinde yarattığı etki o kadar güçlü olmuştur ki, diğer tüm teoriler kendi görüş, düşünce ve farklılıklarını tanımlarken realizme referans göstermek durumunda kalmışlardır. Bu bağlamda realizmi diğer tüm teorik yaklaşımlardan ayıran bir tanım vermek söz konusu teorinin daha iyi anlaşılması adına gerekli olmaktadır. Realizm'e göre; insan doğası kötü ve bencildir. İnsanın çevresindekilere hâkim olmak istediği varsayımından hareket eden realizm, uluslararası sistemde var olan devletleri toplum içerisinde yaşanan bireylere benzeter ve uluslararası sistemi tanımlarken devletleri mevcut sistemin temel ve ana aktörleri olarak kabul eder (Balcı ve Kardaş, 2014, s.85).

Realizm, dünya politikasının genel resmini çizerken oldukça acımasız davranır. Realizme göre uluslararası sistem, devletlerin kendi çıkarları doğrultusunda birbirlerinden yararlanmak için fırsatlar kolladığı ve bu nedenle de birbirlerine güvenmeleri adına çok az nedene sahip oldukları acımasız bir düzen olarak tasvir edilmektedir. Günlük yaşam aslında tamamen bir iktidar mücadelesidir. Burada her devlet hem sistemin en güçlü aktörü olmaya çalışırken hem de başka hiçbir devletin bu yüksek seviyeye ulaşmasını istemez. Uluslararası ilişkiler sürekli bir savaş halinde değil, daima savaşın olabilme ihtimaline karşı süregelen bir güvenlik rekabeti içindedir. Bu rekabetin yoğunluğu ise duruma göre değişmektedir. Mantıksız ve garip görünebilir olsa da, devletler bu rekabetçi dünyada sıklıkla işbirliği yapmaktadır. Buna karşın gerçekleşen bu işbirliğinin belirli sınırları vardır çünkü bu durum güvenlik rekabeti nedeniyle oluşmaktadır ve hiçbir işbirliği bu sınırlandırmaları ortadan kaldırmaz. Realizm'e göre; gerçek barışın sağlanması ya da devletlerin kişisel çıkarları ve iktidar için rekabet etmediği bir dünya olası değildir. Dünya'nın tam olarak nasıl işlediğine dair bir fikir ise, realizmin uluslararası sistem hakkında ortaya koyduğu beş varsayımdan çıkarılmaktadır. Bu varsayımlar şu şekilde sıralanabilir (Mearsheimer, 1994, s. 9-10):

- Birinci varsayım; uluslararası sistemin anarşik olmasıdır. Bu sistem, üzerinde herhangi bir merkezi otoriter yapı olmayan bağımsız siyasi birimler (devletler) içermektedir. Başka bir deyişle, egemenlik devletlerde kalmaktadır, daha açık bir ifadeyle ise "hükümetler üzerinde bir hükümet" yoktur.

- İkinci varsayım; devletlerin doğuştan gelen bir askeri kabiliyete sahip olduklarıdır. Bu özellik; devletlere zarar vermek ve birbirlerini yok etmek için gerekli imkânları tanımaktadır. Devletlerin askeri güçleri çoğunlukla sahip oldukları silahlara göre belirlenir ve bu nedenle karşılıklı olarak potansiyel tehlike arz ederler.

- Üçüncü varsayım; devletlerin, diğer devletlerin niyetleri hakkında hiçbir zaman kesin bir sonuca varamamasıdır. Özellikle hiçbir devlet, diğer bir devletin askeri kabiliyetini ne zaman ve hangi durumda kullanıp kullanmayacağından emin olamaz. Belirsizlikler, ülkelerin niyetlerini değerlendirirken kaçınılmaz olarak ortaya çıkmaktadır.

- Dördüncü varsayım; devletlerin temel amaçları uluslararası sistem içinde varlıklarını sürdürmektir. Devletler egemenliklerini korumak ve sürekli kılmak isterler.

- Beşinci varsayım; devletler uluslararası sistemde varlıklarını nasıl sürdürecekları konusunda stratejik düşünürler. Devletler esas itibarıyla akılcıdır fakat zaman zaman yanlış hesaplamalar yapabilirler çünkü var oldukları yapı; diğer devletleri zayıf ve güçlü yönlerini yanlış göstermeye ve nihai amaçlarını gizlemeye teşvik eder.

Realizmin varsayımlarının temelinde, insanın rasyonel olduğu ve öncelikle kendi menfaatlerine öncelik verdiği inancı yatar. Realizm temelinde toplum çatışmacıdır ve rakip gruplar arasındaki iktidar mücadelesi insan varlığının temel bir gerekçesidir. Barış, kişisel hırslardan vazgeçilmesinden ziyade bir güç dengesinin sonucudur. Bununla birlikte, bu gerçekçi gelenek içinde geniş bir yelpazede ortaya çıkan farklı pozisyonlar mevcuttur. Realizmin temel fikri; Aristo'nun insanlığın politik bir hayvan olduğu gözlemiyle bağdaşmaktadır. İnsanlar kendilerini, sadakatlerini sunarak ölüme gönüllü oldukları toplumsal grupların üyeleri olarak görürler. Bu görüşe göre insan; liberal teoride olduğu varsayılan tek kişilik birey değil, toplumsal ve siyasi meselelerin temel birimi, "gruplar" veya seçkin Alman sosyolog Ralf Dahrendorf'un söylediği gibi "çatışma grupları" olarak görülür. Bu noktadan hareketle, çatışma gruplarının kesin doğası ekonomik, teknolojik ve diğer gelişmelere yanıt olarak bin yıl boyunca değişmiştir. Örneğin; Aristo'nun tasvir ettiği Yunanistan'da temel birim polis veya şehir devleti iken modern dünyada temel çatışma grubu, bugün en önde gelen ifadesi ile ulus-devlet olan toprak devletidir. Modern devlet; askeri güç ve örgütlenme, ekonomik ilişkilerin yönetimi ve güvenlik sağlama konularında daha verimli olması nedeniyle kabileler ve imparatorluklar gibi geçmişte hüküm süren siyasal oluşumları yerinden etmiştir. Bu sebepler uyarınca bireyler sadakatlerini diğer eski siyasal oluşumlardan modern ulus devletlere aktarmışlardır (Gilpin, 1996, s. 6-7).

Keohane'a (1986) göre; gözden geçirilen üç varsayım, klasik realizm araştırma programının temelini oluşturmaktadır:

- Devlet merkezli varsayım: Devletler uluslararası siyasetin en önemli aktörleridir.

- Rasyonellik varsayımı: Uluslararası politika, eylem planlarının sonuçlarını dikkatle hesaplayan ve bunların beklenen yararlarını en üst düzeye çıkarmak isteyen devletlerin hareketleri sonucunda meydana gelir. Devletler, belirsiz koşullar altında ve

alternatif kaynaklar hakkında yeterli bilgi sahibi olmaksızın, varlıklarını sürdürme gayreti içerisinde olan rasyonel aktörlerdir.

- Güç varsayımı: Devletler hem başkalarını etkileme kabiliyeti hem de bu doğrultuda kullanılacak kaynaklar edinme amacıyla iktidarı ararlar. Bu uğurda gerçekleşen çıkarlarını da güç kapsamında hesaplarlar.

Schweller'e (1997) göre; realizmin uluslararası ilişkilere yönelik varsayımları yedi başlık altında toplanmıştır. Bunlar:

- İnsanlar öncelikle birey olarak değil, sadakatlerini emreden grup üyeleri olarak karşı karşıya gelirler.

- Uluslararası meseleler anarşi içinde gerçekleşir.

- Güç, uluslararası siyasetin temel özelliğidir.

- Uluslararası etkileşimin doğası esasen çelişkilidir: "Mücadele olmadan bir dünya, hayatın sona ereceği bir dünya olmaz".

- İnsan, barışı keşfetmek için aklın ilerici gücü vasıtasıyla çatışmayı aşamaz.

- Siyaset, etik bir işlev değildir; ahlak, iktidarın ürünüdür.

- Devletin koz, hak ve ahlakının gerekliliği ve gerekçesi söz konusudur.

Felsefi kökleri Thomas Hobbes'a kadar uzanan ve günümüz uluslararası ilişkilerinde çok önemli bir yer tutmaya devam realizm kuramının, ilkelerini belirleyen ve uluslararası politikadaki yerini belirginleştirenler iki isimden biri Edward Hallet Carr olmuştur (Yalçınkök, 08.04.2015). Carr'a göre siyasal realizm; olguların dikkate alınarak, sebep ve sonuçlarının analiz edilmesi temeline dayanır. Bu doğrultuda realizm, düşüncenin temenni üzerindeki etkisidir. Realizm'in oluşumunda ve bugün geldiği noktada pay sahibi olan en önemli isim ise Hans J. Morgenthau'dur. II. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan konjonktürde uluslararası politikanın güç bağlamında tanımlanan, ulusal çıkarlara endeksli, objektif ve küresel kurallarla yönetildiğini savunan Morgenthau'ya göre uluslararası politika; devletler arasında yaşanan bir güç mücadelesidir (Yalçınkök, 08.04.2015). Morgenthau realizmi tanımlarken teorinin 6 önemli ilkesi olduğunu belirtmiş ve bunları en özet şekilde 1948 yılında yayınlamış olduğu "Politics Among Nations" eserinde ortaya koymuştur (Kolasi, 2013, s. 156-157).

- Uluslararası politika evrensel ve objektif kurallar tarafından yönetilmektedir ve bu kuralların kaynağı insan doğasıdır. Realist düşünörlere göre insan doğası idealist veya liberallerin belirttiği gibi iyi değildir. İnsanlar tam tersine bencil canlılar olup, çıkarlarının peşinden koşarlar

- Ulusal çıkarlar güç perspektifinden tanımlanmalıdır. Devletlerin amacı güçlerini arttırmaktır, dolayısıyla hareketlerini bu bağlamda değerlendirmek gerekir.

- Güç açısından çıkarlar sabit ve değişmezdir. Ancak çıkarlar ve bu çıkarları gerçekleştirmek için uygulanması gereken politikalar zamana ve içinde bulunulan duruma göre değişiklik gösterebilir.

- Uluslararası politikayı şekillendiren temel aktörler ulus-devletlerdir. Uluslararası pazarlar ve/veya hükümet dışı kuruluşlar göz ardı edilmektedir.

- Moral ve ahlaki değerlerin uluslararası politikada herhangi bir yeri ve etkisi yoktur.

- Uluslararası politika, ekonomi ve hukuk gibi alanlardan farklı otonom (özerk) bir alandır ve esas olan devletlerin askeri-siyasi gücü ve çıkarlarıdır.

1970'li yıllara gelindiğinde ise klasik realizm, ekonomik güçleri ihmal etmesine tepki olarak birtakım eleştirilere maruz kalmıştır. Bunların en önemlisi; Kenneth N. Waltz'ın 1979 yılında yayınladığı "Uluslararası Siyaset Teorisi (Theory of International Politics)" adlı kitabıyla gündeme gelen ve uluslararası ilişkiler disiplinine antropoloji ve ekonomi alanlarını da dâhil ederek klasik realizmin yelpazesini genişlettiğini savunan neo-realizm teorisidir. Klasik realizm temelli olan ve aynı zamanda da realizmin bir eleştirisi olarak karşımıza çıkan Waltz'ın neo-realizmi, bu noktada temel olarak egemen devletlerin uluslararası sistemin anarşik yapısı içerisinde var olduklarını kabul ederken, insan doğası ve devlet yönetimine getirdiği daha bilimsel açıklamalar ile klasik realizmden ayrılmıştır (Ateş A. , 2011).

1.2. NEO-REALİST KURAMIN TEMEL ARGÜMANLARI

Uluslararası ilişkilerde realizm kavramıyla ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Waltz'a (1979, s. 116-117) göre; realpolitik'in kapsamlı bir şekilde listelenmiş unsurları şunlardır:

Devletin gözettiği faydaların konuyla yakından ilgisi vardır; politikanın gerekliliği devletlerin düzenlenmemiş rekabetinden kaynaklanmaktadır. Bu ihtiyaçlara dayalı hesaplama bir devletin çıkarlarına en iyi hizmet edecek politikaları keşfedebilir; başarı, politikanın nihai testidir ve başarı, devletin korunması ve güçlendirilmesi olarak tanımlanır. Yaklaşımın bu unsurları ve muhakemesi ise Machiavelli'den, Meinecke ve Morgenthau'ya kadar uzanan süreçte devam etmektedir.

Uluslararası İlişkiler teorileri çeşitli şekillerde düzenlenebilir ve basit bir şekilde sınıflandırılabilir. Bu sınıflandırmalardan bir tanesi; mevcut teorilerin indirgemeci ya da sistemik oluşlarına göre iki sınıfa ayrılması şeklindedir. Bireysel veya ulusal düzeyde nedenlere yoğunlaşarak uluslararası politikayı ele alan teoriler indirgemeci; uluslararası düzeyde oluşan ve faaliyet gösteren sebepleri iyi kavramış teoriler ise sistematik teoriler olarak adlandırılmaktadır (Waltz, 1979: s.18). Birey ya da ulusal düzeyde analize yoğunlaşan indirgemeci yaklaşımlar uluslararası politikanın açıklanması için yeterli değildir. Uluslararası düzeydeki politikalar yalnızca devletlerin içyapılarından hareketle ya da mevcut dış politikaları ile ilgili davranışlarının toplamından yola çıkılarak analiz edilemez. Birey ya da ulusal düzeyde yer alan değişkenler, sistem içerisinde bulunan değişkenlerle etkileşim içerisindedir. Dolayısıyla devletlerin sadece içyapılarında gerçekleştirilecek analizler uluslararası sistemde ortaya çıkan sonuçlarla tam olarak bağdaşmaz. (Waltz, 1979: s.68).

Neo-realizm kuramı, klasik realizme alternatif olarak Kenneth Waltz'ın 1979 yılında yayınlanan çalışması "Uluslararası Politika Kuramı (Theory of International Politics)" ile ortaya çıkmış ve 1980 sonrası döneme egemen olacak bir tartışmayı da beraberinde getirmiştir.

Neo-realizm uluslararası sistemin egemen devletlerden oluştuğu ve bu devletlerin işlevsel yönden benzer unsurlar taşıdığı görüşünü benimserken, devletleri farklılaştıran ögenin ise güç dağılımı yani statüko olduğunu ileri sürmektedir. Genel anlamda neo-realizm; klasik realizmin yaptığı birim düzeydeki analizlere, sistem analizlerini de dâhil ederek daha bilimsel bir uluslararası politika felsefesi oluşturmaktadır (Aslanlı ve Memmedov, 2016, s. 1522).

Waltz, uluslararası sistemin birimlerinde var olan olanakların dağılımının, yine sistemin yapısındaki değişimler ile mümkün olacağını söylemiştir. Uluslararası güç dengesinin kayması/değişmesi ancak bir “Büyük Güç” ün yükselmesi veya düşmesi ile mümkün olmaktadır. Buradaki kayma/değişim süreci de “Büyük Güçler Savaşı” anlamına gelmektedir. Bunun yanı sıra Waltz, iki ve çok kutuplu sistemi birbirinden ayırarak, iki kutuplu sistemin çok kutuplu sisteme göre daha dengeli bir yapıya sahip olduğu için barış ve güvenlik anlamında daha garantili olduğunu savunmuştur. Waltz’ın neo-realizmine göre; devletlerin dış politikada sergiledikleri davranışlar, yine devletlerin uluslararası sistemdeki konumlarına göre açıklanabilir. Bu noktada uluslararası ilişkilerin temel özelliği, anarşinin merkezi yönetimden uzak yapısı ve devletler arasında gerçekleşmektedir. Waltz, devletlerin temel endişelerinin güvenliklerini sağlamak, en önemli amaçlarının da varlıklarını sürdürmek olduğunu kabul etmiş ve devletlerarası uyumsuzluklarının temel nedeninin savaşlar olduğunu ifade etmiştir. (Tezel, 2014).

Neo-realizm teorisinde uluslararası ilişkilere dair yaklaşımı belirleyen üç temel argüman bulunmaktadır. İlk olarak, sistemin başlangıç noktası olarak anarşi yani devletler üzerinde tek bir merkezi otoriter yapının bulunmaması gelmektedir. İkincisi, birim düzeyde devletleri birbirlerine benzer kılan güvenlik algısıdır. Üçüncüsü ise sistem içerisinde yer alan ve temel aktörleri birbirinden farklılaştırarak pozisyonlarını belirleyen güç dağılımıdır.

1.2.1. Anarşi

Neo-realist kuram; uluslararası sistemin, ulusal sistem yapılaşmasından farklı olarak düzensizlik ekseninde meydana geldiğini belirtmekte ve uluslararası sistemin işleyişini belirli kurallara bağlı olarak düzenleyecek devletler üstü kurumsal bir yapının bulunmadığını ifade etmektedir (Tüysüzöğlü, 2012, s. 91).

Waltz’a (2000) göre; uluslararası sistemler ve onun yaratacağı koşullar değişse dahi, sistemin anarşik yapısı özünde değişmemektedir. Değişimler ancak ve ancak sistem içerisinde yaşanan değişimlerdir; sistemin kendisinde ise nadiren gerçekleşen ve oldukça zaman alan değişimler meydana gelmektedir. Geçmişe tarihe bakılacak olursa,

birim düzeyde meydana gelen en büyük değişim ve gelişimlerden birisi olarak nükleer silahların dünya sahnesine çıkması gösterilebilir. Bu gelişme; devletlerin kendi güvenliklerini (self-help) sağlamalarını olanaklı kılmış fakat uluslararası politik sistemin anarşik olan genel yapısını değiştirmemiştir. Sistemin yapısındaki köklü değişimler ise; bu örnekte olduğu gibi birim düzeyde meydana gelen gelişim ve değişimlerden farklı olarak başka bir sürecin sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır (Andıç, 2008, s. 33).

Uluslararası sistemin anarşik yapıya sahip olması, uluslararası ilişkilerin mutlak merkezi bir otoriteden yoksun bir ortam içerisinde oluşmasına neden olmuştur. Bu sistemde yer alan her devletin kendine has bir amacı vardır ve devletleri harekete geçiren ana unsur ulusal çıkarlarıdır. Devletler ideallerine ulaşmak için sahip oldukları kaynaklar doğrultusunda hareket ederler ve bu noktada aralarında bulunan kapasite farklılıklarına göre birbirlerinden ayrılırlar. (TUİC Akademi, 2014).

Neo-realizm kuramı realizmde olduğu gibi sistemin anarşi üzerine kurulu olduğunu temel almış, fakat realizmden farklı olarak devletlerin tek başlarına girdikleri bir rasyonel karar alma süreci doğrultusunda hareket etmedikleri vurgulamıştır. Bu kararlar, söz konusu aktörlerin sistem içinde sahip oldukları statüleri gereği gerçekleşen etkileşimlerin, yine bu aktörlere yaptığı dayatmalar sonucu ortaya çıkan sonuçlar olarak ifade edilmektedir (Balcı ve Kardaş, 2014, s. 127).

1.2.2. Güvenlik

Güvenlik üzerine en çok yoğunlaşan kuramların başında gelen neo-realizm, realizmden farklı olarak güvenliğe ayrı bir önem yüklemekte ve güvenliği devletin temel yapıtaşı olarak görmektedir. Waltz, uluslararası sistemin anarşik yapısı içinde güvenliği devletler için öncelikli amaç olarak belirlemiş ve devletlerin varlıklarını garanti altına aldıktan sonra ancak dünya sistemini değiştirme ya da güç sahibi olabilmek gibi hedeflere yönelebileceklerini vurgulamıştır (Waltz, 1979, s.126).

Soğuk Savaş döneminde devletlerin silahlanma stratejilerini açıklayan bir kavram olarak “güvenlik ikilemi” kabul görmüştür. Bu durumda bir devletin güvenliğini sağlamaya yönelik davranışları, mevcut ya da gizli düşmanlarının güvenliğini tehdit

etmekte ve bu aktörler için tehlike arz etmektedir. Bahsi geçen anlayışta “X devletinin bireysel güvenliğinin, Y devletinin bireysel güvensizliği” anlamına gelmesi, devletleri güven/güvensizlik hususunda içinden çıkılmaz bir noktaya getirmekte ve devletlerarası güven krizlerine neden olmaktadır. Soğuk Savaş döneminde aynı blokta yer almalarına rağmen birbirlerini potansiyel tehdit olarak gören Türkiye ve Yunanistan devletleri arasındaki silahlanma yarışını bu güven krizine örnek olarak verebiliriz. Güvenlik ikilemi uyarınca devletler, uluslararası ilişkileri “sıfır toplamlı bir oyun” olarak görerek ilişkilerinde “ikimiz de kazançlı çıkacak mıyız?” sorusu yerine “kim daha kazançlı çıkacak?” sorusuna odaklandıkları için karşılıklı işbirliği bu noktada sekteye uğramaktadır (Sandıklı ve Emekler, 2012, s. 9).

1.2.3. Güç Dengesi

Neo-realizm kuramına göre devletler; kendi çıkarlarını korumak için güç dengesi sağlama girişimindedirler. İstenmeyen bir sonucun oluşma ihtimalinin korkusu, devletlerin güç dengesi oluşturmalarına neden olur. Devletler kendi çıkarlarını gerçekleştirmek, varlıklarını garanti altına alabilmek ya da görece güçlerini arttırmak için bu yola başvururlar. Güç dengesi, bir devletin kendi mutlak gücünü arttırması ya da diğer bir devletin gücünü azaltması yoluyla sağlanabilir. “Güç Dengesi”, tek bir aktörün düşünce ve motivasyonları ile tahmin edilemeyebileceği gibi, belirli koşullar altında aktörlerin davranış nedenlerini açıklayabilmektedir (Ulu , 2014, s. 25-26).

Neo-realist düşünce, gücü tanımlarken bireysel aktörlerin kapasitesinden ve diğer aktörlerin davranışlarını değiştirebilme yeteneğinden ziyade uluslararası sisteme odaklanır. Neo-realizme göre güç; uluslararası sistemin yapısından kaynaklanan kısıtlamalar karşısında sahip olunan hareket alanı ve diğer aktörlerin yeteneklerine karşın özerklik (manevra kabiliyeti) olarak tanımlanmaktadır. Yani bir devlet, uluslararası sistemin kısıtlayıcı etkisinden ne kadar az etkilenir ise o kadar güçlüdür. Bu bağlamda gücü sağlayan unsur, aktörün (devlet) sahip olduğu niteliklerden çok sistemin yapısından kaynaklanmaktadır. Waltz’a (1979) göre güç kavramı; ne kaynaklar, ne aktörler, ne de olaylar üzerinde bir kontrol sağlamaktadır, çünkü uluslararası sistemin yapısı kontrolü neredeyse imkânsız hale getirmektedir (Özdemir, 2008). Bu noktada

devletler için asıl amaç güveliktir ve güç; güvenliğı sağlamak için kullanılan bir araçtır. (Arı, 2013, s.18-20).

1.3. TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİ VE NEO-REALİZM KURAMI

21. yüzyılın başında yaşanan küresel kriz ve hemen arkasından ortaya çıkan Avrupa Borç krizi, ülkelerin ciddi ekonomik sorunlarla yüzleşmesine neden olmakla birlikte siyasi bunalımları da beraberinde getirmiştir. Dünya ülkelerinin birçoğı bu dönemde diğer ülkelerle siyasi sorunlar yaşamıştır. Yine bu noktada, Türkiye'nin Yunanistan ile mazisi çok eskiye dayanan siyasi anlaşmazlıkları bulunmaktadır.

Türkiye ile Yunanistan devletleri arasında geçmişte meydana gelen ve yıllardır sona ermeyen problemlerden bir tanesi Ege sorunudur. İki devletin Ege Denizi üzerinde yaşadığı başlıca sorunlar esas olarak 5 ana kategori altında toplanmaktadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı):

- Karasuları ve kıta sahanlığı ile bu alanların sınırlandırmalarını kapsayan yetki alanları sorunu,
- 1923 Lozan Antlaşması, 1947 Paris Antlaşması ve konuya ilişkin diğer uluslararası belgeler çerçevesinde düzenlenen Doğı Ege Adaları'nın silahsızlandırılması,
- Bazı coğrafi formasyonların yasal statülerinin belirlenmesine ilişkin sorunlar,
- Yunanistan'ın uluslararası hukuka aykırı olmasına rağmen ulusal hava sahasının 10 deniz mili olduğunu iddia etmesi ve Uçuş Bilgi Bölgesi (FIR) sorumluluğunu ihlal etmesi,
- Arama Kurtarma (SAR) Faaliyetleriyle ilgili yaşanan sorunlar,

Türkiye ile Yunanistan arasında yaşanan bir diğer önemli siyasi anlaşmazlık ise Kıbrıs sorunudur. Kıbrıs'ın 1571 yılında Venediklilerden alınmasıyla başlayan süreç günümüze kadar çok sayıda görüşmelere konu olmuştur. İngiltere 1914'te tek taraflı bir kararla adayı resmen egemenliği altına almıştır. Türkiye Ada üzerindeki İngiliz egemenliğini Lozan Antlaşmasıyla 1923'te tanımış, 18. yüzyıl başlarına kadar Kıbrıs'taki Türk vatandaşların sayısı ise Rumlardan fazla olmuştur. 1931 yılına gelindiğinde Kıbrıslı Rumlar, Yunanistan ile birleşme taleplerini yoğunlaştırarak bu

amaç doğrultusunda girişimlerini sürdürmüşlerdir. Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleştirilerek, tamamen bir "Elen" adası haline getirilmesi şeklinde özetlenebilecek olan "ENOSİS" kampanyasına, İkinci Dünya Savaşından sonra hız verilmiştir. "Kıbrıs Cumhuriyeti", 1960 yılında uluslararası antlaşmalar sonucunda adanın iki ayrı halkı arasında ortaklık temeline dayandırılan bir yapı ile kurulmuş, fakat bu ortaklık uzun sürmemiştir. Kıbrıs Rum kesimi, 21 Aralık 1963 tarihinden itibaren Kıbrıs Türklerini 1960 yılında kurulan ortaklık devletinden dışlama amacıyla; Ada'da birlikte yaşama ve Ada'yı işbirliği ile yönetme konularında karşılıklı yapılan mutabakatları ihlal ederek, Türk toplumuna karşı sistematik ve kapsamlı saldırılara geçmiştir. O tarihten başlayarak günümüze kadar uzanan ve halen kesin bir çözüme kavuşturulamayan "Kıbrıs Sorunu" ise, uluslararası sistemin gündem maddelerinden biri haline gelmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı).

Kıbrıs meselesi ve Ege sorunlarının geçmişini ve bugünü anlamak için konulara sadece Türkiye ile Yunanistan arasında yaşanan bir uzlaşmazlık olarak bakmak yeterli değildir. Örneğin Kıbrıs sorunu esasen birkaç farklı düzeyde ortaya çıkmaktadır. Sorunun temeli adada yaşayan iki halk arasındaki ilişkilerde yatmaktadır. Bu göz önüne alınmadan soruna sağlıklı bir yaklaşım sağlanması mümkün olmayacaktır. Ayrıca bu sorunun boyutlarını aşan birtakım unsurların bulunduğunu da vurgulamak gerekir. Adada yaşayan halkın özünde kendilerini "Türk" ve "Yunan" kimliğinde görmeleri, soruna Türkiye ve Yunanistan devletlerini de dâhil etmiş, üstelik bu sorun zamanla yalnızca bu iki devletin ilgi alanından çıkarak uluslararası düzeye taşınmıştır. Kıbrıs'ın sorunlu ve istikrarsız bir bölgede bulunmasına rağmen önemli bir coğrafik konuma sahip olması, bölge dışı olan devletlerin de ilgisini çekmesine neden olmuştur. Böylelikle Kıbrıs sorunu, adanın iki ayrı halkı arasında oluşan bir sorun olmaktan çıkarak, bölgesel ve hatta uluslararası bir boyuta taşınmıştır (Tamçelik, 2008, s. 294). Ege Denizi ve Kıbrıs sorunu gibi iki önemli siyasi problemin yanı sıra Türkiye ile Yunanistan devletleri arasında; azınlıklar sorunu, suçluların iadesi sorunu gibi diğer anlaşmazlıklar da yaşanmaktadır.

Kenneth Waltz, yapmış olduğu ünlü "bیلardo topu" nitelendirmesinde, Soğuk Savaş atmosferinde devletleri sistem içerisinde yer alan birer bیلardo topuna benzetmiş

ve aktörlerin içyapılarının (çok küçük bir ihtimal olsa da) sistemin mevcut güç dengesini etkilemeleri oranında birer anlam ifade ettiklerini savunmuştur. Soğuk Savaş sürecinde, Türkiye ve Yunanistan arasında Kıbrıs sorunundan dolayı yaşanan krizler ve Türkiye'nin adaya müdahalesi buna örnek olarak gösterilebilir. Türkiye 1960'larda Ada'da Rum tarafının izlediği tutumdan dolayı yaşanan krize müdahale etmek istemiş ancak 1964'te ABD başkanı Johnson tarafından gönderilen bir tepki mektubu ile karşı karşıya kalmıştır. Başkan Johnson mektubunda, ABD'nin Türkiye'ye sağladığı askeri malzemelerin bu tür bir müdahalede kullanılmayacağını dile getirmiştir. Ayrıca NATO üyesi iki ülke olan Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanabilecek bir gerginlik sonrasında herhangi bir savaş ihtimalinin doğmasının sonucu olarak; Sovyetler Birliği'nin Türkiye'ye müdahale etmesi halinde NATO'nun Türkiye'yi savunmada çekimser kalabileceği ifade edilmiştir. Bu durum karşısında Türkiye Kıbrıs'a müdahaleden vazgeçmiştir. Tam anlamıyla Soğuk Savaş dengeleri içerisinde değerlendirilmesi gereken bu mektup, aslında Türk dış politikası açısından bir dönüm noktasıdır. Türkiye, NATO ve Batı Bloğu üyesi olmasına rağmen ABD desteğini arkasında hissedememiş, aksine ABD tarafından ittifak içerisinde yalnız bırakılmakla karşı karşıya kalmıştır. Kendi dış politika perspektifi ve ulusal çıkarları doğrultusunda Ada'ya müdahale etmek isteyen Türkiye, blok lideri olan ABD tarafından engellenmiş ve ulusal çıkarlarını bastırmak durumunda kalmıştır. Bu noktada uluslararası sistem bir kez daha ağırlığını hissettirmiştir (Bayır, 2015, s. 53-54).

1981 sonrası dönem, her iki ülkede de ulusal ve uluslararası koşullar göz önünde bulundurulduğunda Türk-Yunan ilişkileri açısından sertlik yönünde tırmanışların yaşandığı bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Yunanistan hükümetinde Papandreou, özellikle Türkiye, ABD ve NATO ile ilişkiler hususlarında radikal sayılabilecek görüşler ile iktidara gelmiş ve kendi ulusal kamuoyu önünde güçlü bir hükümet imajı yaratmaya çalışmıştır. Yarattığı bu algıyı sarsmamak için Türkiye ile doğrudan görüşmelere girmekten kaçınarak görüşmelere başlanması adına çeşitli ön koşullar ileri sürmüştür. Uluslararası ilişkileri bağlamında Avrupa'nın dışında kalma tehlikesi ile karşı karşıya kalan Türkiye'nin içinde bulunduğu durum; Yunanistan ile olan ilişkilerinde sergilediği yaklaşımları da etkilemiş ve karşılıklı olarak iki devlette

görüşmelerin kesilmesinden ve gerginliğin tırmanmasından diğer tarafı sorumlu tutmaya başlamıştır” (Türk-Yunan İlişkileri, 2012).

Bu dönemde Yunanistan’ın Avrupa Topluluğu’na üye olmasıyla birlikte güç dengesi iyiden iyiye Yunanistan lehine kaymış, 1980 yılında yaşanan Askeri Darbe ile Türkiye yeni bir döneme girmiştir. “Bu dönemde ABD Başkanı Ronald Reagan ve Birleşik Krallık Başbakanı Margaret Thatcher’ın neoliberal politikalarının küreselleşmesi ve geniş nüfuzlara erişmesi Türkiye’de yaşanan 1980 Askeri Darbesi ile aynı döneme denk gelmiştir. Türkiye cephesinde, darbe sonrası hükümetin başına gelen Turgut Özal yönetimi ile birlikte Ege’de solunan gergin hava yumuşamaya başlamış ve bu süreçte Yunanistan NATO’ya geri dönmüştür. Ancak Türkiye’nin 1987 yılında Avrupa Topluluğu üyeliği için yaptığı başvurunun reddedilmesi, Türkiye’nin Avrupa’da Yunanistan’ı dengeleme stratejisini de sekteye uğratmıştır” (Yorulmaz, 2014, s. 125)

AB’nin süreç içinde olgunlaşarak kurumlarının stabil hale gelmesi, Türkiye-Yunanistan ilişkilerini de derinden etkilemiştir. SSCB’nin bulunmadığı bir dünyada AB, “Batılı” değerleri ile normatif bir güç ve devamında geliştirdiği sütun politikalarıyla da yumuşak bir askeri güç tahsis etmeyi başarmıştır. AB’nin sağlamış olduğu pazar avantajları, üyelerine sağladığı yardımlar, potansiyel üyeler için öncelikli tercih sebebi olmuştur. Türkiye de bu ülkelerden biri olarak özellikle Soğuk Savaş döneminden sonra Yunanistan ile geliştirdiği ilişkilerin en önemli ayağının Avrupa Birliği olduğunu fark etmiştir. Türkiye’nin geçirdiği demokratikleşme ve gelişim sürecinde öncü rolü üstlenen Avrupa Birliği, Türkiye’nin Yunanistan olan siyasi ilişkilerinde daha işbirlikçi ve uzlaşmacı olmasının önünü açmıştır. Türkiye’nin 1997 yılında Lüksemburg’da yaşadığı hayal kırıklığının ardından 1999 yılında yapılan Helsinki Zirvesi ile birlikte AB’ye aday ülke statüsünü kazanması, Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunların da bir dönüşüm sürecine girmesini sağlamıştır. Helsinki Zirvesi’nden yalnızca üç sene önce yaşanan “Kardak Krizi” bu iki ülkeyi savaşın eşiğine getirmesine rağmen bu zirve ile başlayan görüşmeler ilişkilerin geliştirilmesini ve olumlu yöne çevrilmesini kolaylaştırmıştır. 1990’lı yıllar boyunca özellikle Balkanlardaki gelişmelerle orantılı olarak değiştiği öne sürülen Türkiye-Yunanistan rekabeti, bu dönemde yerini ortaya çıkan işbirliği imkânlarına bırakmaya başlamıştır. 1999 yılının Mayıs ayında PKK liderinin Kenya’da

yakalanmasıyla birlikte Türkiye-Yunanistan ilişkileri kısa bir süreliğine tekrar gerilse de, 17 Ağustos 1999'da meydana gelen deprem nedeniyle iki ülke arasındaki sorunlar bir süreliğine rafa kaldırılmış ve ilişkiler yumuşama sürecine girmiştir. Bu dönemde kronikleşen siyasi ve ekonomik sorunlardan çok sosyal iletişimin kuvvetlendirilmesine ağırlık verilmiş ve kamuoyunda “Deprem Diplomasisi” olarak anılan süreçte ilişkilerin insani boyutu gün yüzüne çıkarılmıştır. (Karagül ve Çiçekçi, 2014, s. 307-308).

Böylece yeni bir sayfa açılarak Türkiye-Yunanistan ilişkileri 1999 yılı itibariyle işbirliği ve daha fazla diyaloga dayanan yeni bir döneme girmiştir. Bu çerçevede, iki ülke arasındaki sorunların karşılıklı iletişim ve işbirliği yoluyla ele alınması amacıyla çeşitli mekanizmalar geliştirilmiş ve son yıllarda iki ülke arasında gerçekleştirilen üst düzey ziyaretler artış göstermiştir. 2010 yılında ilk adımı atılan Türkiye-Yunanistan Yüksek Düzeyli İşbirliği Konseyi (YDİK) toplantıları, sırasıyla Türkiye’de ve Yunanistan’da her iki ülke Başbakanları ve Dışişleri Bakanları öncülüğünde düzenlenmektedir. YDİK toplantılarının birincisi 14-15 Mayıs 2010 tarihlerinde Atina’da, ikincisi 4 Mart 2013 tarihinde İstanbul’da, üçüncüsü 6 Aralık 2014 tarihinde tekrar Atina’da ve sonuncusu 8 Mart 2016 tarihinde İzmir’de gerçekleştirilmiştir. Şimdiye kadar iki ülke temsilcilerinin katılımıyla gerçekleşen YDİK süreçlerinde toplam 54 belge imzalanması da karşılıklı iyi niyetin ve işbirliğinin artırılması yolunda atılan somut adımlar olarak karşımıza çıkmaktadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı).

Türkiye ve Yunanistan Devletleri, özellikle Ege Denizi kapsamında geçmişten günümüze dek yaşadıkları sorunları başlangıçta realist bakış açısıyla değerlendirerek, anlaşmazlığın giderilmesi sürecinde realist güvenlik anlayışı doğrultusunda benzer politikalar sergilemişlerdir. Bu dönemde geliştirilen ve karşılıklı uygulanan tutuma rağmen, Türkiye ile Yunanistan arasında gerilimin tırmanmasına yol açan ve hatta savaş sözcüğünün dahi telaffuz edilmesine neden olan gelişmeler yaşanmıştır. Ülkeler her şeye rağmen iletişimi sürdürmüş fakat Ege sorunu için yapılan mevcut işbirliğinin, ülkelerin ortak çıkarlarına uyum sağlamadığına karar verilmiştir. İki ülke arasında varlığını sürdüren bu sorunlar kapsamında uygulanabilecek işbirliği ihtimalinin güvenlik ikilemi yaklaşımı ile göz ardı edildiği bu süreçte meydana gelen gelişmeler, tarafları çatışma odaklı çözüm arayışlarına yöneltmiştir. 1999 yılında Türkiye’de

meydana gelen deprem sonrasında oluşan “Deprem Diplomasisi” ile iki ülke arasında zayıflayan diyalog tekrar güçlenmiş ve ilişkiler yumuşamışsa dahi, bu durum sorunların kökten çözümü için yeterli olmamıştır (Sandıklı ve Kaya, 2012, s.212-230).

Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde de olduğu gibi iki devlet uzun yıllar boyunca ulusal çıkarlarını gerçekleştirmek için çeşitli stratejiler geliştirmiş ve bu uğurda mücadele vermiştir. Uzun yıllar geçmesine rağmen iki ülke arasında var olan siyasi ve ekonomik problemlerin kesin bir çözümü mümkün olmamıştır. Bunun en önemli nedeni olarak; uluslararası ilişkiler konusu haline gelen sorunların, uluslararası sistemde merkezi bir otoriter yapının bulunmaması nedeniyle bir türlü nihai sonuca ulaştırılamaması gösterilebilir. Bu noktada her iki devlette sorunların çözümü için işbirliğini gündeme getirmesine rağmen kendi (ulusal) çıkarlarından taviz vermek istememektedir.

Bu noktada Türkiye-Yunanistan arasındaki köklü siyasi sorunların klasik realist bakış açısıyla günümüzde dahi tam bir çözüme ulaştırılamadığı görülmektedir. Bu doğrultuda yaşanan sorunların barışçıl yollar ile kalıcı çözümü, iki ülke arasında şimdiye kadar gerçekleştirilen veya ileride gerçekleştirilebilecek kısıtlı diyalog ve işbirliği çalışmalarının çok ötesinde, ülkelerin ortak çıkarlarını savunan ve bu doğrultuda uygulanabilecek çözüm yollarını ortaya koyabilecek bir uluslararası yapılaşma ile mümkün olabilmektedir.

Waltz’ın tanımladığı neo-realizm kuramı, klasik realizmden farklı olarak sistematik bir yaklaşımla uluslararası sistemi tanımlamış ve klasik realizmin aksine uluslararası ilişkileri sistemin anarşik yapısından hareketle açıklamanın daha doğru olacağını söylemiştir. Ayrıca sistemin anarşik olan yapısı içinde yer alan temel aktörlerin öncelikli amaçlarının güvenlik olduğunu, gücün ise bu doğrultuda kullanılacak bir araç olduğunu vurgulamıştır. Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde yıllar boyunca olduğu gibi; her iki devlet de aralarında yaşanan siyasi anlaşmazlıklar üzerinde kendi çıkarlarını gerçekleştirmek, bu süreçte güvenliklerini garanti altına almak ve mümkün olduğunca arttırmak için mutlak güçlerini kullanmıştır. Waltz’ın da söylediği gibi bu doğrultuda ortaya çıkan “güvenlik ikilemi” olası işbirliği ve çözüm ihtimallerinin yolunu tıkamıştır.

Günümüzde Türkiye ve Yunanistan arasındaki sorunların geldiği boyut, konuları birim düzeyden yani iki devlet arasında bir mesele olmaktan çıkarmış ve uluslararası seviyeye taşımıştır. Bu durum, anlaşmazlıkların geçmişi ve şimdiye dek atılan adımlar sonucunda kesin bir sonuca ulaşamaması ile birlikte, iki ülke arasındaki ilişkilerin incelenmesi esnasında uluslararası sistem içerisinde yer alan “uluslararası/uluslar üstü” yapılaşmalar gibi sisteme etki kabiliyeti olan diğer değişkenlerin de hesaba katılmasının gerekliliğini ortaya koymuştur.

Bu doğrultuda, realizmin 1950-1960’lı yıllarda hâkim olan düşünce tarzına Kenneth Waltz tarafından getirilen eleştiri ile daha bilimsel bir teori olarak neo-realizm kuramı ortaya çıkmıştır. Neo-realizm; gerek uluslararası sistemi tanımlaması, gerekse devletlerarası politikalara getirdiği güvenlik ve güç analizleri ile Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde yaşanan ve yıllardır çözüme kavuşturulmayı bekleyen anlaşmazlıkların incelenmesi, bu doğrultudaki gelecek beklentileri ve ortaya çıkabilecek sonuçların değerlendirilmesi adına yararlanılacak en uygun kuramsal teori olarak karşımıza çıkmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BORÇ KRİZİ ÖNCESİ AB NEZDİNDE TÜRKİYE YUNANİSTAN İLİŞKİLERİ

1999 yılında yapılan Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin AB'ye aday ülke statüsünü kazanmasıyla birlikte Türkiye-Yunanistan ilişkileri de farklı bir boyuta taşınmıştır. Türkiye'nin Birliğe aday ülke olarak kabulü öncesi ve sonrasında iki ülke arasında geliştirilen siyasi ilişkiler bu bölüm altında ele alınmıştır.

2.1. TÜRKİYE-YUNANİSTAN İLİŞKİLERİ KISA TARİHÇESİ

Türkiye ve Yunanistan ulusal bağımsızlıklarını ve ulus devletlerini yürüttükleri savaşlar neticesinde elde etmişlerdir. Kurtuluş Savaşı'nın ardından imzalanan "Lozan Antlaşması" ile ilişkiler açısından yeni bir sayfa açılmıştır. Bu antlaşma ile iki devlet arasında çizilen sınırlar ve oluşturulan denge ile birlikte bölgesel barışın sağlanmasının yanı sıra istikrarın oluşturulması da amaçlanmış fakat günümüze dek bu dengenin korunarak sürdürülmesi kolay olmamıştır. Her ne kadar her iki ülke de dostluk ilişkileri ve işbirliğini güçlendirmek istese dahi zamanla karşılıklı uyuşmazlıkların ve siyasi sorunların ortaya çıkmasına engel olunamamıştır. Lozan'da çözümü barış antlaşmasının sonrasına ertelenen yerleşikler sorunu ile beraber yeni Patrik'in seçilmesi ve mübadillerin karşılaştığı birçok benzer irili ufaklı sorun, bu dönemde Türkiye ile Yunanistan hükümetleri arasında gerçekleştirilen diplomatik müzakerelere konu olmuştur (Aksu, 2014, s. 55).

Türkiye-Yunanistan ilişkilerine dönemsel olarak bakıldığında; 1923-1950 yılları arasında azınlık sorunları; 1950-1974 yılları geçen süreçte Kıbrıs Sorunu; 1974-1999 döneminde ise Ege Denizi'ne ilişkin siyasi sorunlar ön plana çıkmıştır. 1999 sonrası süreçte meydana gelen ve halen güncelliğini koruyan uyuşmazlık konularını ise, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne aday ülke statüsü kazanması ile birlikte ortaya çıkan yükümlülükleri ve buna paralel olarak meydana gelen gelişmeler oluşturmaktadır (Aksu, 2014, s. 57).

Fırat'a (2001) göre; 1928-1939 arası dönem Türkiye ve Yunanistan devletleri için "Dostluk Yılları" olarak nitelendirilmektedir. Yıllar boyunca Türkiye-Yunanistan devletleri arasında siyasi bir dostluk ilişkisinin kurulabilmesi nüfus mübadelesi süreçlerinden kaynaklanan hukuki problemlerin çözümüne bağlı olmuştur. Bu vesileyle 1928 yılının Aralık ayında taraflar arasında başlayan görüşmelerde öncelikle bu sorun ele alınmış ve "Anali Değişimi Hakkındaki 30 Ocak 1923 Tarihli Lozan Antlaşması ile 1 Aralık 1926 Tarihli Atina Antlaşmasının Uygulanmasından Doğan Sorunların Kesin Surette Çözümlemesine Dair Sözleşme" 10 Haziran 1930'da Ankara'da imzalanmıştır. 30 Ekim 1930 günü Venizelos'un Ankara ziyareti esnasında ise siyasi, askeri ve ekonomik konulara ilişkin "Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaşma ve Hakemlik Antlaşması", "Deniz Kuvvetlerinin Sınırlandırılmasına İlişkin Protokol" ve "İkamet, Ticaret ve Seyrisefain Antlaşması" olarak adlandırılan üç anlaşma daha imzalanarak yürürlüğe konmuştur. 14 Eylül 1933'de iki ülke Başbakanı, İsmet Paşa ve Çaldaris, Ankara'da "Türkiye ile Yunanistan arasında Samimi Anlaşma Belgesi"ni imzalamıştır.

1930'lu yıllar Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde dostluk havasının hâkim olduğu bir dönem olarak öne çıkmaktadır. Özellikle Balkan Paktı'nın imzalanmasının ardından bu dönem iki ülkenin "Balayı Dönemi" olarak adlandırılmış ve bu süre zarfında Venizelos, barışa yaptığı katkılardan dolayı Mustafa Kemal Atatürk'ü Nobel Barış Ödülü'ne aday göstermiştir (Uzun, 2004, s. 45). Bu olumlu hava, her iki ülkede de yaşamını sürdüren azınlıkların yaşam koşullarını etkilediği gibi, uzun vadede kalıcı sonuçlar doğuracak olan Yunan hükümetinin kendine has ve bölgesel (territorial) kararlar alabilmesinin de önünü açmıştır.

İkinci Dünya Savaşı döneminde Almanların Yunanistan'a ekonomik baskı ve ambargo uygulamasına rağmen Türkiye, sınırlı da olsa Yunanistan'a yapılan insani yardımları sürdürmeye devam etmiştir (Aksu, 2014, s. 55). Türkiye Cumhuriyeti Devleti, 1940 yılından itibaren sürekli olarak yardımlarda bulunduğu Yunanistan'a bu süreçte 15 ton şeker, Yunan ordusunun ihtiyaçlarını karşılamak üzere 10.000 şişe tetanos serumu yollamıştır. Ayrıca yaklaşık 500.000 Liralık tüketim maddesi göndermiş ve 1941 ve 1942 yılları boyunca da çeşitli gıda maddelerini Yunanistan'a ulaştırmıştır (Uzun, 2004, s. 45).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, iki devletin tekrar işbirliğinde bulunabildikleri, ancak bunun savaş öncesinde olduğu gibi uluslararası sistemin büyük güçlerinin (İngiltere yerine ABD) desteği ve bir güvenlik ihtiyacı (İtalya yerine Sovyetler Birliği) doğrultusunda gerçekleştirilebildiği görülmektedir. İşbirliği süreçleri, Truman Doktrini ve Marshall Planı ile teşvik edilerek desteklenmiş olmasına rağmen, bu süreçler iki devletinde “ortak bir öteki” etrafında bir araya getirilmeleri ile gerçekleştirilmiştir. Bu kısıtlı işbirliği döneminin üzerinden çok kısa bir süre geçmesinin ardından, 1950’li yılların ortasından itibaren Türkiye ve Yunanistan arasındaki siyasi ilişkiler eski, tarihsel seyrine geri dönmüştür (Ereker, 2010, s. 152).

Türkiye-Yunanistan ilişkileri tarihinde dönüm noktalarından sayılabilecek gelişmelerden birisi; İkinci Dünya Savaşı sonrasında iki ülkenin siyasi egemenlik sınırlarına getirilen yeni düzenlemeler olarak gösterilebilir. Bu düzenlemeler Türkiye ve Yunanistan arasında geliştirilen stratejik dengeyi bozmuştur. Lozan Antlaşması ve 1947 yılında imzalanan Paris Barış Antlaşması ile İtalya’nın egemenliğine bırakılmış olan On iki Adalar’ın Yunanistan’a devredilmesi bu dengeyi bozan değişikliklerin birincisi olarak karşımıza çıkmaktadır. On iki Adalar’ın Yunanistan’a devrinden birkaç yıl sonra uluslararası gündeme taşınmış olan Kıbrıs meselesi ise stratejik dengenin kaymasına neden olarak gösterilen ikinci önemli değişiklik olmuştur.

Kıbrıs’ın Lozan Barış Antlaşması ile İngiltere’nin hukuki egemenliğine bırakılmasına rağmen Yunanistan’a devredilmesine yönelik ortaya atılan talepler, ilerleyen dönemde Türkiye ve Yunanistan’ı siyasi arenada karşı karşıya getirmiştir. On iki Adalar’ın devredilme süreci; Türkiye ve Yunanistan arasında dönemsel olarak sağlanmış olan stratejik dengenin bozulmasına neden olan önemli etmenlerden olmasına karşın, adaların devredilmesi hususunda iki ülke arasında herhangi bir çekişme yaşanmamış ve Türkiye bu durumu kabul etmiştir. Ancak Kıbrıs meselesi hakkında aynı şeyi söylemek mümkün değildir. 1950-1960 yılları arasında Türkiye ve Yunanistan hükümetleri arasında gerçekleşen ilişkilerin gündem maddesini Kıbrıs Sorunu oluşturmuş, özellikle de siyasi ilişkiler bu eksen doğrultusunda şekillenmiştir. Kıbrıs üzerinde yaşanan uyuşmazlıklar, 1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti’nin kurulmasını ön gören antlaşmaların taraflarca imzalanması ile geçici olarak ortadan kalkmış olmasına

rağmen 1963 yılında yaşanan “Kanlı Noel” ile bu anlaşma süreci kısa sürmüştür. Kıbrıs Türklerine yönelik gerçekleştirilen barış ve işbirliği karşıtı saldırıların ardından hem Ada halkı içerisinde hem de Türkiye ve Yunanistan devletleri arasında ileriki dönemlerde de egemen olacak bir çatışma yeniden alevlenmiştir (Aksu, 2014, s. 56)

Kıbrıs üzerinde yaşanan gelişmeler, Türkiye ve Yunanistan ilişkilerinde yaşanan uyuşmazlıkların artmasına neden olmuş ve tırmanan gerilim devletler arasında karşılıklı bir tehdit algısı oluşturmuştur. Bu durum daha sonra Ege Denizi üzerinde yaşanan uyuşmazlık ve anlaşmazlıkların iki devlet tarafından güvenlik merkezli olarak ele alınmasına sebep olmuştur. Türkiye ve Yunanistan arasında ortaya çıkan Ege Denizi sorunları genel hatlarıyla kıta sahanlığı, gayri askeri statüde bulunan adaların silahlandırılması, Yunanistan’ın karasularını ve hava sahasını genişletme girişimi, hâkimiyeti tartışmalı olan ada, adacık ve kayalıklar üzerinde iki devletin egemenlik iddiaları üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu sorunlar iki devlet arasında 1970’li yılların ikinci yarısından başlayarak günümüze dek sürececek olan bir güç mücadelesini doğurmuştur. İlişkilerin geçmişine bakılacak olursa; Türkiye ve Yunanistan’ın Kıbrıs ve Ege üzerinde yaşadığı sorunları anlama, anlamlandırma ve hareket etme noktalarında dönemselsel olarak farklı uluslararası ilişkiler yaklaşımlarının etkisi altında kaldıkları söylenebilir. Bu nedenle tarafların özellikle Ege Denizi’nde gerçekleşen uyuşmazlık konularının çözümü doğrultusunda farklı stratejiler benimseyerek, çatışma veya diplomasi seçeneklerine yöneldikleri ve stratejilerini bu doğrultuda belirledikleri gözlemlenmiştir (Sandıklı ve Kaya, 2012, s. 211-212).

Kıbrıs’ta meydana gelen gelişmelerin ardından, ortaya çıkan karşılıklı tehdit algısıyla birlikte 1970’lerden başlayarak 80’li yıllar boyunca Türkiye ve Yunanistan Ege sorunları üzerinde “Realist Güvenlik İlkeleri” doğrultusunda hareket ederek silahlanma faaliyetlerine hız vermişlerdir. 1990’lı yıllarda Balkanlar’da meydana gelen siyasi problemlerin ikili ilişkilere yansımaları da Realist bakış açısıyla değerlendirilmiş olup bölgede işbirliği sağlamak yerine çatışmacı bir nüfuz mücadelesine girilmiştir. (Sandıklı ve Kaya, 2012:224).

1990’lı yılların ikinci yarısı Türkiye ve Yunanistan ilişkileri açısından önemli bir yer tutmaktadır. Bu dönemde, geçmişe nazaran beklentilerin çok üzerinde gerçekleşen

ve farklı alanlarda karşımıza çıkan kayda değer gelişmeler yaşanmıştır. 1999 yılı ise ilişkilerin seyri açısından tarihte çok önemli bir yere sahip olup, bu dönemde Türkiye-Yunanistan ilişkileri yumuşama evresine girmiştir. Bu değişim, her iki ülkede peş peşe meydana gelen depremlerin yol açtığı yıkımlar karşısında Türk ve Yunan halklarının karşılıklı sergilediği dayanışma sayesinde mümkün kılınmıştır.

Avrupa Birliği bu süreçte; Soğuk Savaş sonrasında Batılı anlamda bir büyük güç olma yolunda hedefine ilerlerken, güvenlik alanındaki uluslararası rolünü “sert ve askeri” bir yapının oluşturulmasından ziyade, “yumuşak ve sivil güce dayalı” olacak şekilde belirlemiştir. AB çerçevesinde geliştirilen Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası (eski adıyla Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası, AGSP) içinde Birliğe üye devletlerin güvenlik ve savunma politikalarına ilişkin yaklaşımları da bu yönde oluşturulmuştur. Şöyle ki; Soğuk Savaş’ın bitimiyle ortaya çıkan riskli bölgelere yakın olan coğrafi konumu ile dikkat çeken Türkiye, bu özelliğine rağmen AB’nin oluşturduğu AGSP’nin karar alma mekanizmasında beklediği rolü edinmemiştir. Bu hayal kırıklığının ardından Türkiye cephesi; Soğuk Savaş öncesinde olduğu gibi jeopolitik ve stratejik önemini ön planda tutarak uluslararası sistem içerisinde varlığını sürdürmeye çalışmıştır. Bu süreçte Türkiye ile AB ile arasında ulusal ülke güvenliğinin sağlanması ve uluslararası güvenlik meselelerinin algılanması konularında çeşitli görüş ayrılıkları ortaya çıkmaya başlamıştır (Olkaç, 2008, s. 74; Kibaroglu, 2017, s. 11-12).

Tarihte kemikleşerek kalıcı hale gelmiş ve çözümlenmesi zor bir hal alan uluslararası sorunların en dikkat çekici özelliklerinden bir tanesi “güç eşitsizliği” olmuştur. Türkiye-Yunanistan ilişkileri üzerinden verilebilecek Kıbrıs ve Ege örneklerinde de olduğu gibi; bu uyuşmazlıkların yıllar boyunca neden kesin bir çözüme kavuşturulamadığı konusuna dair yanıtlar aranırken, taraflar arasında meydana gelen güç dağılımı ve olası güç dengesi/dengesizliği üzerine bir analizin yapılması gerekmektedir. Çünkü mevcut güç eşitsizlikleri, her iki tarafın da çıkarına olacak ortak bir barış ortamının sağlanmasını zorlaştırmaktadır. Bu ve benzeri durumlar söz konusu olduğunda; bir başka deyişle, taraflarca net bir gelişmenin kaydedilemediği durumlarda uluslararası sistemde kemikleşmiş sorunların ilerletilmesi ve çözümlenebilmesi adına, üçüncü bir tarafın ara bulucu ve yatıştırıcı özelliklerinden destek alınmaktadır.

Avrupa Birliği, Türkiye ve Yunanistan hükümetleri arasında yaşanan Kıbrıs ve Ege Sorunları üzerinde bu doğrultuda bir anlam ifade etmektedir (Ayman, 2008, s. 55-56). AB ise, beklenenin aksine Kıbrıs çözüm sürecinin geliştirilmesine olumlu bir katkıda bulunmadığı gibi Kıbrıs Rum Yönetimi'ni Kıbrıs Cumhuriyeti adı altında AB üyeliğine kabul ederek, Kıbrıslı Türkler ile Rumlar arasındaki siyasi, diplomatik, ekonomik ve ticari eşitsizliklerin daha da artmasına yol açmıştır. Özellikle Türkiye cephesinde, üçüncü taraf olarak uzlaştırıcı bir etki yaratması arzulanan AB'den, bu süreçte iki taraf adına da tatmin edici bir çözüm üretilmeden Rum tarafını üyeliğe kabul etmemesi beklenmiştir. Çözüm sürecinde Kıbrıslı Türkler, 24 Nisan 2004 tarihinde BM Genel Sekreteri'nin ara buluculuğu ile hazırlanan Annan Planı'na güçlü destek vermiş, buna karşın Kıbrıs Rum kesiminde halkın büyük çoğunluğunun "Hayır" oyu kullanması ile süreç bir kez daha tıkanmıştır. Tüm bu gelişmelerin akabinde, Kıbrıslı Rumlar AB'ye üye olmanın avantajlarını elde ederken, asıl çözüm planını kabul eden Kıbrıslı Türkler ise başlangıçtaki beklentilerin çok uzağında kalmıştır (Ayman, 2008, s. 57).

Yakın tarihe bakıldığında iki devlet arasındaki yakınlaşmanın zayıf olmasına rağmen Ege'de yaşanan gerginliğin azaltılması; düşük siyasi işbirliğinin teşvik edilmesi, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne aday olma yolunun açılması ve Kıbrıslı Türk-Rum liderler arasında işbirliği görüşmelerinin başlatılması gibi bazı olumlu sonuçlar doğurmuştur. Bunun gibi umut vadeden gelişmeler yeni oluşan jeo-stratejik ortamın bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır; ancak çok daha önemlisi, bu değişimler her iki ülkenin de dış politikalarında meydana gelen kurumsal ve kültürel değişimlerin bir sonucu olarak meydana gelmektedir (Keridis, 1999, s. 6).

Yunanistan, yıllar boyunca Türkiye'nin Ege ve Kıbrıs üzerindeki yaklaşımlarını değiştirmek adına AB üyeliğini kullanmaya çalışmıştır. Bu doğrultuda, AB'nin mali yardımlarını Türkiye'nin Kıbrıs ve Ege politikalarıyla bağlantılı olarak engellemiş, ayrıca uzun bir süre Türkiye'nin aynı gerekçelerle AB üyeliğine adaylığının da önünü tıkamıştır. 1990'lı yılların sonuna doğru Yunanistan önceki yaklaşımını terk ederek, "Avrupalılaştırılmış" bir Türkiye'nin Yunanistan'ın uzun vadeli çıkarlarına katkı

sağlayacağı düşüncesi üzerine oturtulan “Türkiye ile İyi İlişkiler” politikasını benimsemiştir.

1999 yılının Aralık ayında gerçekleştirilen AB Helsinki Zirvesi’nde Yunanistan, Türkiye'nin AB adaylığına karşı sürdürdüğü vetoyu kaldırmış, böylece Türkiye'nin AB adaylığı önünde bulunan en büyük engellerden biri de ortadan kalkmıştır. Yunanistan hükümeti, göstermiş olduğu desteğin devamında Türkiye'nin AB üyeliği yolundaki destekçilerinden biri haline gelmiş; ancak Türkiye ile olan ulusal sorunlarını AB-Türkiye problemleri haline getirmeyi de başarmıştır (Larrabee ve Lesser, 2003, s. 86-87). AB nezdinde Türkiye-Yunanistan ilişkileri hususunda gerçekleştirilen görüşmelerinin temelinde yatan ana sebebin bu olduğu söylenebilir. Genel bir bakış açısıyla, Yunanistan'ın Türkiye-AB ilişkileri üzerinde gözettiği çıkarları ve ilişkilerin gelişiminden duyduğu çekinceleri 6 ana başlıkta ifade etmek mümkündür (Türk-Yunan İlişkileri, 2012):

- Güney Kıbrıs Rum Kesimi'nin adanın tek temsilcisi olarak AB'ye tam üye olarak katılması,
- Kıbrıs'ta bulunan Türk askerlerini adadan uzaklaştırmak ve güvenliği AB/NATO ortaklığında sağlanacak bir Kıbrıs oluşturulması,
- Türkiye'nin AB mali fonlarından yararlanarak bölgede siyasi, ekonomik ve askeri bir güç sağlayarak Yunanistan karşısında daha etkin bir konuma gelmesini önlemek,
- Türkiye'nin AB'ye uyum projelerinin Birlik fonları tarafından finanse edilecek olmasından dolayı Yunanistan'ın eskisine nazaran mali fonlardan daha az pay alma olasılığının ortaya çıkması,
- Türkiye'nin AB'ye tam üye olması halinde ikili ilişkilerde avantaj elde edecek olmasıyla Yunanistan'ın stratejik olarak elinde bulundurduğu veto yetkisinden daha fazla yararlanamayacak olması,
- Ege Denizi'ne ilişkin sorunlar karşısında AB'nin Yunanistan'a göstermiş olduğu desteğin yerini tarafsızlık ve dengeleme stratejilerinin alma ihtimalinin bulunması olarak sıralanabilir.

Türkiye ve Yunanistan arasında geçmişten günümüze taşınarak kronikleşen siyasi uyuşmazlıkların çözümüne yönelik olarak Avrupa Birliği nezdinde birçok görüşme gerçekleştirilmiştir. Bunlardan; “1997 Lüksemburg” ile “1999 Helsinki” zirveleri, her iki taraf için de karşılıklı ilişkilerin geliştirilmesi ve siyasi anlaşmazlıkların yönetilebilmesi açısından milat olarak nitelendirilmektedir.

2.1.1. 1997 Lüksemburg Zirvesi Sonrası Değişen İlişkiler

Avrupa Birliği'nin Lüksemburg Zirvesi öncesinde 22 Haziran 1993 tarihinde Kopenhag'da gerçekleştirdiği zirve, beşinci dönem genişleme sürecine damgasını vurmuştur. Kopenhag Zirvesi'nde Avrupa Konseyi, AB genişleme sürecinin Orta ve Doğu Avrupa Ülkelerini kapsayacak şekilde devam edeceğini kabul etmiş ve ardından AB adaylığı için başvuruda bulunan ülkelerin tam üyeliğe kabulünün öncesinde karşılamları gereken kriterleri/kriterleri ortaya koymuştur. Bu gereklilikler siyasi, ekonomik ve Birlik mevzuatının benimsenmesi olmak üzere üç ana grupta toplanmıştır (T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, 1993):

- Siyasi Kriterler: Demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve azınlık haklarını güvence altına almak adına ilgili kurumların varlığını içerir.
- Ekonomik Kriterler: Mevut düzen işlerken, Birlik içerisinde var olan rekabetçi baskılara ve serbest piyasa ekonomisinin diğer güçlerine dayanabilecek bir ekonomik yapının varlığını içerir.
- Birlik Mevzuatının Benimsenmesi: AB üyeliği için; siyasi, ekonomik ve parasal birlik hedeflerine bağlı kalarak gerekli yükümlülükleri yerine getirebilme kapasitesini ifade eder.

Avrupa Birliği tarafından 1993 yılında gerçekleştirilen Kopenhag Zirvesi'nin ardından, AB aday ülkeleri için kabul edilen tam üyelik kriterleri ise şu şekilde sıralanmıştır (T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, 1993):

- Siyasi Kriter: Ülke içerisinde demokrasiye, hukukun üstünlüğüne, insan haklarına ve azınlık haklarına saygıyı garanti altına alan istikrarlı kurumların var olmasıdır.

- Ekonomik Kıstas: İstikrarlı bir serbest piyasa ekonomisinin mevcudiyeti ile AB içinde ve diğer dünya ekonomilerinde gerçekleşen ekonomik rekabete karşı dayanıklılık gereksinimini ifade eder.

- Uyum Kıstası: Siyasi, ekonomik ve parasal birlik dâhil olmak üzere, Avrupa Birliği müktesebatına uyum kapasitesidir.

AB'nin yeni üye devlet katılımları için benimsediği ve 1993'te yayınladığı "Kopenhag Kriterleri" AB üyelik sürecine damgasını vurmuştur. Bu kriterler doğrultusunda, tam üyelik öncesinde gerekli kriterleri kabul eden ve ilkeleri onaylayan devletlerin konferansta yer almaları için davet edilmeleri kararlaştırılmıştır. Başlangıçta katılım teklifinin Kıbrıs, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile Türkiye'ye gönderilerek, ileride AB'ye üye olması muhtemel bu ülkelerden belirlenen siyasi ve ekonomik kıstasların talep edilmesi kararlaştırılmıştır.

Kopenhag Zirvesi'nde Kıbrıs'ın AB'ye üyeliğiyle ilgili olarak: "Kıbrıs'ın üyeliği, her iki toplumun da faydası gözetilerek barış ve uzlaşmanın sağlanmasına yardımcı olmalıdır. Bu noktada üyelik müzakereleri, Birleşmiş Milletler himayesinde yapılacak ve iki toplumlu, iki bölgeci bir federasyon oluşturmak amacıyla Kıbrıs sorunu dâhilinde gerçekleştirilen siyasi çözüm arayışlarına olumlu katkıda bulunacaktır. Bu bağlamda Avrupa Konseyi, Kıbrıs Türk toplumunun üyelik müzakere heyetine dâhil olmasına ilişkin istekliliğinin üstlenilmesini talep etmektedir. Bu talebin yerine getirilmesi için gerekli irtibatlar Başkanlık ve Komisyon tarafından üstlenilecektir" denilmiştir.

Zirve süresince dikkat çeken noktalardan bir diğeri ise AB Konseyi'nin diğer aday ülkelere sunduğu "katılım öncesi" programını Türkiye'ye de sunmak yerine, bu hususta farklı bir strateji belirlemiş olmasıdır. AB Konseyi tarafından Türkiye'nin AB'ye tam üyelik yolunda henüz hazır olmadığı, siyasi ve ekonomik nedenlerden dolayı tam üyelik müzakerelerine başlanamayacağı belirtilmiştir.

Lüksemburg Zirvesi ise 12-13 Aralık 1997 tarihlerinde Avrupa Birliği Konseyi başkanlığında Lüksemburg'da düzenlenmiştir. Bu zirvede; Avrupa'da gerçekleştirilecek beşinci dönem genişleme dalgasının, geçmişin bölünmüş Avrupa'sına son vererek yeni

bir dönemin başlangıcı olacağı ifade edilmiştir. Avrupa'da oluşturulan bütünleşme modelinin tüm Avrupa kıtasını kapsayacak şekilde devam ederek bunun gelecekteki istikrar ve ilerlemenin de bir teminatı olacağı belirtilmiştir. Ortaya konan bu hedefler, Birliğin bu sürece verdiği önemi net bir şekilde ortaya koymaktadır. Lüksemburg Zirvesi'nde; genişleme sürecinin kapsamlı, kapsayıcı ve devamlılık arz eden bir süreç olduğu, bu sürecin her aday ülkenin hazırlık durumuna göre belirli aşamalar dâhilinde yürütüleceği belirtilmiştir (İktisadi Kalkınma Vakfı, tarih yok). Alınan tüm kararların yanı sıra AB Konseyi, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne giriş hakkını onaylayarak, Türkiye'nin diğer tüm Başvuru Devletleri ile aynı ölçütler ve standartlar ışığında değerlendirilmesini kararlaştırmıştır. Lüksemburg Zirvesi'nde, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile birlikte Güney Kıbrıs ve Malta'nın tam üyelik doğrultusundaki adaylıkları açıklanarak beşinci genişleme sürecinin resmen başladığı ilan edilmiş fakat Türkiye'nin geleceği konusunda farklı bir strateji geliştirilmiştir (Dağdemir, 2012, s. 107).

“Türkiye için Avrupa Stratejisi” olarak adlandırılan bu strateji paketi başlıca şu maddeleri içermektedir (Council of the European Union, 1997):

- Ankara Anlaşması'nın sağladığı olanaklarının geliştirilmesi;
- Gümrük Birliği uygulamalarının yoğunlaştırılması;
- Mali işbirliğinin uygulanması;
- İlgili yasaların AB ile uyumlu hale getirilmesi, Birlik müktesebatı ve birikiminin tam olarak benimsenmesi;
- 19¹ ve 21². paragraflarında belirtildiği üzere; bazı program ve ajanslarda davaya göre karar alınması için katılımın sağlanması kararlaştırılmıştır.

Ortaklık Konseyi tarafından Türkiye için hazırlanan bu stratejinin Kopenhag'da belirlenen kriterler doğrultusunda, Ortaklık Anlaşmasının 28. Maddesi ve 29 Nisan 1997 tarihli Konsey kararları baz alınarak tekrar gözden geçirilmesi kararlaştırılmıştır.

¹Bazı Topluluk programları (örneğin, eğitim, öğretim ve araştırma) Birlik Devletleri nezdinde başvuru sahibine açık olacaktır. Bu karar; Birlik politikası ve çalışma yöntemleri ile başvuru sahiplerinin kendi alıştırmalarını yapmalarını sağlayacaktır. Sonuç olarak her başvuru sahibi Devlet, kendi içinde sürekli artan bir mali katkı ile davaları kendi özelinde değerlendirecektir. PHARE; gerektiği takdirde başvuru yapan Devletlerin ulusal primlerini kısmen finanse etmeye devam edebilecektir. Bunun gibi finansman araştırma-geliştirme çerçevesi programına katılım haricinde PHARE ödeneği %10 seviyesinde kalmalıdır.

² Başvuru yapan ülkelerin katılacağı Topluluk Ajansları, vaka bazında belirlenecektir.

Bu dönemde Türkiye'nin tam üyeliğinin tartışılmasının erken ya da yanlış olduğunu düşünenlerin yanı sıra, adaylık için ana kriterler olarak gösterilen siyasi ve ekonomik gerekçelerin haricinde “kültürel farklılık” vurgusunda bulunanların da sesleri yükselmeye başlamıştır. Türkiye'nin olası AB üyeliğine yapılan itirazların güçlenmesine sebep olan asıl gelişme ise yine Türkiye-Yunanistan ilişkilerinden doğmuştur. 1996 yılının sonu ile 1997 yılının ilk yarısına damgasını vuran “Kardak Krizi” ile Türkiye'nin aday ülke ilan edilme beklentisi iyice zayıflamıştır. Bunun temel nedeni ise; Kardak Krizi'nin, Türkiye ile Yunanistan devletleri arasında meydana gelen bir sorun olarak değil, Türkiye'nin AB üyesi bir ülke ile yaşamış olduğu sınır problemi olarak algılanması olmuştur. Nitekim 12-13 Aralık 1997'de yapılan Lüksemburg Zirvesi'nde beşinci genişleme dalgası için açıklanan “aday ülkeler” arasında Türkiye yer almamıştır. Bu durum Türkiye'nin “tam üyelik” başvurusunun AB tarafından reddedilmese de hâlâ kabul edilmediği anlamına gelmektedir (Denk, 2016, s. 69).

Lüksemburg Zirvesi'nde aday ülkeler arasında sayılmamasına rağmen Türkiye'nin “adaylığa ehil olduğu” açıklanmış ve aday ilan edilebilmesi için dört temel başlık öne çıkartılmıştır. Bunlar; siyasi ve ekonomik reformların yapılması, insan haklarının korunması hususunda somut adımların atılması, Yunanistan'la yaşanan siyasi sorunların diplomatik ve hukuki yollarla çözüme kavuşturulması ile Kıbrıs, Ege gibi siyasi uyuşmazlıkların bulunduğu konuların çözümüne destek verilmesi şeklinde sıralanmıştır. Bu başlıklar karşısında göstermiş olduğu sert tepki ile Türkiye, dış politikada Avrupa ile ilişkilerini minimum düzeye indirme kararı almıştır. Bu karar, Türkiye ile ilişkilerini tümüyle koparmak istemeyen AB kanadında ise hızlı bir reaksiyon yaratmıştır. Lüksemburg Zirvesi'nden yalnızca iki gün sonra Türkiye ve Rusya arasında imzalanan “Mavi Akım Boru Hattı Anlaşması”, AB'nin bu tepkiye çok kısa bir süre zarfında cevap vermesinde etkili olan önemli bir gelişme olarak nitelendirilmiştir. 15 Aralık 1997'de imzalanan bu anlaşma; Türkiye'nin AB'ye karşı “yalnız ya da alternatifsiz değilim” şeklinde bir mesaj iletmiş olduğu şeklinde yorumlanmıştır. (Denk, 2016, s. 70-71).

Lüksemburg zirvesinde alınan kararların ardından AB'nin beşinci genişleme dalgasının dışında kaldığını fark eden Türkiye, çok geçmeden Yunanistan ve Kıbrıs

Rumlarına karşı yüksek etkili bir gerginlik siyasetini uygulamaya koymuş ve 1998 yılında Türkiye-Yunanistan ilişkilerinin gerginlik dozajı çok yükselmiştir. Bu durum karşısında AB, Güney Kıbrıs Rum Yönetimini (GKRY) “Kıbrıs Cumhuriyeti” adı altında Ada’nın tamamını temsilen AB üyeliğe kabul etmenin gelecekte çok ciddi riskler doğurabileceğini fark etmiştir. Türkiye’nin söz konusu duruma şiddetle karşı olduğunun net bir şekilde ifade edildiği bu dönemde Avrupa Birliği; böyle bir girişimde bulunmanın sadece Türkiye-AB ilişkilerinin geleceği açısından telafisi güç sonuçlara neden olmakla kalmayacağını, aynı zamanda Avrupa-Atlantik sistemini de sekteye uğratabileceğini sezinlemiştir.

Tüm bu gelişmelere rağmen AB’nin Kıbrıs’ın geleceği konusunda geri adım atması, Yunanistan hükümetinin kendi aleyhinde bir karar alınması halinde veto edeceğini açıklaması ile bir hayli zorlaşmıştır. Bunu önlemek amacıyla dört AB üyesi ülke; Almanya, Fransa, Hollanda ve İtalya, kendi parlamentolarında aldıkları kararlar ile “Ada’da kalıcı bir çözüme ulaşılamaması halinde, GKRY’nin ‘Kıbrıs Cumhuriyeti’ sıfatıyla söz konusu AB üyeliğini onaylamayacaklarını” duyurmuşlardır. Yunanistan ise bu karara cevaben “AB genişleme sürecine ‘Kıbrıs Cumhuriyeti’ ilave edilmediği takdirde, tüm genişleme sürecinin kendi parlamentosu tarafından veto edileceğini” dile getirmiştir.

Bu dönemde PKK terör örgütü lideri Öcalan Kenya’daki Yunanistan Büyükelçiliği’nden çıkarken Türk özel kuvvetleri tarafından yakalanarak Türkiye’ye getirilmiştir. Bu olay neticesinde; Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde yaşanan gerginlik seviyesi en üst noktaya tırmanmış ve ikili ilişkilerin bu düzeyde devam etmesi halinde olası bir Türkiye-Yunanistan savaşının yaşanması söz konusu hale gelmiştir. Aynı dönemde, yine geçmişte PKK terör örgütüne çeşitli yollarla destek vermiş olan Avrupa ülkeleri, örgütün isteklerini üstü kapalı yollarla Ankara’ya iletme konusunda nüfuz kaybına uğramıştır. Çünkü bu süreçte hedeflemiş olduğu AB genişleme dalgasının dışında kalan Türkiye, Avrupa ülkelerinden gelen tavsiye ve yönlendirmelere kulaklarını tıkamıştır. Bu durum Avrupa Birliği açısından sürdürülebilir ilişkiler sistematigi dahilinde olmadığından, Türkiye üzerinde zayıflamaya başlayan nüfuzunu tekrar pekiştirmek amacıyla en kısa sürede Türkiye ile yaşanan AGSP meselesi ve diğer

siyasi anlaşmazlıkların çözülmesi adına girişimlerde bulunulması kararlaştırılmıştır. 1999 yılına gelindiğinde ise bu düşünceler ışığında Avrupa Birliği Helsinki Zirvesi düzenlenmiştir (Ünal H. , t.y.).

Lüksemburg Zirvesi, Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan siyasi uyuşmazlıkların çözüm sürecine katkıda bulunmanın aksine, özellikle Kıbrıs meselesinden hareketle iki ülke ilişkilerinin daha da kötüleşerek karşılıklı anlaşmazlığın negatif yönlü tırmanmasına neden olmuştur.

2.1.2. 1999 Helsinki Zirvesi Sonrası Yumuşama Dönemi

Yunanistan'ın 1981 yılında AB üyeliği sıfatını kazanması, Türkiye ile yaşadığı ikili sorunların da Avrupa platformuna taşınmasına neden olmuştur. Bu ikili sorunların başında ise Kıbrıs ve Ege meseleleri gelmektedir. 1997'de düzenlenen Lüksemburg'un ardından AB'nin beşinci genişleme süreci başladığında, yalnızca yedi sene öncesinde üyelik başvurusunda bulunmuş olan Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ne adaylar arasında yer verilmiş ve Rum Kesimi 1998 yılı itibariyle tam üyelik yolundaki katılım müzakerelerine başlamıştır. Kıbrıs konusunda mevcudiyetini sürdürmekte olan siyasi sorunların çözümlenmesi, 1999 Helsinki Zirvesi'ne kadar Kıbrıs'ın AB üyeliği yolunda bir ön koşul olarak ortaya çıkmıştır. AB'nin beşinci genişleme dalgası içerisinde yer alan Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin müstakbel AB üyeliğinin Yunanistan tarafından veto edilme ihtimalinin doğması üzerine bu ön koşul Helsinki Zirvesi sonucunda kaldırılmıştır (Baç, 2006, s. 24-25).

Türkiye'nin uzun yıllardır sürdürdüğü dış politika ve AB üyesi olma konusundaki istek ve arzusu, NATO üyeliğinde de olduğu gibi benzer nedenlerle ilişkilidir. Daha açık bir ifadeyle bu durum; ulusal güvenlik kaygılarının yanı sıra batılılaşma ve batıyla birlikte olma isteğinin bir sonucudur. AB üyeliği hedefinin temelinde yatan en önemli nedenlerden birisi ise Yunanistan'ın hali hazırda Avrupa Birliği üyesi bir devlet olmasıdır. Türkiye'nin AB üyeliği stratejisinde yatan ana faktör; Yunanistan'ı Avrupa'da yalnız bırakmamak ve batı ekseninden kopmamaktır. Bir başka deyişle; Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkileri özünde bir etki-tepki ilişkisi sonucunda ortaya çıkmıştır (Aksoy, 2014, s. 38).

Avrupa Komisyonu'nun 13 Ekim 1999 tarihinde Türkiye'nin "aday ülke" olmasını tavsiye etmesi üzerine Türkiye, 10-11 Aralık 1999'da Helsinki'de yapılan "Avrupa Birliği Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'nde" AB'ye "aday ülke" olarak kabul edilmiştir. Türkiye'nin diğer tüm aday ülkelerle aynı konumda bulunarak eşit haklara sahip olacağı açık ve kesin bir dille ifade edilmiştir (Can, 2013, s. 19).

AB'nin genişleme politikası esnasında dile getirdiği kriterler uyarınca: AB'nin söz konusu adaylardan diğer ülkelerle olan siyasi ve ekonomik sorunlarının çözümünü istemesi ve/veya Uluslararası Adalet Divanı'na yapılacak olan başvuruyu kabul etmelerini beklemesi anlaşılır bir yaklaşımdır. Bununla birlikte, AB'nin mevcut adayların tümünden fiili olarak bu koşulu gerçekleştirmesini talep etmemesi ise kendi içerisinde bir tutarsızlık yaratmasına neden olmuştur. Bu husustaki en güzel örneklerden bir tanesi; Kıbrıs üstünde yaşanan siyasi uyuşmazlıkların henüz tam olarak çözülememiş olmasına rağmen Birlik tarafından Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin tam üyeliğe kabul edileceğinin açıklanmış olmasıdır. Aynı süreçte, Ada üzerinde yaşayan iki topluma karşı farklı yaklaşımların sergilenmesi, bu dönemde AB'nin tam üyelik sürecini siyasi öncelikleri doğrultusunda değerlendirmekte olduğunu düşündürmektedir (Aksu, 2004).

AB ise geliştirdiği diğer bir strateji ile Türkiye'yi Helsinki Zirvesi'nde taviz verilmesi gereken bir yola sokmuş ve bu doğrultuda Türkiye'ye Kıbrıs ve Ege şartlarını kapsayan bir belge ile adaylık teklifinde bulunmuştur (Üçler, 2014, s. 214). Bununla birlikte AB Konseyi, 3 Aralık 1999 tarihinde New York'ta Kıbrıs meselesinin çözümüne yönelik olarak başlatılan kapsamlı görüşmeleri de olumlu karşılarken, BM Genel Sekreterinin bu süreci başarıyla sonuçlandırma yönündeki gayretlerini desteklediğini ve olası bir çözümün Kıbrıs'ın AB'ye katılımını kolaylaştıracağını açıklamıştır (TCMB, 2010, s. 1).

AB tarihinde önemli bir yeri olan "Binyıl Bildirgesi", Avrupa Konseyi tarafından 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde Helsinki'de yapılan zirve ile kabul edilmiş ve genişleme sürecinde yeni bir aşamaya geçildiğini işaret eden birtakım kararlar alınmıştır. Bu bağlamda; Birliğin kendisi, reforma açık kurumları ve güçlendirilmiş bir

Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası (AGSP) ile daha rekabetçi, iş fırsatları yaratan ve sürdürülebilir bir ekonomik yapının oluşturulmasına yönelik adımlar atılmıştır.

Lüksemburg'da arzulananın aksine, Kıbrıs sorununun 3 Aralık tarihinde New York'ta kapsamlı bir şekilde ele alınarak çözüme kavuşturulması amacıyla yapılacak olan görüşmelerin başlatılmasını memnuniyetle karşılamış ve BM Genel Sekreteri'nin süreci başarıya ulaştırma yönünde gösterdiği çabalara olan güçlü desteğini dile getirmiştir.

(a) Avrupa Konseyi, Kıbrıs sorununu 3 Aralık'ta New York'ta kapsamlı bir şekilde çözüme kavuşturma amacıyla yapılacak olan görüşmelerin başlatılmasını memnuniyetle karşılamış ve BM Genel Sekreteri'nin süreci başarılı bir sonuca ulaştırma yönündeki çabalarına verdiği güçlü desteği dile getirmiştir.

(b) Avrupa Konseyi, siyasi bir çözüm ihtimalinin Kıbrıs'ın Avrupa Birliği'ne katılımın sürecini kolaylaştıracağına dikkat çekmektedir. Katılım müzakerelerinin tamamlanmasıyla birlikte herhangi bir uzlaşma sağlanamazsa eğer, Konsey'in üyelik kararı yukarıdaki şart olmaksızın ön koşul olarak kabul edilecektir. Konsey ise bu konu ile ilgili tüm faktörleri göz önüne alacaktır”.

Helsinki Zirvesi Sonuç Belgesinin 9'ncü maddesinden de anlaşılacağı üzere; Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan Ege Denizi sorunlarından ziyade Kıbrıs meselesi daha ön planda yer almıştır. Bu maddeyle birlikte Kıbrıs sorununun çözüme kavuşturulması bir ön şart olarak kabul edilmesine rağmen, bu durumun GKRY'nin AB'ye üyeliği yolunda herhangi bir engel teşkil etmeyeceği anlaşılmaktadır. Nihayetinde Türkiye'nin AT'ye 1959 yılında yapmış olduğu başvuru halen yürürlükte iken; GKRY'nin AB üyeliği için 1990 yılında yaptığı başvuru, Kıbrıs meselesi net bir çözüme kavuşturulamamasına rağmen 2004 yılında Avrupa Birliği üyesi olmasıyla sonuçlanmıştır.

Helsinki Zirvesi'nde yayınlanan Sonuç Bildirgesi'nin 12'nci paragrafında ise Türkiye ile ilgili olarak şu ifadelere yer verilmiştir: “Avrupa Konseyi, Komisyonun ilerleme raporunda da belirtildiği üzere son dönemlerde Türkiye'de yaşanan olumlu gelişmelerin yanında Kopenhag Kriterleri'ne uyum çalışmaları süresince hayata

geçirilen reformlarının sürdürülme niyetini memnuniyetle karşılamaktadır. Türkiye, mevcut aday ülkelerden beklenen kriterlere dayanarak Birliğe tam üye olma yolunda aday bir ülkedir. Bu süreçte Avrupa stratejisini temel alan Türkiye, diğer aday ülkelerde olduğu gibi ulusal reformlarını teşvik etmek ve desteklemek için katılım öncesi istihkaklardan da yararlanacaktır. Bu doğrultuda özellikle insan hakları ve katılım için gerekli olan siyasi kriterlerin yerine getirilmesi konularına atıfta bulunarak paragraf 4 ve 9'da (a) belirtilen hususlar üzerinde durulacak ve güçlendirilmiş bir siyasi diyalogun oluşturulmasının önemi ve gerekliliği vurgulanacaktır. Türkiye ayrıca, katılım süreci uyarınca Birlik programlarına, kurumlarına ve aday Devletler ile Birlik arasında gerçekleştirilecek toplantılara da katılma fırsatı bulacaktır. Daha önceki Avrupa Konseyi sonuçlarına dayanarak bir katılım ortaklığı hazırlanırken, üyelik çalışmalarının siyasi, ekonomik ve uyum süreci eksenindeki gelişimini gözlemlemek için uygun izleme mekanizmaları kurulacaktır. Son olarak; Türkiye mevzuatının ve uygulamasının, Birlik müktesebatına uyum sürecinin yoğunlaştırılarak hızlandırılması amacıyla Komisyon, analitik inceleme sürecini hazırlamaya davet edilmektedir” (European Parliament, 1999).

1999 Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin AB aday ülke sıfatını kazanması ile birlikte Türkiye cephesinde yeni bir döneme girilmiştir. Bu dönem; Türkiye'nin Soğuk Savaş sonrasında uluslararası sistemdeki yeri ve geleceğini belirleyecek olan tercih dönemi olarak anılmaktadır. Türkiye bir yandan geçmişten bugüne dış politik çizgisinin ana hattında yer alan ABD ile ilişkilerini korurken, diğer yandan da bütünleşme sürecini hızla devam ettiren Avrupa'nın dışında kalmama mücadelesine girişmiştir. Askeri anlamda bir parçası olduğu NATO'nun bünyesinde yer alarak stratejik dengeleri etkileme kapasitesini koruma becerisini göstermesine karşın, genişleyen AB'nin dışında kalması Türkiye'nin yeni oluşmakta olan uluslararası sistem yapısı ve koşullarında ekonomik ve siyasi kimliğinin ne yönde gelişeceği düşüncesini de ortaya çıkarmıştır (Aksu, 2005).

ABD bu süreçte NATO üyesi olan Türkiye'nin AGSP karar mekanizması dışında kalmasından son derece rahatsız olmuş ve bu sebeple ABD-AB ilişkilerinin NATO eksenindeki temel sorununu bu dönemde Türkiye'nin akıbeti oluşturmuştur. AB

ile Türkiye arasında yaşanan bu gerilimin çözümü için ABD sorumluluk alarak önemli bir rol üstlenmiştir. ABD hükümeti bu hususta Türkiye'yi yalnız bırakmamakla beraber AGSP'nin özerk bir yapıya kavuşabilmesi için NATO olanaklarının kullanımına izin verilmesi konusunda Türkiye'den daha hassas davranmasını istemiştir. Böylece ABD, AGSP'nin NATO'dan bağımsız özerk bir yapıya bürünmesini kabullenirken, Soğuk Savaş öncesinde de olduğu gibi NATO aracılığıyla Avrupa güvenliğinde söz sahibi olma isteğini sürdürmüştür. Bütün bu gelişmelerden hareketle; Türkiye'nin ABD'nin desteğini almasıyla, 1999 yılında yapılan NATO-Washington Zirvesi sonucunda alınan kararlar Türkiye'nin beklentilerine uyum sağlar nitelikte olmuştur. Özellikle 1997 Lüksemburg Zirvesi'nde büyük bir hayal kırıklığına uğrayan Türkiye'nin, 1999 yılının Aralık ayında yapılan Helsinki Zirvesi'nde değişen konumunun arkasında ABD'nin büyük ve önemli bir payı bulunmaktadır (Mantar, 2010, s. 137).

Helsinki Zirvesi'nde, diğer aday ülkeler için olduğu gibi Türkiye için de "Katılım Ortaklığı Belgesi" hazırlanmasına karar verilmiştir. Türkiye için hazırlanan ilk Katılım Ortaklığı Belgesi 8 Mart 2001 tarihinde AB Konseyi tarafından onaylanmıştır. Katılım Ortaklığı Belgesi'nde yer alan önceliklerin hayata geçirilmesine yönelik program ve takvimi içeren "Ulusal Program", 19 Mart 2001 tarihinde Türk Hükümeti tarafından onaylanarak 26 Mart 2001 tarihinde Avrupa Komisyonu'na sunulmuştur. Türkiye'nin Katılım Ortaklığı Belgesi Avrupa Birliği tarafından 2003, 2005, 2006 ve 2008 yıllarında tekrar gözden geçirilmiş, Ulusal Program ise 2003, 2005 ve 2008 yıllarında birer kez daha güncellenmiştir. (T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı).

Türkiye'nin Yunanistan ile yaşadığı anlaşmazlıkların çözüme kavuşturulması hususunda 2004 yılında hazırlanan Annan Planı'na sınırsız destek vermesine rağmen bu özverisinin karşılıksız kalması, Türkiye'nin gerek Kıbrıs gerekse Ege Denizi'ne ilişkin siyasi uyuşmazlıkların çözümünü geciktiren aktör değil; aksine bu süreci destekleyen ve kolaylaştırmaya çalışan bir etken olmaya çalıştığı bir gerçektir. Uyuşmazlıklarla ilgili olarak ulusal çıkar ve dengelerin gözetilmesi, süreç içerisinde zaman zaman baskı ve eleştiri konusu olmuştur. Ancak bu denli kökleşmiş sorunlar üzerinde taraflardan sadece bir tanesinin ulusal çıkarlarını göz ardı ederek bir çözüm yolunu benimsemesi hedeflenen ve arzulanan istikrarlı sonucu doğurmayacaktır. Aksine sorunların daha da

derinleşerek ve taraflar arasındaki uzlaşma mesafesinin açılacağı ortadadır. Tüm bu olumsuzluklardan kaçınmak adına; uzun ve zorlu bir arayış süreci olmasına rağmen karşılıklı çıkarları gözeten ve ikili ilişkileri dengeleyen bir çözüm önerisi üzerinde uzlaşmaya çalışmanın en doğrusu olduğu görülmektedir.

Bu doğrultuda AB; iki ülke arasındaki uyuşmazlıkların ele alınması ve çözüme kavuşturulmasına ilişkin görüşme süreçlerinin işleyişinde etkin bir faktör olma özelliğini taşımaktadır. AB'nin Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde karşılıklı güven ortamının geliştirilmesi için uygun zemin oluşturmaya çalıştığını söylemek mümkün da, yaşanan uyuşmazlıklara özgü kesin bir çözüm üretebilmesi gerek sorunların özelliği gerekse iki ülke arasında bulunan asimetrik güç dengesinden dolayı gün geçtikçe zorlaşmaktadır. Şöyle ki; Yunanistan AB üyesi bir ülke iken Türkiye henüz üyelik müzakerelerini aşamamış bir aday ülke konumundadır. Ayrıca bu süreçte GKRY'de AB üye devletleri arasına katılmıştır. Türkiye ile Yunanistan arasındaki siyasi uyuşmazlıkların çözümü yolunda AB'nin gözlemci uluslararası bir kuruluş olarak kendi rolünü üstlenmesi beklenirken, bu süreçte AB üyeliği pazarlık ve dayatma konusu haline getirilerek bir silah olarak kullanılmıştır (Aksu, 2007:s. 26-28).

1999 Helsinki Zirvesi'nden bu yana, Türkiye ve Yunanistan arasında bulunan siyasi anlaşmazlıklara çözüm bulunması konusunda yürütülen yoğun çabalar sürerken, çalışmaların bir uzlaşmaya varıp varamayacağı ise halen belirsizliğini korumaktadır. Bununla birlikte tarafların ulusal çıkarları, beklentileri ve uyuşmazlık konularına ilişkin ortaya koydukları savlar; içerik ve nitelikleri bakımından olası çözüm yöntemlerini kısıtlayarak süreci daha da zorlaştırmaktadır (Tsakonas).

2.2. AVRUPA BORÇ KRİZİ: ÇIKIŞ NEDENLERİ, TÜRKİYE VE YUNANİSTAN'A ETKİLERİ

2000'lerin başından itibaren etkisini arttırarak 2008 yılında tüm Dünya'da patlak veren küresel ekonomik krizin devamı niteliğinde olan ve 2009 yılının sonlarında özellikle Avrupa'yı egemenliği altına alan ekonomik kriz "Avrupa Borç Krizi" veya bir başka deyişle "Euro Krizi" olarak adlandırılmaktadır. Avrupa ülkeleri arasında yoğunlukla hissedilen bu ekonomik borç krizinin zorlayıcı ve çetin sürecinden en fazla

etkilenen ülke Yunanistan olurken, Türkiye de krizin çeşitli yansımalarına ve olumsuz sonuçlarına maruz kalmıştır.

2.2.1. Avrupa Borç Krizi'nin Ortaya Çıkışı

2008 yılında kendini gösteren küresel ekonomik kriz, bu süreçte tüm dünya ekonomilerini olumsuz etkilemiştir. 1990 yılından itibaren artan konut talebi, gerçekleşen düşük faiz oranları, erişilebilirlik ve ipotek piyasasındaki kredi esnekliğinin artması, 2001 yılından sonra hızla büyüyen bir etki ile beraber ipotekli kredilerin payının %8,7 seviyesine çıkmasına neden olmuştur. 2006'da ise bu oran %20,1 seviyesine yükselerek kredi hacmi toplamda üç kat artmış ve 600 milyar dolar düzeyine ulaşmıştır (Yılmaz B. , 2013, s. 230). 2000 yılından başlayarak 2006 yılı sonlarına kadar finansal piyasalarda sürekli bir likidite artışı yaşanmış ve bu da küresel ekonomik krizin başlangıcının temelini oluşturmuştur (Alantar, 2008, s. 2). Başlangıçta “likidite sıkışması” şeklinde ifade edilen bu kriz çok kısa bir süre içerisinde Amerika Birleşik Devletleri (ABD) finans sisteminin tamamına yayılmıştır. 14 Eylül 2008 Pazar günü 158 yıllık bir geçmişe sahip ABD'nin dördüncü büyük bankası olan Lehman Brothers ardında 683 Milyar dolarlık bir borç bırakarak iflasını açıklamıştır. Bu açıklama yaşanan problemin basit bir likidite sıkışması olmadığını ve küresel ekonomik sistemin bir dönüm noktasında olduğunu bir göstergesi olarak yorumlanmıştır. Köklü bir bankanın iflası, ekonomik sisteme karşı yaşanan güven krizini iyice tetiklemiştir.

Ekonomik krizin yarattığı olumsuz sonuçlar artarak devam ederken iflas dalgaları birbirini takip etmeye başlamış ve yatırımcılar oluşan panik havasına teslim olmuştur. Küresel ekonomik krizin negatif sonuçları başta bankalar olmak üzere finansal şirketlerin batışı ve gelişmiş ülkelerin reel ekonomilerinde yaşanan daralmalar şeklinde gün yüzüne çıkmaya başlamıştır. Gelişmiş ülke ekonomileri 2009 yılında toplamda %3,4 küçülmüş ve bu etki en fazla Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde gerçekleşmiştir (Kutlay, 2011, s. 1). Euro Bölgesi'nde yer alan ülkeler olan (*Almanya, Avusturya, Belçika, Estonya, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İrlanda, İspanya, İtalya, Kıbrıs, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Malta, Portekiz, Slovakya, Slovenya ve Yunanistan*) yaşanan krizi en derinden hissederek sonuçlarına katlanmak zorunda kalmıştır. (Ergin, 2013, s. 7). Bu süreçte Euro Bölgesi %4,1 küçülerek tarihinin en

büyük daralmasını yaşamış, 2010 yılında ise Avrupa Birliği yalnızca yavaş büyümenin getirdiği dezavantajlarla değil, yüzleşmekte olduğu etkili bir borç krizi karşısında Yunanistan, İspanya ve İrlanda gibi üye ülkelerinin iflasın eşiğine gelmesiyle de baş etmek zorunda kalmıştır (Kutluay, 2011; s.2).

2.2.2. Yunanistan'a Etkileri

ABD'de 2000'li yıllar itibariyle mortgage krizi temelli ortaya çıkarak ticaret ve finans yolları aracılığıyla tüm dünyaya yayılan finansal kriz, küresel bir nitelik kazanarak tüm dünya ekonomilerinin bu buhrandan etkilenmesine yol açmıştır (Erarşlan ve Timurtaş, 2015, s. 29). Bu finansal kriz, 2009 yılında ekonomik yapısı zayıf olan AB ülkelerini etkisi altına almıştır. 2008 krizi sonrası Yunanistan, İspanya, İrlanda, Portekiz ve İtalya'nın aralarında bulunduğu AB üyesi ülkeler (PIIGS) oluşan yüksek kamu borçları nedeniyle ekonomik çıkmaza girerek bu durumla başa çıkabilmek için başta Avrupa Birliği ve Uluslararası Para Fonu (IMF) olmak üzere uluslararası kuruluşlardan yardım talebinde bulunmuşlardır. Yunanistan özelinde bakılacak olursa; 2009 yılında ülkenin toplam kamu borcunun Gayrisafi Yurtiçi Hasılası'na (GSYİH) oranı, Avrupa Birliği Maastricht Kriterleri'ne göre 60% seviyesinde olması gerekirken %136 gibi bir oranla tarihin en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Öte yandan aynı problemle yüzleşen İtalya tarafında da netice benzer olmuş ve ilgili oran %119 olarak kaydedilmiştir (Taştan, 20.06.2013).

Yunanistan ulusal sisteminde gerçekleşen yüksek kamu borçlarını karşılamak için IMF ve AB'den yardım talebinde bulunduğu esnada, Avrupa'da daha uzun bir süre etkisini arttırarak devam ettirecek olan bir borç krizinin oluştuğuna pek de ihtimal verilmemiştir. Bu süreç; Yunanistan hükümetine ekonomik yardımların yapılmasının yanı sıra, finansal açıdan benzer zorluklarla baş ederek toparlanmaya çalışan diğer AB üyesi ülkelerin de benzer yardım taleplerini doğurmuş ve git gide büyüyen borç krizinin diğer ülkelere de yayılmaya başlaması Euro Bölgesi'nde büyük bir telaşa sebebiyet vermiştir. Bu durum karşısında Avrupa Birliği özelinde, Euro Bölgesi'nin sağlamlaştırılarak dağılmasını önlemek amacıyla yeni fonlar oluşturulmuş ve birtakım anlaşmalar imzalanmıştır. Bu anlaşmalara, üye ülkelerin sıkı bir bütçe disiplini yapabilmesi amacıyla yeni kurallar konulmuştur fakat ortak para birimi olan Euro'nun

geleceğinin kurtarılması adına harcanan çabalar birçok toplumsal huzursuzluğu da beraberinde getirmiştir. Örneğin; krizin etkisinde kalan ülkelere yapılan mali yardımlar karşılığında bu ülkelere kemer sıkma politikaları uygulamaları şart koşulmuş ve bu uygulama toplum içerisinde huzursuzluğun artmasına neden olmuştur (DW Akademisi, 2013).

Yunanistan'da patlak veren ve kısa bir süre zarfında diğer Euro Bölgesi ülkelerini de etkisi altına alan borç krizi, özellikle PIIGS ülkeleri olarak adlandırılan (*Portekiz, İrlanda, İtalya, Yunanistan ve İspanya*) ekonomilerinde olumsuz gelişmelere neden olmuştur. Euro para birimine geçiş ile birlikte kamusal harcamalarda gerçekleşen bozulmalar ve düşük faiz oranları vasıtasıyla ortaya çıkan borçlanma olanakları mevcut sorunların temelini oluştururken, 2007 kriziyle karşılaştırıldığında bu süreçte üye ülkelerin Maastricht kriterlerini ihlal ettiği gözlemlenmiştir (Yılmaz B. , 2013, s. 232).

Ortaya çıkan olumsuz tablo neticesinde AB, Yunanistan'ın yaşadığı borç krizini aşabilmesi ve bölgesel ekonomik gelişmenin devam edebilmesi için gecikmeli de olsa üye ülkesinin yanında olduğunu göstermiştir. Ancak Birlik tarafından yapılan yardımların asıl amacı; Yunanistan'ın boğuştuğu krizden kurtarılması değil, diğer AB ülkelerinde Euro Bölgesi'ne karşı oluşan tedirginliği ortadan kaldırarak İspanya ve Portekiz'inde aynı sorunlarla karşı karşıya kalmasını önlemek olmuştur. Bu doğrultuda üye ülkelere AB fonlarından ekonomik destek sağlanmıştır. Ancak (Durusoy ve Şamiloğlu, 2012, s. 122):

- Kurtarma operasyonunun zamanında yapılamaması,
- Yunanistan'ın, aldığı fonların etkin alanlarda kullanılmasını sağlayacak ulusal reformları gerçekleştirememesi,
- Borçların yeniden yapılandırılmasına imkân tanıyacak şartların oluşmaması,
- Ekonomik büyümenin yeniden sağlanamaması,
- Yapılan harcama ve reformların şeffaflığı ile hesap verebilirlik kıstasları göz önünde bulundurulduğunda; yapılan düzenlemelerin kamuoyuna yeterince iyi aktarılamaması nedeniyle toplum bu düzenlemeleri tam olarak benimseyememiştir. Bu yüzden AB kanadından verilen mali desteğin Yunanistan'ın kurtuluşu için yeterli

olmamasının yanı sıra, etkisini giderek arttıran borç krizinin İspanya, Portekiz ve İrlanda'ya da sıçramasının da önüne geçilememiştir.

Bu dönemde Yunanistan'da yaşanan krizin nedenleri hem içsel hem de dışsal olarak değerlendirilmektedir. İçsel nedenler arasında “yüksek kamu harcamaları karşısında zayıf kamu gelirleri, yapısal politikaların zayıflığı ve uluslararası alandaki üretim (değer) zincirine yeterince dâhil olamama” gelmektedir. Dışsal nedenler ise “dış yatırımların azlığı, ülke içi imalat sektöründe kullanılmak üzere gereken sermaye yetersizliği ve Avrupa Birliği'nin koyduğu kural ve kriterlere adapte olunmasına yönelik yapılan baskılar” şeklinde özetlenebilir (Durusoy ve Şamiloğlu, 2012, s. 91). Yunanistan'da yaşanan borç krizinin temel nedeni sadece Euro Bölgesi dâhilinde olması değil, esas olarak malî disiplinlerinde meydana gelen sorunlar olmuştur. Ancak bu süreçte dolaylı olarak Birlik üyeliğinin etkisinden de söz etmek mümkündür. Avrupa ekonomik bütünleşmesinde yer alan bazı temel yaklaşımlar ve bu yaklaşımların bünyesinde bulunan yanlış ve eksiklikler borç krizinin gelişimine dolaylı olarak katkıda bulunmuştur. Aynı zamanda bu durum kriz sonrasında müdahale olanaklarını da zayıflatmıştır. Euro Bölgesi yaklaşımına göre; ortak para birimini kullanan diğer ülkelerde Yunanistan'ın yaşadığı ekonomik sorunların yaşanmaması bekleniyordu çünkü AB'nin kendine has düzeltici mekanizmaları bulunmaktaydı. Bu süreçte söz konusu düzeltici mekanizmalarının görece beklenen etkiyi yapamamasının sebepleri şu şekilde ifade edilebilir (Dağdelen, 2011, s. 10-11):

- Avrupa finansal piyasalarının, borcu GSMH'ye oranla yüksek olan ülkeler üzerinde yüksek faiz seçeneğini kullanarak yüklemek suretiyle baskı oluşturması gerekmektedir.

- Avrupa Merkez Bankası ulusal borçların geri döndürülmesinde kullanılmak üzere borç vermeyi yasaklamaktaydı.

- Euro Bölgesi'nin malî disiplininin sağlanabilmesi için sağlayabilmek için yüksek büyük kamu açıkları ve dış borçları bulunan sorunlu üye ülkelere bir dizi yaptırımların uygulanması öngörülmekteydi fakat başarılı olunamadı.

- Euro Bölgesi adına 2000'li yılların kalkınma planını oluşturan Lizbon sürecinin Yunanistan gibi ülkelerin rekabet gücünü ve reel iktisadi büyümesini

arttırması hedeflenmişti fakat Avrupa Borç Krizi'nin güçlü bir şekilde hissedildiği yıllarda bu mekanizmalar beklenen etkileri yaratmaktan epey uzak kalmıştır.

Tablo 2.1'de, 2006-2010 yılları arasında Yunanistan'daki büyüme hızı, kamu borcu/GSYH oranı, bütçe açığı/GSYH oranı ve faiz oranları görülmektedir.

Tablo 2. 1. Yunanistan Temel Makroekonomik Göstergeleri (2006-2010)

%	2006	2007	2008	2009	2010
Büyüme	5,2 ^P	4,3 ^P	1,0 ^P	-2,0 ^P	-4,5 ^P
Kamu Borcu/GSYİH	106,1	105,4	110,7	127,1	142,8
Bütçe Açığı/GSYİH	-5,7	-6,4	-9,8	-15,4	-10,5
Faiz Oranı	4,07	4,50	4,80	5,17	9,09

Kaynak: T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Avrupa Birliği'nde Küresel Finansal Krize Karşı Alınan Önlemler ve Birliğin Rekabet Gücünün Arttırılmasına Yönelik Girişimler: "Euro Rekabet Paketi", http://www.ab.gov.tr/files/EMPB/euro_plus_pact.pdf, 2011, Erişim Tarihi: 27.08.2017.

p: geçici değer

Yunan hükümeti, 2009 yılında %12,7 olarak açıkladığı bütçe açığını 2012 yılında %2,8'e indirmek için 14 Ocak 2010 tarihinde bir istikrar programının hayata geçirileceğini duyurmuştur. Ancak bu açıklamanın ardından 2009 yılında açıklanan bütçe açığı oranının aslen %15,4'ü seviyesinde olduğu ortaya çıkmış ve bu durum Yunanistan hükümetine olan güvensizliği daha da artırmıştır. Bütçe açığına ilişkin ortaya çıkan rakam, Euro Bölgesi ülkelerinin Maastricht Kriterleri doğrultusunda uyması gereken %3 sınırının beş katı düzeyinde olduğundan, Avrupa Komisyonu 2012 yılına kadar Yunanistan'ın bütçe açığını %3'ün altına indirme hedefi doğrultusunda oluşturulan istikrar planını destekleyerek, Yunan hükümetine personel giderlerinin azaltılması gibi ilave tedbirleri uygulamaya koymasını çağırısında bulunmuştur. Bu kapsamda hazırlanan bir paket program ile hükümetin yaklaşık 4,8 milyar Euro tasarruf edebilmesi için kamu sektöründe ücret kesintisi ve mevcut vergilerin artırılması yoluna gidilmiştir. Pakette yer alan değişiklikler ile birlikte KDV oranı %21'e yükseltilmiş, kamu sektöründe primler %30 oranına kadar kesintiye uğratılmış, akaryakıt, sigara ve alkollü içeceklerden alınan vergiler artırılmış ve emekli maaşları ödemeleri dondurulmuştur. Diğer yandan, vergi kaçakçılığı sorununun üstesinden gelebilmeyi ve yüksek gelirli vatandaşlardan daha fazla vergi alınmasını ön gören bir vergi reformu

yasası Yunan Hükümeti tarafından kabul edilmiştir” (T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, 2011)

AB üyesi ülkeler, Yunanistan’ın yaşadığı mali kriz gittikçe tırmanırken Yunanistan’ı desteklemeye hazır olduklarını belirten açık ve net bir sinyal vermemekle birlikte kısmen politik olan bir mesele için “yasal şüphecilik” ve “yasadışı kurtarma var mı?” gibi sorular özellikle Almanya hükümeti tarafından dile getirilmiştir. Bunun yanı sıra, Maastricht Antlaşması'nın içeriğinde bir üye devletin veya tüm AB üyesi devletlerin bireysel, birlikte veya bir dış kuruluş (IMF, EBRD, AYB, Dünya Bankası vb.) yardımı ile hali hazırda maddi zorluklarla boğuşan bir diğer üye devlete ekonomik yardımda bulunmasını engelleyen herhangi bir engel bulunmamaktadır. Daha açık bir ifadeyle, Maastricht Antlaşması'nın 100’ncü bölümünde; "Bir üye devletin doğal afetlerden kaynaklanan ciddi güçlüklerle veya bir kontrolü elinde bulunduran istisnai durumlar karşısında ciddi şekilde tehdit altında kalması halinde, belirli koşullar uyarınca Konsey ve Komisyon teklifiyle ilgili üye devlete Topluluk tarafından mali yardımlar yapılabilir" ibaresi yer almaktadır.

Yunanistan’ın yaşadığı ekonomik sorunlara karşın sergilenecek ortak tavır konusunda AB ülkelerince yaşanan belirsizlikler, uluslararası piyasalar tarafından Yunanistan’ın kamu borçlarına ilişkin verilecek örtük teminatın iptal edildiğinin düşünülmesine neden olmuştur. Euro Bölgesi politika yapımcılarının kurtarma yasağı olup olmadığını tartıştığı esnada; Avrupa Merkez Bankası tarafından sağlanan (ECB) teminatlı uygunluk kriterleri konusunda da bazı belirsizlikler ortaya çıkmış ve bu belirsizlikler Yunanistan devlet tahvillerini alıp satan finansal kuruluşları için sorun yaratmıştır. Yunan ekonomisinin boğuştuğu istikrarsızlık problemine katkı sağlayan bir diğer dışsal faktör ise AB seviyesinde dayanışma fonlarının yaratılamaması olmuştur.

AB kendi içerisinde parasal birliği olmasına karşın federal bir bütçeye sahip olan ekonomik bir birlik değildir. AB'nin uluslarüstü düzeyde uyguladığı ortak bir para politikası bulunmaktadır fakat ekonomik politikalar (bütçe politikaları, ücret politikaları, sosyal politikalar, kredi düzenlemeleri vb.) halen ulusal politika yapımcıların elinde bulunmaktadır. AB nezdinde bir kriz meydana geldiği takdirde, oluşan krizi uluslarüstü düzeyde önlemek ve açıkları kapatmak için kullanılabilecek herhangi bir

düzenleme mekanizması ise mevcut değildir. Bu bağlamda Birlik içerisinde olması gereken “Avrupa dayanışmasında” yaşanan eksiklik ve aksaklıklar, kaçınılmaz olarak Yunanistan’ın yaşamış olduğu borç krizini istemeden de olsa körüklemiştir (Kouretas ve Vlamis , 2010, s. 396).

2010 yılının Mayıs ayında AB ve IMF tarafından Yunanistan’a sunulan kurtarma paketinin yeterli gelmemesi ile 2011 yılının Temmuz ayında Yunanistan’a yeni bir kurtarma paketi sunulmuştur. Bu paket uyarınca Yunanistan Başbakanı, Yunanistan’ın 2020’ye kadar borç geri ödeme sorunu olmayacağını düşünmekle birlikte uluslararası kredi derecelendirme kuruluşu Standard and Poor’s (S&P) Yunanistan’ın kredi derecesini 13 Haziran 2011 tarihinde dünyanın en düşük seviyesine indirmiştir (Kibritçioğlu, 2011, s. 7).

2011 yılı itibariyle AB bünyesinde sorunlu olarak nitelendirilen ülkelerin başında bütçe rakamlarının diğer tüm ortaklarından daha kötü olması nedeniyle Yunanistan gelmektedir. Buna bağlı olarak ülkede işsizlik artarken, büyüme umutları giderek azalmış ve ülkenin Maliye kanadı Yunanistan’a sunulan yardım paketleri bünyesinde bulunan her kredi dilimine istemeden de olsa onay vermek durumunda kalmıştır. Bunun neticesinde Yunanistan, uzun bir süre Avrupa Birliği’nin nezareti altında kalmıştır. Bu görevi yürüten birimin başkanı olan Horst Reichenbach; Yunanistan hükümetinin amaçlanan tasarruf ve reform hedeflerine ulaşması için yol gösterici görevini üstlenmiştir (Şimşek, 2011).

Küresel krizin ardından oluşan yüksek bütçe açığı ve kamu borçları sebebiyle ekonomik anlamda zor günler geçiren ve hatta iflasın eşiğine kadar gelen Yunanistan hükümeti, toparlanabilmek adına ihtiyaç duyduğu dışsal mali yardımlar karşılığında 2010 yılından itibaren kesintisiz olarak istikrar ve reform paketlerinin uygulamaya koymuştur. Ayrıca 2010 yılının Mayıs ayında, Yunanistan’da uygulanan kemer sıkma politikaları ve yapısal reformlara karşılık AB ve IMF tarafından 110 milyar Euro büyüklüğünde bir yardım paketi (Greek Loan Facility) oluşturulmuştur. Buna rağmen, yaşanan siyasi istikrarsızlık, toplumsal muhalefetin artması, idari kapasitenin yetersizliği ve öngörülenden daha uzun bir ekonomik daralma sürecinin yaşanması nedeniyle AB ve IMF kesiminden yapılan ekonomik yardımların ön koşulu niteliğinde

olan program hedeflerini yakalayamayan Yunanistan, gerekli kredi dilimlerinin onaylanması için bu dönemde ek tedbirler almak zorunda kalmıştır. Alınan bu ek tedbirler sonucunda 2009 yılında %15,4 olarak gerçekleşen bütçe açığı, 2011 yılı itibariyle %9,25 seviyesine çekilmiştir (Uçar, 2012, s. 11)

Tablo 2. 2. Yunanistan'a Yapılan Mali Yardımlar (2010-2011)

Kredi Dilimi	Ödeme Tarihi	Euro Bölgesi (Milyar \$)	IMF (Milyar \$)	Toplam (Milyar \$)
1	Mayıs 2010	14,5	5,5	20,0
2	Eylül 2010	6,5	2,6	9,1
3	Aralık 2010 / Ocak 2011	6,5	2,5	9,0
4	Mart 2011	10,9	4,1	15,0
5	Temmuz 2011	8,7	3,2	11,9
6	Aralık 2011	5,8	2,2	8,0
	Toplam	52,9	20,1	73,0

Kaynak: Özgür Uçar, Yunanistan'ın Euro Bölgesinden Ayrılmasının Olası Ekonomik Etkileri, T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı Ekonomik ve Mali Politikalar Başkanlığı, 2012, s.12.

Tablo 2.2'de görüldüğü üzere; 2010-2011 yıllarında Euro Bölgesi ve IMF tarafından Yunanistan'a 6 farklı dilimde maddi destek verilmiştir. 2011 sonu itibariyle Yunanistan'a Euro Bölgesi'nden 52,9 ve IMF'den 20,1 Milyar Dolar olmak üzere toplam 73 Milyar Dolarlık yardımda bulunulmuştur.

Uluslararası kredi derecelendirme kuruluşu olan Fitch Ratings, Yunanistan'ın yerli ve yabancı para cinsinden uzun vadeli kredi notlarını “durağandan”, “negatife” dönüştürürken kredi notunu teyit etmiştir. Yapılan açıklamada, “Mevcut yüksek siyasi belirsizlik Yunanistan'ın kredibilitesine ilişkin riskleri artırırken, kamu finansmanı ve piyasalara yeniden açılım olasılığı aylarca ertelenebilir. 25 Ocak'ta yapılacak olan genel seçimler Yunanistan'ın politika yapımının yönünü daha da belirsiz kılmıştır. Beklentimiz siyasi düğümlemenin yaza kadar devam etmesi yönünde değildir fakat politik kilitleme finansman zorluklarını artırarak, resesyona dönüş riskini yükseltebilir” ifadeleri kullanılmıştır. Açıklamada Yunanistan'ın kredi notunun “B” olarak belirlenmesinin nedeni olarak; genel bağlamda Yunanistan hükümetinin 2014

bütçe hedefleri doğrultusunda ilerliyor olması ve ulusal bütçede kayda değer bir düzenlemenin sağlanması gösterilmiştir (Paraborsa, 17.01.2015).

BBC'nin 9 Mayıs 2016 tarihli haberine göre; Yunan parlamentosu, Euro bölgesi maliye bakanlarının bir araya geleceği toplantı öncesinde gelir vergisine zam ve emeklilik harcamalarında kesinti yapılmasını öngören reform paketini onaylamış, binlerce kişi ise Atina'nın yanı sıra Selanik'te bu kararı protesto etmek için sokaklara dökülmüştür. Bu süreçte sendikalar üç günlük bir greve giderken toplu taşıma, kamu hizmetleri ve medya iletişim alanları sekteye uğramıştır. Yunanistan, ekonomik ve siyasi olarak yaşamakta olduğu zor günleri geride bırakmak için ihtiyaç duyduğu dışsal yardımların 86 milyar Euro civarında olan üçüncü kurtarma paketi için 2015 yılında anlaşmaya varmıştır. Bu paket çerçevesinde Tsipras hükümetinin almış olduğu kemer sıkma tedbirleri ve uygulanacak politikalar şu şekilde sıralanabilir:

- Emekli maaşları: Emekli maaşlarının tek tipe indirgenerek ek ödemelerin kaldırılmasını öngörmektedir. "Ulusal emekli maaşı" adı verilen yeni maaş sisteminde, aylık maaş 384 Euro olarak belirlenmiştir. Ayrıca dul vatandaşlara tanınan emekli maaşı hakları kısıtlanmış ve erken emekliliğin önüne geçecek yeni düzenlemeler kabul edilmiştir. Bu uygulamalar ile birlikte emekli maaşlarına harcanan ulusal kaynağın 2019'a kadar %2 azaltılarak, bu harcamaların milli gelire oranının toplamda %15'e kadar indirgenmesi hedeflenmektedir.

- Sosyal güvenlik: Çalışan maaşları üzerinden sosyal güvenliğe aktarılan kaynak oranının %20 olması ve bunun %13,3'ünün işverenden, %6,7'sinin çalışandan kesilmesi kararlaştırılmıştır. Kendi işini yapan toplumsal kesim için ise bu kararı takiben 5 yıl boyunca kademeli olarak sosyal güvenlik katkısının yüzde 20'ye yükseltilmesi istenmiştir.

- Gelir vergisi: Gelir vergisinden muafiyet sınırı yıllık net 9 bin 500 Euro'dan 8 bin Euro seviyesine çekilmiştir. Eskiden yıllık brüt 25 bin Euro ve üzerindeki maaşlara uygulanan %22'lik gelir vergisi diliminin alt sınırı yıllık brüt 20 bin Euro'ya indirilmiştir. Üst vergi bandında ise %45'lik gelir vergisi başlangıç sınırı, 45 bin Euro'dan 40 bin Euro'ya çekilerek bunun üzerinde yıllık gelir elde eden kişilere uygulanması kararlaştırılmıştır. (BBC, 09.05.2016).

2017 yılına gelindiğinde ise borç krizi hız kesmemiş ve Yunanistan'ın 320 milyar Euro olan toplam borcunu yapılandırmak ve geri ödemesini kolaylaştırmak için Avrupa Birliği ile yaptığı anlaşmanın üzerinden bir buçuk yıldan fazla bir süre geçmiştir. Buna rağmen bu süreçte ülkedeki yoksulluk seviyesi hızla tırmanmaya devam etmiştir (Sözcü, 22.01.2017).

Sabah Gazetesi'nin 20.08.2017 tarihli haberine göre; "Uluslararası kredi derecelendirme kuruluşu Fitch Ratings, bu süreçte Yunanistan'ın yerli ve yabancı para cinsinden kredi notunu yükselterek, kredi görünümünü pozitif olarak açıklamıştır. Bu doğrultuda yapılan açıklamada; "Yunanistan'ın kredi notunun 'CCC' seviyesinden 'B-' seviyesine yükseltildiği bildirilmiş, not artışına gidilmesinin gerekçesi olarak ise kamu borçlarının sürdürülebilirliğinin zamanla iyileşeceği beklentisi, ekonomide büyüme hedefi ve azaltılan politik riskler gösterilmiştir. Ülkenin kredi sağlayıcıları tarafından kurtarma paketi programı kapsamında hazırlanan ve 8.5 milyar Euro hacminde olan yeni kredi diliminin serbest bırakıldığı anımsatılarak, taraflar arasında gerçekleşen uzlaşmanın ekonomik riskleri de azalttığı ifade edilmiştir."

Başlangıçta Yunanistan'da kendini gösteren ve sonrasında diğer AB üyesi ülkelere de yayılan borç krizi, ilk olarak Yunanistan ulusal nüfusunu etkisi altına almıştır. Bu nüfus oranı ortak para politikasını benimseyen üye ülkelerin tamamı ile birlikte değerlendirildiğinde dikkate alınmayacak kadar düşük bir oran olarak nitelendirilmiştir. Ancak ilerleyen dönemlerde krizin ulaştığı nokta ve yarattığı sonuçlar karşısında borç krizinden olumsuz etkilenen kesim analiz edildiğinde, bu oranın ortak para politikası uygulanan üye ülkelerin toplam nüfusunun neredeyse yarısına ulaştığı görülmüştür. Yunanistan borç krizinin, yerel bir kriz olarak ortaya çıkmışken zamanla yayılarak Euro bölgesine sıçramasının en önemli sebepleri; kriz dönemi boyunca Euro bölgesinde yaşanan yapısal sorunlar ve Avrupa Birliği'nin siyasi ve ekonomik politika yapımcıları tarafından kriz yönetimi esnasında yapılan yanlışlar olarak gösterilmiştir (Çenberci ve Gövdere, 2017, s. 409).

Uygulamaya geçilmesinin ardından ilk 10 yıl boyunca iyi seyrettiği izlenimini veren veya o şekilde arz edilen AB ortak para birimi olan "Euro" ve bu para biriminin kullanıldığı "Euro Bölgesi" günümüze yaklaşırken mali sıkıntılar yaşamaya başlamıştır.

Buna ek olarak, Avrupa Birliği'nin içinde bulunduğu bu "Mali Sorun", yaratılan siyasi birliğin etkisini ve imajını da olumsuz etkilemeye başlamıştır. "Euro Bölgesi" içinde yaşanan mevcut "Mali Sorun" çözümlenmediği takdirde AB üyesi ülkeler arasında hâkim olan huzursuz havanın dağılması giderek zorlaşmaktadır. Yaşananların neticesi olarak AB ülkelerinin güncel gündeminin bir bölümünü "Avrupa Birleşik Devletleri" mi olmalıyız yoksa AB'den ayrılarak kişisel ve farklı çözüm yolları mı araştırmalıyız tartışması oluşturmaktadır.

Bugün itibariyle Euro bölgesi yaşanan olumsuz gelişmeler karşısında zor bir sürecin içinde ayakta kalmaya çalışmaktadır. OECD'nin yılda iki defa hazırlamış olduğu "Ekonomik Görünüm" raporunun bu yılki ikinci ayağında, Euro Bölgesi'nin dağılmasından ilk kez açıkça söz edilmiş ve Avrupa Borç Krizi'nin dünya ekonomisinin gidişatı açısından büyük bir risk teşkil ettiği belirtilmiştir. Avrupa'da yaşanacak radikal bir değişlik veya olumsuz bir gelişmenin tüm dünyayı ciddi bir durgunluk sürecine çekebileceğinin vurgulandığı raporda, bir veya birkaç AB üyesinin Euro Bölgesi'nden ayrılması halinde ortak para birimi kullanan Avrupa ülkelerinin yanı sıra dünya ekonomisinin de derin bir kriz döneminin içine girebileceği vurgulanmıştır (Kiper, 2013).

Yunanistan'ın yaşadığı ekonomik kriz karşısında Euro Bölgesi'nden ayrılma ihtimalinin doğması ile birlikte iktisat ve finans literatürüne Buitter tarafından "Grexit" terimini kazandırılmıştır. Yunanistan'ın Euro Bölgesi'nden ayrılması, AB'den ayrıldığı anlamı taşımamasına karşın Euro bölgesi için düşünölen en kötü senaryolardan birisidir. Bu senaryonun temelinde ise orta ve uzun vadede Euro Bölgesi'nin dağılabilmek ihtimali yatmaktadır. Bu doğrultuda, ortak para birimi kullanımının devamı ve mevcut "Euro Bölgesi" sisteminin sürdürölebilmeksinin, AB yönetimi tarafından üye devletler arasında bulunan makroekonomik farklılıkların giderilmesi için gerekli önlemlerin alınıp alınmamasına bağlı olarak değişebileceği vurgulanmaktadır. (Saraçoğlu ve Kuzu, 2015, s. 55-56).

2.2.3. Türkiye'ye Etkileri

Dünya çapında hissedilen küresel ekonomik krizin Türkiye üstünde yarattığı etkilerin esas boyutu ancak ve ancak 2008 yılının sonlarına doğru, yani birçok ülkede krize karşı önlemlerin alınıp uygulanmaya konduğu sürecin ardından fark edilmiş ve mevcut krizin ülkenin geleceği için ne denli kritik ve önemli olduğu kabul edilmiştir. Yaşanan bu gecikme karşısında siyasiler, ani aksiyonlara yönelerek kriz karşısında birtakım önlemler almaya çalışmışlardır. Ancak plansız bir şekilde atılan bu adımlar; içerik bakımından yetersiz kalması, bütüncül bir paket içerisinde değil de aralıklı olarak uygulanması ve toplumun alınan önlemleri benimseyebilmesi adına kamuoyuna yapılması gereken bilgilendirmelerin verimli bir şekilde gerçekleştirilememesi gibi nedenlerle etkisiz kalmıştır. Bu durum alınmaya çalışılan hızlı önlemlerin istenilen sonuçlara ulaşmasını zorlaştırmıştır (TEPAV Küresel Kriz Çalışma Grubu, 2009, s. 12).

Küresel kriz, tüm dünya ülkeleriyle ticari ve finansal bağlara sahip olan Türkiye ekonomisini de olumsuz yönde etkilemiştir. Krizin uluslararası boyutunun yanı sıra, 2006 yılının son çeyreğinden itibaren Türkiye'nin yaşamaya başladığı ekonomik politika boşluğu da krizin Türkiye üzerinde bu denli etkili olmasını kolaylaştırmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB) 2006 yılının Mayıs ayında yaşanan ekonomik çalkantı esnasında beklenmedik fakat güçlü bir para politikası izleyerek enflasyonun hedeflenen seviyeye yaklaşmasını sağlamıştır.

2007 yılında ise Türkiye ekonomisinin, yaşanan küresel krize göreceli olarak ılımlı bir yurt içi talep yapısı ile girdiği gözlemlenmiştir. Ancak, 2007 yılının ortalarında gelişmiş ülkelerin finansal piyasalarında ortaya çıkan kriz, 2008 yılında gelişmekte olan ülkelerde belirgin olarak hissedilmeye başlanmıştır. Gelişmekte olan ülkelere hızlı bir sermaye çıkışı yaşanması birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de yerel para birimlerinin önemli ölçüde değer kaybetmesine neden olmuştur (Berberoğlu, 2011, s. 110). 2008 yılını takiben tüm dünyayı etkisi altına alan küresel ekonomik kriz, her ne kadar dış etmenler vasıtasıyla doğmuş olsa dahi, 2010 yılı itibarıyla "Türkiye'nin de krizi" haline gelmiştir (Karakurt, 2010, s. 186).

TCMB 2011 yılı raporuna göre; “2011 yılının üçüncü çeyreğinde Yunanistan başta olmak üzere Euro Bölgesi’nde kamu borçlarının sürdürülebilirliğine dair endişelerin artması ve ABD emlak ve emek piyasalarındaki toparlanmanın öngörülenden daha yavaş olacağını anlaşılması, küresel ekonomiye dair negatif yönlü riskleri belirginleştirmiştir. Bu doğrultuda, küresel ekonomiye dair belirsizliklerin artmasına ve risk iştahındaki bozulmaya paralel olarak gelişmekte olan ülkelere olan sermaye akımları yavaşlamıştır. Söz konusu gelişmeler yılın ikinci yarısında Türkiye’ye olan sermaye akımlarını da olumsuz etkilemiştir. Nitekim 2011 yılı Ocak-Temmuz döneminde Türkiye’ye olan net sermaye girişlerinin 4 aylık ortalaması 7,1 milyar ABD doları iken, 2011 yılı Ağustos-Aralık döneminde söz konusu girişlerin aylık ortalaması 2,6 milyar ABD doları seviyesine gerilemiştir. Her iki dönemde de ortalama aylık cari işlemler açığı sırasıyla 7,2 ve 5,4 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşmiştir” (TCMB, 2011, s. 24).

Türkiye’nin ihracat kapasitesinin içinde büyük yer tutan AB ülkelerinin payı Avrupa Borç Krizi sonrasında düşüşe geçmiştir. Ancak bu dönemde Türkiye’de, Euro Bölgesi ülkelerine nazaran krizin etkileri nispeten daha az hissedilerek yüksek oranda ifade edilen sanal bir büyüme gerçekleşmiştir (Şahin , 2012, s. 53).

Avrupa Birliği ülkelerinde yaşanan borç krizinin bir diğer boyutu da ilerleyen dönemlerde bu krizin Türkiye üzerinde yaratacağı potansiyel etkiler olmuştur. Türkiye’nin özellikle tarihsel açıdan Avrupa ülkeleri ile sürdürdüğü güçlü ekonomik ilişkiler, Avrupa’da yaşanan olumsuz gelişmelerin direkt olarak Türkiye’yi de etkileyeceği beklentilerini ortaya çıkarmıştır. Bu doğrultuda, 2008 küresel ekonomik krizi ile Avrupa’da yaşanan ekonomik durgunluk süreci Türkiye’de de krizin etkili olmasına sebep olmuştur. Bu süreçte Avrupa Birliği ülkelerine yapılan ihracat seviyesinde meydana gelen azalma, petrol fiyatlarında yaşanan düşüş ve küresel bazda gerçekleşen toparlanmalar sonucunda 2010 yılına gelindiğinde Türkiye ekonomisinde %9,2 oranında büyüme gerçekleşmiştir. Her ne kadar 2010 yılında Türkiye ekonomisinde rakamsal büyüme sağlandığı görülse de işsizlik oranı artmış ve bu süreçte sektörel yeni üretim alanları açılmamıştır.

Avrupa Borç Krizi, küresel ekonomiyi genel olarak finansal ve ekonomik yollardan etkilerken, Euro Bölgesi dışında kalan ülkeler çoğunlukla krizden ticari bağlamda etkilenmiştir. Bu etkiyle küresel ekonomik büyüme, ihracat, istihdam, enflasyon ve finansal akımlar azalmıştır. Krizin Türkiye'ye etki alanı da bu yönde gerçekleşmiş olup bu dönemde Türkiye'nin ihracatı azalmış, işsizlik oranları artmış, belirli dönemlerde ise enflasyon düşmüştür. Türkiye, Avrupa Borç Krizi'nden net bir biçimde etkilenmesine rağmen bazı içsel dinamikler (gıda fiyatları artışı, hızla artan işgücü, iç talebe yönelik büyüme gibi) krizin etkisinin açıkça fark edilmesini önlemiştir. (Ulusoy ve Ela, 2015, s. 396).

Mevcut Türk bankalarının yurtdışı finansman kaynaklarının dörtte üçü AB kaynaklı olduğundan AB kredi sisteminde ortaya çıkan sorunlar Türkiye'de de yoğun bir şekilde kendisini göstermiştir. Krizin etkisi ile bankaların ve banka dışı reel sektörün özellikle uzun vadeli ve uygun koşullu yurtdışı finansmana erişiminde yaşadığı zorluklardan dolayı çok sayıda özelleştirme ihalesi 2010–2011 döneminde başarısızlıkla sonuçlanmıştır. AB bankalarının sermaye yeterliliğini güçlendirme yönündeki çabaları bu bankaların Türkiye'ye sağladıkları kredileri ve dolayısıyla Türk bankalarının kredi sağlama kapasitelerini olumsuz yönde etkilemektedir. (Vural, 2012, s. 54).

AB üyesi ülkeler aynı zamanda Türkiye'nin en önemli ticaret ayağını oluşturmaktadır. 2008-2011 yılları arasında Türkiye'nin toplam ticaretinin ortalama %41,6'sı AB'ye gerçekleştirilmiştir. 2011 yılındaki karşılıklı ticaret hacmi ise 110 Milyar düzeyinde rekor bir seviyede gerçekleşmiştir. AB'nin ilk dört ekonomisi arasında yer alan Almanya, İngiltere, Fransa ve İtalya Türkiye'nin önde gelen ihracat pazarlarını oluşturmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'nin ihracat performansı da bu ülkelerden gelen taleplere göre şekillenmektedir. AB ülkelerinde yaşanan herhangi bir ekonomik durgunluk ya da yavaşlama, Türk ihracatçısını ve üreticileri pazarın daralması yoluyla olumsuz olarak etkilemektedir (Vural, 2012, s. 51-52). Bu nedenle Avrupa Borç Krizi esnasında Türkiye en fazla ihracat kanadında zarar görmüş ve üreticisi olduğu ürünlerin yurtdışına satışı azalmıştır. Bu da doğrudan iç pazarı ve ülke ekonomisini olumsuz etkilemiştir.

AB ve Türkiye arasındaki ekonomik bütünleşme düzeyinin yüksek olması, yaşanan borç krizi karşısında Türkiye ekonomisinin doğrudan olumsuz etkilenmesine yol açmaktadır. Türkiye'nin iç tasarruf seviyesinin düşük ve ekonomik faaliyetlerinin dış kaynaklara bağımlı olması, uluslararası düzeyde yaşanan şoklara karşı Türkiye'nin kırılganlığını arttırmaktadır. Bu kırılganlıklar kendisini öncelikle dış ticaret dengesinde bozulmalar şeklinde göstermektedir. Bu durum, Türkiye ekonomisini dışarıdan gelecek olumsuz etkilere karşı savunmasız hale getirmekte olup ekonomik istikrar ve büyümenin sağlanabilirliği zayıflatmaktadır (Çetinkaya, 2015, s. 99).

Küresel ekonomik krizin tetiklemeyle meydana gelen Avrupa Borç Krizi'nin ortaya çıkardığı olumsuz sonuçların, Türkiye'yi önümüzdeki süreçte üç ayrı kanaldan etkileyebileceği öngörülmektedir. Bunlar; gelecek beklentilerinin kötüleşmesi, ülkeye finansal sermaye girişlerinde meydana gelecek azalma ve gerçekleşen ihracatın düşmesi şeklindedir (Tunçsiper ve Biçen, 2013, s. 489).

Türkiye tarih boyunca hem küresel hem de ulusal birçok ekonomik krizin etkisine maruz kalmıştır. 2008 yılında yaşanan kriz ise daha önce tecrübe edilen ekonomik buhranlardan farklı olarak başlangıcından itibaren küresel ekonomik kriz özelliği göstererek Türkiye için ayrı bir önem taşımaktadır. Bu finansal kriz, 21. Yüzyılın globalleşen dünyasında, uluslararası sistemin temel aktörleri olan devletler arasında sağlanması gereken ekonomik koordinasyonun önemini ortaya koyarak, küresel nitelikli uluslararası yapıların gerekliliğini de gözler önüne sermiştir (Apaydın ve Açıkalın, 2015, s. 204).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BORÇ KRİZİ SONRASI DÖNEM

2008 yılında yaşanan küresel ekonomik krizin devamı niteliğinde olan Avrupa Borç Krizi'nin oluşumu ve giderek Euro bölgesini etkisi altına alması, Yunanistan başta olmak üzere AB nezdinde çeşitli siyasi ve sosyal olayları da beraberinde getirmiştir. Bu reaksiyonların doğrudan ya da dolaylı olarak hem AB'ye hem de AB üye ülkelerine çeşitli yansımaları olmuştur. Bu süreçte özellikle Yunanistan ve AB'nin uluslararası sistemdeki dış politika pozisyonları birim düzeyde meydana gelen siyasi ve sosyal etkileşimlerden etkilenirken, Yunanistan ve AB'nin Türkiye ile olan ilişkilerini de bu doğrultuda geliştirmiştir.

3.1. YUNANİSTAN'DA İÇ FAKTÖRLERİN ETKİSİ

Avrupa borç krizinin ana çıkış noktasını oluşturan Yunanistan borç krizi, özünde ülke tarafından uygulanan bütçe politikaları ve hükümetin malî disiplini sağlama ile ilgili yaşadığı sorunlardan kaynaklanmıştır. Uzun süredir ciddi bir problem olarak varlığını sürdüren yüksek kamu harcamaları ve akabinde oluşan borçlanma, Yunan hükümetleri tarafından istikrarlı mali politikalar izlenerek zaman içerisinde çözümlenmek yerine Euro bölgesi tarafından sağlanan düşük faizli borç döngüsünü sürdürerek ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Bu husus karşısında geçmiş hükümetler; yüksek kamu borçları karşısında kamu gelirlerinin arttırılması için bir çıkış yolu üretilmedikleri gibi, mevcut gelirler ve harcamaları başa baş noktasına getirecek gerekli tedbirleri almakta yetersiz kalmış ve gerçekleştirilmesi zaruri görülen reformların ulusal ölçekte uygulanmasında verimlilik ve yeterlilik sorunları yaşanmıştır. (Dağdelen, 2011, s. 4).

Yunanistan 2009 sonrasında yüzleşmek durumunda kaldığı borç krizine rağmen 1995-2008 yılları arasında yakaladığı %3,7 büyüme hacmiyle AB ülkeleri arasındaki en yüksek oranlardan birine sahip olan ülke konumundadır. Bu yüksek büyüme paralel olarak katkıda bulunan iki faktöre dayanmaktadır. Birincisi; 1995 ve 2004 yılları arasında emek verimliliğinde yaşanan artıştır. Bu artış, ithal edilen yenilikçi teknolojilere ve mekanik ekipmana bağlı olarak özellikle 2004 Olimpiyat Oyunları'ndan

önceki dönemde yaşanmıştır. İkincisi ise; uzun süren borçlanmaya izin veren ve finans ekonomisine ivme kazandıran düşük faiz oranları, aşırı derecede büyüyen bir bankacılık sektörü, kısa sürede yeni yerli, Avrupalı ve uluslararası bankaların kurulması olarak gösterilebilir. (Markantonatou, 2012, s. 423).

Öte yandan Yunanistan Avrupa Para Birliği'ne üye olduktan sonra bütçeyi denkleştirmek için kamu hizmetlerini kısmak yerine vergi artışına yönelmiştir. 1993-2000 yılları arasında vergi gelirlerinin GSYİH içindeki payı %8 oranında artarken kamu harcamalarında hemen hemen hiç değişiklik olmamıştır. Avrupa Para Birliği'nin "yumuşak koşulluluğu" sürdürdüğü yıllardan itibaren 2008 krizine kadar geçen sürede kamu harcamalarının oranı %43-45 arasında değişirken, vergi gelirleri 2000 yılında %42,9'dan 2007 yılında %39,6'ya düşmüştür (Katsimi ve Moutos, 2010, s. 573).

Krizin özellikle Yunanistan ile harekete geçmesinin arkasında Yunanistan'ın yüksek oranlardaki borçları, dengesiz yapılan kamu harcamaları, düşük seviyedeki kamu gelirleri, tasarruf yetersizliği ve Avrupa Birliği'nin koymuş olduğu kriterler konusundaki başarısızlığı yer almaktadır. Yunanistan'da ekonomik büyüme ağırlıklı olarak dış borçlanmaya bağlı olarak gerçekleştiği için ülkenin kamu borçlarının taşınamayacak boyutlara ulaşması engellenememiştir. Borçlanmayla elde edilen kaynakların verimli alanlarda kullanılamaması ve uzun süredir hayata geçirilemeyen yapısal reformlar Yunanistan'ın kriz ile mücadele sürecinde karşılaştığı en ciddi sorunlar olarak gün yüzüne çıkmıştır (Erdem ve Ulucak, 2014, s. 30-31).

2009 yılında Yunanistan'da net bir şekilde açığa çıkan ve etkilerinin somut bir şekilde gözlemlenebildiği devlet borç krizi, ülke tarihinde karşılaşılan ilk borç krizi değildir. Ancak Yunanistan'ın AB üyesi olduğu 1981 yılından itibaren yaşadığı ilk kriz olma özelliği bulunmaktadır. Yunanistan, AB'nin toplam GSYİH'si içinde %2 gibi küçük bir paya sahip olmasına rağmen yaşanan mevcut kriz AB üyesi diğer ülkeler üzerinde beklenenden daha büyük etki yaratmıştır. Yıllardır var olan yüksek cari açıklarını çoğunlukla uluslararası piyasalardan borçlanarak kolay ve hızlı bir şekilde finanse eden Yunanistan, 2009 yılında ise finansman sorunuyla karşılaşmış ve borçlarını geri çeviremez duruma gelerek ulusal ölçekte gerçekleşen borç krizine engel olamamıştır (Akçay, 2012, s. 16-17).

2009 yılının Kasım ayında, Yunanistan'da seçimle iktidara gelen Papandreou hükümetinin geçmişte sunulan mali verilerin çarpıtıldığını açıklaması, aslında Yunanistan'da krizin başlangıcını ilan eden gelişme olmuştur (Köse ve Karabacak, 2011, s. 291). Bu söylem aynı zamanda ülke içerisinde yaşanacak olan sosyal ve siyasi çalkantıların ve sonraki gelişmelerin de fitilini ateşlemiştir. Hükümet değişikliği ile göreve gelen Papandreou ve ekibi, 2009 yılı Ekim ayı ile 2010 yılı Nisan ayı arasında Yunanistan'ın bütçe açıklarını ve toplam kamu borçlarının gerçek yüzünü incelemiş ve karşılaştıkları tablo karşısında AB'den ve IMF'den devletin iflasının önleyebilmek için yardım talebinde bulunmuştur. O dönemde Yunanistan bütçe açığının GSYİH'ye oranı %12-13 seviyesinde iken, toplam kamu borcunun GSYİH'ye oranının %160 dolaylarında olması Papandreou hükümetinin mali yardım talebinin altında yatan en önemli sebeplerden bir tanesidir. (Yılmaz B. , 2012, s. 17).

Papandreou'nun açıklamaları hem uluslararası piyasalarda hem de AB çevrelerinde deprem etkisi yaratmış ve bu şokla birlikte AB "ne yapacağız" sorusuyla karşı karşıya kalmıştır. Tüm bu gelişmelerin akabinde AB çevrelerinde Yunanistan'ı kurtarmaya yönelik çözüm planları ve bu planlar üzerinden geliştirilen senaryolar üzerinde konuşulmaya başlanmıştır. Borç krizinden kurtulmanın çözüm yolları türetilmeye çalışılırken Yunanistan'ın iflası halinde "Euro Bölgesi Sistemi'ne" verebileceği maddi ve manevi zararın yanında, mevcut riskin AB'nin var olma nedenini tartışmaya açabilecek kadar büyük olması da bu süreçte ekstra bir motivasyon kaynağı oluşturmuştur (Ersoy, 2011, s. 99).

Yunanistan'ın karşılaştığı borç krizinde ülkenin önünde takip edebileceği iki temel seçenek belirlemiştir. Birincisi; Avrupa Ekonomik ve Parasal Birliği'ni terk ederek ulusal para birimine dönmek ve devalüasyon yoluyla ekonomiyi uzun vadede tekrar kalkındırmaktır. Diğeri ise; uluslararası düzeyde finansal destek talebinde bulunmaktır. Göreve gelen Papandreou hükümeti bu seçeneklerden ikincisini tercih ederek bu çerçevede borç krizden kurtulmanın yolları aramıştır (Dağdelen, 2011, s.2). Çalışmanın ikinci bölümünde Avrupa Borç Krizi'nin Yunanistan'a etkilerinin anlatıldığı kısımda değinildiği üzere Yunanistan, içinde bulunduğu ekonomik borç krizini atlatmak amacıyla doğrudan doğruya AB'den, AB ülkelerinden (Almanya başta olmak üzere) ve

IMF'den düşük faizli dış borç alma yoluna gitmiştir. Bu noktada Yunanistan'ın dış politikasını ve borç krizine karşı tutumunu belirleyen en temel faktör; hükümet değişikliği ve sonrasında başa gelen Papandreou yönetiminin borç krize bakış açısı ve çözüm algısı oluşturmuştur. O dönem konjonktüründe Yunanistan'da bulunan içsel faktörlerin (örneğin; karar alıcıların algısı) dış politikaya direkt olarak etki ettiğini söylemek mümkündür.

Kasım 2009'un sonlarında Parlamenta sunulan 2010 Devlet Bütçesi, 2009 yılı için GSYİH'nın yüzde 12,7'si olarak tahmin edilen genel bir bütçe açığını göstermektedir. Yeni hükümetin 2008 ve 2009 yıllarına ait mali verileri önemli ölçüde revize etmesi hali hazırda bir değişim sürecini başlatmıştır. Bu süreç sonunda ülkenin bütçe açığı GSYİH'nin %13,6'sına, borç stoku ise GSYH'nin %115,1'ine ulaşmıştır. Verilerde yaşanan bu sapmanın nedenleri ise şu şekilde özetlenebilir (European Commission, 2010, s. 16):

- Ekonomik gerilemeden ve reel GSYİH'de beklenenden daha büyük bir düşüşten kaynaklanan “ekonomik döngü” etkisi,
- Gelir toplama mekanizmalarının gevşekliğinden ve harcamaların yüksekliğinden kaynaklanan “seçim veya politik döngü” etkisi,
- Vergileri toplama, harcamaları kontrol etme ve verileri kaydetmeye ilişkin yaygın yapısal yetersizliklerden ve eksikliklerden kaynaklanan “yapısal” etki.

Avrupa'da, geniş çaplı bir borç affının, Avro Borç Krizi'nin çözümünün kaçınılmaz bir bileşeni olduğunu anlamaları yaklaşık iki yıl sürmüştür. Müdahalede yaşanan bu gecikme, özel sektör alacaklılarının borç stokunun düşürülmesini neredeyse imkânsız hale getirerek borç krizi beslemiş ve her geçen gün yeni sayfaların açılmasına neden olmuştur. 2012 yılında alınan bazı kararların bir süreliğine de olsa bu yolu açacağı umut edilse de, Yunanistan meselesinin tekrar gün yüzüne çıkacağı ve yılın geri kalanında Avrupa zirvelerini meşgul edeceği gibi önemli bir risk doğmuştur. Yunanistan'ın ve dolaylı olarak AB'nin içerisinde bulunduğu ekonomik durum, Avrupa'nın tabularının birbiri ardına sarsılmasına yol açmıştır. Bununla birlikte Kasım 2011'de Almanya Başbakanı Angela Merkel ve dönemin Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy tarafından Papandreou'ya yapılan çağrıda, Yunanistan'da hükümetin

yapmaya niyetlendiği referandumun Euro Parasal Birliği'nde kalmak ya da Euro Parasal Birliği'nden ayrılmak üzerine olması gerektiği açıkça ifade edilmiş ve bu durum AB'nin kutsal tabusunun da sorgulanmaya başlanmasına ön ayak olmuştur (Ferry, 2012, s. 24). Bu söylem, AB ekonomi dinamiğinin en güçlü çarklarını oluşturan Almanya ve Fransa devletlerinin Yunanistan'a karşı duruşunu özetler niteliktedir.

Avrupa Borç Krizi'nin ortaya çıkması ve gün geçtikçe derinleşmesinde Yunanistan'ın yönetsel ve uygulama alanındaki eksikleri ve başarısızlıkları etkin bir rol oynasa da Avrupa Birliği de (Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi ve Avrupa Merkez Bankası) krize erken ve etkin müdahalede geç kalmıştır. AB başlangıçta sorunu efektif bir şekilde analiz edememiş, bütçe konsolidasyonu ve politika reformu için gerekli aksiyonları içeren karşı hamleyi zamanında devreye sokamamıştır. Bununla birlikte IMF'nin Troyka'ya dâhil edilmesi Euro sistemi yönetimiyle ilgili şüpheleri de doğurmuştur. Tüm bu gelişmeler piyasayı ikna etme ve krize müdahale maliyetinin artmasına neden olmuştur. Yunanistan için bu maliyet 2010 yılı Mayıs ayında 110 Milyar Euro iken AB sistemi içinde 750 Milyar Euro olarak gerçekleşmiştir (Görenel, 2015, s. 177). Almanya gibi mali disipline yüksek düzeyde önem atfeden ülkelerin ekonomik yaklaşımına karşın Yunanistan'ın siyasi ve ekonomik yapılaşması içinde yapılması gerekli görülen reformlara karşı tepkiler büyümüş ve dayatılan şartlar başta halk olmak üzere birçok ekonomist tarafından sert bir şekilde eleştirilmiştir (Çekin, 2017, s. 13).

Papandreou hükümetinin göreve geldikten sonra mevcut borç kriz yönetimi hususunda yaptığı seçim ve almış aldığı karar doğrultusunda özellikle çalışmanın ikinci bölümünde detaylı bir şekilde anlatıldığı gibi AB ve uluslararası kuruluşlar aracılığıyla Yunanistan'a düşük faizli kredi yoluyla birçok yardım ve kurtarma paketi ulaştırılmıştır. Bu yardımlar karşılıksız yapılmamış ve Yunanistan her defasında yeni kemer sıkma politikaları izlemek zorunda bırakılmıştır.

2 Mayıs 2010 tarihinde Avrupa Birliği Bakanlar Kurulu kararıyla Yunanistan'a yapılması kararlaştırılan 110 Milyar Euro hacmindeki kurtarma paketi karşılığında Yunanistan, kamu harcamalarında kesintiye gitmeyi kabul etmiştir. Bu karar Yunan halkının satın alma gücü ve refah seviyesinde önemli bir düşüşe neden olmuştur. AB,

Yunan halkının refahının düşürülmesi ile borç krizinin diğer AB üyesi ülkelere yayılmasını engellemeyi amaçlamıştır. Bu amaç uyarınca Avrupa Birliği bünyesinde Avrupa Finansal İstikrar Fonu (EFSF) oluşturulmuş ve krizle mücadele etmek zorunda kalan ülkelere destek sağlamak için 750 Milyar Euro'nun üzerinde bir kaynak oluşturulmuştur. Avrupa Birliği, ülke içinde yapısal reformlarını hızlandıran, mali disiplini güçlendiren ve parasal sıkılaştırma yaparak etkin bir kriz yönetimi uygulayan üye ülkelerini söz konusu destek fonundan faydalandıracağını duyurmuştur (Erarslan, 2016, s. 89).

Yunanistan için oluşturulan kurtarma paketinin karşılığında hükümetin yeni kemer sıkma politikası uygulayarak maaşları donduracağı, vergileri artıracığı ve emeklilik maaşlarını kaldıracağını öğrenen ardından Yunan halkı, 5 Haziran 2011 Pazar günü ülke çapında protesto gösterileri düzenlemiştir. Yüz binlerce vatandaşın katıldığı gösteriler sebebiyle Yunanistan'da hayat durmuş, birçok kamu ve özel sektör çalışanlarının greve katılması üzerine haber ajansları ve radyo-televizyon kanalları çalışmamıştır. Ayrıca gösteriler esnasında polisler halk arasında yaşanan çatışmalar birçok kişinin yaralanmasıyla sonuçlanmıştır (İktisadi Kalkınma Vakfı, 2011). Daha sonra Yunanistan'ın başkenti Atina'da hükümet tarafından kabul edilen 3. kurtarma paketine karşı tekrar protesto gösterileri düzenlenmiş fakat yoğun güvenlik önlemleri altında gerçekleşen gösteriler olaysız bir şekilde sona ermiştir.

Yunanistan'ı borç krizinden kurtarma uğruna oluşturulan yardım paketlerinin borç krizinin doğduğu 2009 yılından itibaren bir türlü sonu gelmemiş ve günümüze yaklaştıkça her geçen yıl mevcut paketlere yenileri eklenmiştir. Üstüne üstlük bu dönem Euro Bölgesi'nin kurumsal yapısıyla ilgili sorunların yanı sıra zayıf yönlerinin de iyice belirginleşmesine neden olmuştur.

2009'da göreve gelen Papandreou ve 2011 itibariyle başa geçen Papadimos hükümetleri AB'nin tüm bu çabalarına rağmen yapısal reformları yürürlüğe koyma ve uygulama konularında yetersiz kalmıştır. 2015 yılı başında IMF yardım paketleri kapsamında Yunanistan'ın ulusal reformlarını sürdürmesi halinde 2020 yılına kadar kamu borç stokunu GSYİH'sinin %120'sine geriletebileceği, uzun vadede ise bu oranın %90'ların altına indirilebileceği öngörülmüştür. Bu iyimser tahminler ülke

ekonomisinin yüksek oranda büyüyeceği varsayımıyla 2015 yılı Nisan ayına kadar sürdürülmüştür. Ancak Haziran 2015 tarihinden itibaren Yunanistan'ın IMF'e olan borçlarını ödeyemeyeceği ortaya çıkmıştır (Şanlıoğlu, 2016, s. 109). Bu da kredi sarmalının devam etmesine yol açarak 2015 yılı yaz aylarında Yunanistan için yeni bir kurtarma paketini gündeme getirmiştir.

Yunanistan'ın krize sürüklenmesinde ekonomik yapıdaki bozuklukların yanı sıra ülkedeki siyasi ve sosyal politika uygulamalarının da etkin bir rolü olmuştur. Yunan ekonomisini çökerten faktörlerin başında Yunanistan hükümetlerince yapılan yüksek askeri harcamalar gelmektedir. Birinci bölümde altının çizildiği gibi Yunanistan hükümetleri, izlemiş oldukları realist güvenlik politikası gereğince askeri gücü ön plana çıkararak savunma stratejileri konusunda ciddi harcamalarda bulunmuştur. 1970'li yıllardan itibaren Türkiye karşısında askeri gücün artırılması amacıyla silahlanmaya ayrılan bütçeler, zamanla Yunan ekonomisinin borç krizine sürüklenmesine yol açabilecek boyuta gelmiştir. (Burulday , 2011). Bunun yanı sıra ülke içinde yaşanan yolsuzluk, rüşvet, kamu sektöründe meydana gelen kadrolaşma ve sektörel reformların uygulanamaması, Yunanistan'da siyasi güvensizliği arttırmış ve krizi besleyen önemli etkenler arasında yerini almıştır. Yunanistan o dönemlerde AB ülkeleri içinde yolsuzluğun en fazla yaşandığı ülke olarak dikkat çekmektedir. Yaşanan bu olaylar hem ülke ekonomisine büyük zarar vermiş hem de ülkede yaşayan orta sınıfın git gide kaybolmasına neden olmuştur. Halk yolsuzluğa karıştığını düşündüğü siyasetçi ve banka sahiplerine karşı gittikçe büyüyen bir tepki oluşturmaya başlamıştır. Bu da düzenin ve birlikteliğin bozulmasına neden olarak ülkenin içinde bulunduğu zor dönemde süreci olumsuz etkilemiştir (Ünal B. , 2016).

Yunanistan'da yaşanan ekonomik buhrana ek olarak siyasi ve toplumsal krizlerin atlatabilmesi ve buna paralel olarak AB imajının daha fazla zarar görmemesi adına, krizle boğuşan diğer üye ülkeler için de olduğu gibi Avrupa Birliği Almanya'nın öncülüğünde Yunanistan'a yardım elini uzatmıştır. Almanya bu süreçte borç krizine bakış açısı nedeniyle görece gönülsüz de olsa AB adına elini taşın altına koyarak Yunanistan'a yardım etmeye devam etmiştir. Bu durum Almanya'nın AB'nin ekonomik anlamda lokomotifi konumunda olması ve Birliğin çıkarları adına alması gereken bir

pozisyon olarak ifade edilebilmektedir. Yunanistan'a verilen IMF ve AB kaynaklı kredilerin bu süreçte artmasıyla Yunanistan'ın borç yükü daha da artmış, böylece ulusal üretimi halen yetersiz olan Yunanistan'ın bu kredileri geri çevirmesi imkânsız hale gelmiştir. (Kavcıoğlu, 2014, s. 24).

27 Haziran 2015 tarihinde Yunanistan'ın mevcut durumu ve kredi sağlayıcılarından olan IMF'nin borç krizine yaklaşımlarını değerlendiren eski IMF başkanı Dominique Strauss-Kahn Twitter hesabı üzerinden paylaştığı "Hatalarından ders almak" adlı yazısında, Yunanistan konusunda kendi dönemi de dahil olmak üzere yanlışlar yapıldığını savunmuştur (Karar, 2015). Yunanistan'da yüksek borç oranlarıyla birlikte gelen krizin sonucu olarak 2007-2016 yılları arasında kişi başına düşen milli gelir %25 oranında azalırken işsizlik oranı da %25 seviyesinin üzerine çıkmıştır. Krizin hafifletilmesi amacıyla hali hazırda var olan kredi çarkının işleyişi sürdürülerek Avrupa Finansal İstikrar Fonu (EFSF) ve Avrupa İstikrar Mekanizması (ESM) tarafından 2017 yılının Ağustos ayı itibarıyla Yunanistan'a 234 milyar Euro değerinde yeni bir AB desteği sağlanmıştır (European Commission, 2017).

2008 küresel krizi sonrası Yunanistan'dan başlayarak diğer ülkelere de yayılan Avrupa Borç Krizi'nin çözümlenmesi için Avrupa Birliği başta olmak üzere AB üyesi ülkeler (özellikle Almanya) ve IMF seferber olmuştur. Avrupa Borç Krizi sonrası dönemde Yunanistan'ın uluslararası politikası belirlenirken bizzat Avrupa Borç Krizi'nin merkezi çıkış noktası olması ve kriz sonrası dönemde yönetimi devralan karar alıcıların bakış açısı çok önemli bir rol oynamıştır. Uluslararası kuruluşlar ve AB üyesi ülkelere alınan mali destek karşısında ulusal ölçekte yapılması gereken reformlar ve uygulanması gereken kemer sıkma politikaları toplumun büyük tepkisini çekse de yine bu süreçte birim düzey değişkenlerden olan "hükümetin algısı" ağır basarak kriz yönetimi konusunda Yunanistan'ın pozisyonunu belirleyen en önemli faktör olmuştur.

Yunanistan'a sürekli kurtarma paketleri yoluyla mali destek sağlanmasına rağmen Yunanistan içinde bulunduğu durumdan kurtulamamıştır. Aksine borç batağında yüzmeye devam eden Yunanistan, günümüze gelindiğinde halen yeni yardım taleplerinde bulunmaya devam etmektedir. Son 7-8 yıl içinde Yunanistan'da ekonomi giderek kötüleşmiş, işsizlik artmış, kurtarma paketleriyle kabul edilen kemer sıkma

politikaları nedeniyle ülkede çok sayıda sivil gösteri yaşanmıştır. Bütün bunların dışında uluslararası ölçekte AB'nin etkinliği ve Yunanistan'ın Euro bölgesinden ayrılıp ayrılmayacağı tartışmaları gündeme gelmiştir. Yunanistan'ın Euro ortak para biriminden ayrılması halinde ise bu durumun; özellikle Avrupa'nın çevre ekonomileri olarak adlandırılan diğer PIIGS ülkeleri üzerinde panik havası yaratarak zincirleme bir etki doğurabileceği düşüncesi, AB'nin önüne geçmek istediği olumsuz sonuçların başında gelmektedir.

Avrupa Borç Krizi sonrası süreçte Yunanistan'ın konumu göz önüne alındığında, AB'nin kendi nezdinde yer alan ülkelere yetip yetmediği konusu tartışmaya açık hale gelmesine rağmen günümüzde Yunanistan-AB ilişkisi değişmeden devam etmekte ve Yunanistan'ın mali toparlanmasını sağlamak için oluşturulan kredi çarkı sistemi sürdürülmektedir.

3.2. AB'NİN LOKOMOTİFİ OLAN ALMANYA'DA İÇ FAKTÖRLERİN ETKİSİ

Almanya, AB'nin beşinci genişleme sürecinde iktisadi olarak yükü sırtlayan ülke olmuştur. Bunun yanı sıra Almanya, Avrupa Borç Krizi'nin sonrasında alınan önlemler ile Yunanistan'a yapılan mali yardımlarda da en çok sorumluluk üstlenen ve elini taşın altına koyan ülke konumundadır. Bu süreçte Almanya hem ekonomik yönden etkilenmiş hem de Yunanistan krizinin çözüm sürecinde etkin bir rol oynamıştır.

Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda; günümüzde AB üye ülkeleri içerisinde Almanya'nın lokomotif ülke görevi gördüğü yadsınamaz bir gerçektir. Bu nedenle Avrupa Borç Krizi sonrası Yunanistan ve AB ilişkisi analiz edilirken AB adına Almanya baz devlet olarak alınmıştır. Bu bölümde, Avrupa Borç Krizi sonrası dönemde Almanya'da bulunan içsel faktörlerin ve birim düzey değişkenlerin Alman siyasi ve ekonomik dış politikasına (özellikle Yunanistan'a karşı) etkileri araştırılmıştır.

Soğuk Savaş sonrasında Doğu ve Batı Almanya birleşmiş ve Avrupa Topluluğu üyeleri Maastricht Antlaşmasıyla yapılan düzenlemeyle AB'yi kurmuştur. Soğuk Savaş sonrası dönem içinde güç dengesi yeniden kurulmuş ve Almanya en fazla kazanç elde eden ülkelerden birisi olmuştur. Alman siyaset bilimcilerden Richard Woyke'un

sınıflandırmasından yola çıkılarak Soğuk Savaş sonrası uluslararası politikada Almanya'nın kazanımları şu şekilde açıklanabilir (İnat, 2009, s. 3-4):

- Soğuk Savaş'ın bitmesiyle Almanya üzerindeki müttefik baskısı sona ererken Berlin'e ülke toprakları üzerinde tam egemenlik tanımıştır.

- Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesiyle birlikte nüfus sayısı artmış, ülkenin yüzölçümü genişlemiş ve Almanya bölgede daha güçlü bir devlet haline dönüşmüştür.

- Doğu-Batı ayrımının sona ermesiyle Almanya, Doğu kanadına karşı güvenlik problemi olma özelliğini de yok etmiştir.

- Soğuk Savaş sonrasında yumuşak güç ve ekonomik gücün önemi, askeri güce göre daha da artmıştır.

Dış politikada Goethe Enstitüsü, Deutsche Welle gibi yayın kuruluşlarıyla kültürel; Allianz Worldwide, Daimler-Chrysler, Deutsche Bank Group, Siemens, BMW Group gibi kuruluşlarıyla da iktisadi öğelerini etkili bir şekilde kullanan Almanya, Avrupa ve ötesinde yumuşak gücünün nüfuz edebileceği geniş bir etki alanı yakalamıştır. Bu da Almanya'ya Soğuk Savaş sonrasında dönüşen ve günümüzde çok kutupluluğa doğru hareket eden uluslararası sistemde, büyük bir ekonomik güç olmanın verdiği avantajla uluslararası politikadaki etkisini pekiştirme olanağı sunmuştur.

1999 yılından itibaren Almanya, %7'nin üzerinde bir bütçe fazlasına ilerlerken aynı anda Yunanistan, Portekiz, İspanya gibi diğer Avrupa ülkeleri %10 ve daha fazlasında bütçe açıklarını tecrübe etmişlerdir. Almanya'nın Avrupa Borç Krizi sonrasında ekonomik politikalara karşı bakış açısı ve kriz yönetimi biçimi "Alman Neo-Klasik Ana Görüş" doğrultusunda şekillenmiştir. Bu görüş; gerçekçi beklentilerle neo-klasik mikro ekonomi üzerine inşa edilen makro-ekonominin yeni bir şubesi olarak ifade edilebilmektedir.

Avrupa borç krizine karşı Alman ekonomik yaklaşımı diğer Avrupa ülkeleri tarafından geniş çapta eleştirilse de Almanya'nın kriz politikası diğer Avrupa ülkelerinin aksine sahip olduğu ekonomik güç ve benimsediği Alman Neo-Klasik Ana Görüş doğrultusunda merkezde azla yetinme (kemer sıkma) ve fiyat sabitlemesi gibi iki ana stratejisi etrafında oluşturulmuştur. Kriz sürecinde Alman politikacılar ve medya

tarafından sıkça yapılan açıklamalarda “herkesin kendi ev ödevini yaptığı takdirde kendi bütçe açıklarını kapatabileceği ve ekstra düzenlemelere ihtiyaç duyulmayacağı” ifade edilmiştir. Bu durum neticesinde; Almanya’nın başta Yunanistan’a olmak üzere krizle boğuşan diğer Avrupa ülkelerine yapılan mali yardımlarda aslında gönülsüz olduğu fakat AB’nin lokomotifi konumunda olması gereği Birlik menfaatleri ve ulusal çıkarları adına bu yükü üstlendiği söylenebilir. (Guérot, 2012).

Avrupa Borç Krizi 2010 yılında derinleşirken Almanya hükümeti, krizdeki Yunanistan için mali yardım önlemlerinin uygulanmasını istememiş, aksine kemer sıkma politikalarının uygulanmasının gerekliliğini savunmuştur. Krizin İrlanda, Portekiz, İtalya, İspanya ve Güney Kıbrıs gibi Euro Bölgesi ülkelerine sıçramasının ardından ise Avrupa Komisyonu, Avrupa Merkez Bankası ve Uluslararası Para Fonu’nun uygulamak istediği kurtarma paketlerine destek vermek durumunda kalmıştır. Almanya Fransa ile birlikte ekonomik, siyasi ve kültürel bir güç olarak Avrupa Birliği’nin karar alma mekanizmasında rol alan önemli aktörlerden bir tanesidir. Bir yandan Euro ülkeleri ciddi bir bankacılık krizinden kaçınırken, diğer yandan çevre ülkelerin kararsızlığa düşmesi halinde ortaya çıkabilecek maliyetleri yüklenmeye istekli olmaması Almanya açısından bir ikilem oluşturmaktadır. Kriz süresince Euro bölgesindeki hâkimiyetini açıkça ortaya koyan Almanya’nın Avrupa’da “hegemonik” bir aktör olup olmadığı ise tartışmaya açık bir konudur (Vatandaş, 2014).

Avrupa Birliği’nde ortak parasal birlik öncesi rejimde, Avrupa Para Sistemi içinde güçlü ulusal parası ve sahip olduğu düşük enflasyon seviyesi ile birlikte Almanya hükümeti, sistemin taban faiz oranını belirlemede etkili olmuştur. Almanya etki kabiliyetine sahip olduğundan kendi ulusal çıkarları ve önceliklerine göre hareket etmekte, diğer ülkeler ise makroekonomik politikalarını bu doğrultuda belirlemekteydi. Bu süreçte nominal döviz kuru değişikliğiyle birlikte mali denge sağlanmış olsa da AB nezdinde ortak parasal birliğe geçişten itibaren bu uygulama seçeneği de ortadan kalkmıştır. Bu dönemde özellikle Almanya ve mali açıdan Almanya’nın ardından en yetkin ülke olarak gösterilen Fransa tarafından, Yunanistan ve diğer AB ülkelerinde çok ciddi bir şekilde tecrübe edilen borç krizi; “ülkelerin ulusal borç krizleri” olarak algılanmıştır. Bu nedenle Almanya hükümeti kriz sürecini bu bakış açısı doğrultusunda

yürütmüş ve oluşan bu algı Alman hükümetinin borç kriziyle boğuşan AB üyesi ülkelere karşı düşüncesini, bakış açısını ve almış olduğu aksiyonları kısacası dış politikasını şekillendiren etkenlerden bir tanesi olmuştur.

Avrupa Borç Krizi sonrası dönemde, ortak parasal sistemin iç yapısından kaynaklanan sorunların varlığı konusunda birtakım argümanlar üretilmiştir. Bu argümanlar şu şekilde sıralanabilir (Görenel, 2015, s. 178):

- Avrupa Merkez Bankası (ECB), para politikasında faiz oranlarını, farklı üye ülkelerin ekonomik koşullarını göz önüne almadan “tek beden herkese uyar” yaklaşımıyla belirlemektedir.

- Üye ülkeler arasında ekonomik uyum eksikliği bulunmaktadır.

- Ortak para birimine rağmen Euro Bölgesi’nde birleşik bir bankacılık sistemi bulunmamaktadır, bu da Avrupa bankacılığının kırılmasını artırmaktadır.

- ECB’nin yasal “son borçlanma mercii” özelliği bulunmamasıdır.

1998 yılında kurulan Avrupa Merkez Bankası (ECB), Euro Bölgesi’nde yer alan ülkeler için para politikasının yürütülmesinden sorumlu olan kurumdur. Bu bankanın mevcut sermayesinin kaynağı, AB üyesi ülkelerin merkez bankaları tarafından sağlanmaktadır. 2015 yılı itibarıyla ECB’nin sermayesinin %18 gibi büyük bir kısmı Almanya tarafından finanse edilmektedir (European Central Bank, 2015). ECB, kısa olarak nitelendirilebilecek geçmişi boyunca büyük oranda Alman Bundesbank’ın para politikası yaklaşımı doğrultusunda hareket etmiştir.

Bunun aksine, Euro bölgesini etkisi altına alan Avrupa Borç Krizi’nin ardından Alman Bundesbank ve Avrupa Merkez Bankası arasında, diğer Euro bölgesi ülkelere de sıçrayan borç krizini önleme çabası ve hangi yöntemlerin kullanılacağı hususlarında giderek büyüyen önemli farklılıklar ortaya çıkmıştır. İki banka arasında yaşanan kopma ilk olarak 2010 yılında eski ECB başkanı Jean-Claude Trichet’in ikincil piyasada Yunan devlet tahvilleri satın almak için “Menkul Kıymetler Piyasaları Programı” başlatmasıyla başlamış, Bundesbank ise bu harekete şiddetle karşı çıkmıştır. Sonuç olarak; eski Bundesbank başkanı Axel Weber, tahvil alımı programını protesto etmek için 2011 yılında görevinden istifa etmiştir.

Bundesbank ile ECB arasında ilk olarak 2010 yılında gözler önüne serilen anlaşmazlıklar, 2012 yılının ortalarında daha da ileriye gitmiştir. Alman hükümeti; yüksek kamu borçlarının neden olduğu bütçe açıklarının kapatılması için oluşturulan parasal finansman kredilerinin, Almanya'nın krize yaklaşımında mutlak gerekli gördüğü fiyat istikrarını sağlama hedefine ulaşmayı zorlaştırdığını ifade ederken, ECB'nin böylece bağımsızlığını ihlal ettiğine inanmaktadır (Alessi, 2013). Bunlarla birlikte, 2019'da Avrupa Merkez Bankası Başkanlığı görevi sona erecek olan Mario Draghi'nin yerine bir Alman olan Jens Weidmann'ın geçmesine yönelik günümüzde çeşitli girişimlerin bulunduğu konuşulmaktadır. Bu ihtimalin gerçekleşmesi halinde hem Alman hükümetinin hem de Avrupa Merkez Bankası'nın ileriki dönemlere ait politikalarının değişebileceği ön görülmektedir. Böylece AB'de hali hazırda baskın bir role sahip olan Almanya'nın, borç krizine ilişkin gelecekte alınacak kararlara çok daha etkin bir şekilde yön verme kabiliyetine sahip olması beklenmektedir (Çekin, 2017, s. 19).

Avrupa Borç Krizi, Yunanistan'da ortaya çıkmasının ardından Portekiz, İspanya, İrlanda ve İtalya gibi diğer Avrupa ülkelerine de yayılmış ve Euro Bölgesi adına ciddi bir tehdit oluşturmaya başlamıştır. Bu bağlamda 2010 ile 2013 yılları arasında EFSF (European Financial Stability Facility) ve EFSM (European Financial Stability Mechanism) aracılığıyla Portekiz, İspanya ve İrlanda'ya da finansal destek sağlanmıştır. 2013 yılı Temmuz ayından itibaren ise mali destek yalnızca ESM (European Stability Mechanism) tarafından verilmeye başlanmış ve aracı kurumlar kullanılarak krizin etkisinde kalan ülkelere yapılan yardımlar AB ülkeleri bütçelerinden transfer edilmek yerine EFSM, EFSF ve ESM aracılığıyla finansal piyasalarda tahvil satışı yapılarak sağlanmıştır.

Finansal piyasalarda satılan bu tahviller garantör ülkeler tarafından güvence altına alınmış ve borçlanan ülkelerin borçlarını ödeyememeleri halinde alacaklılara ilgili borcun ödeneceği konusunda garantiler verilmiştir. Garantör ülkeler arasında en yüksek payı ve dolayısıyla riski %30 oranı ile Almanya üstlenmiştir. Bu riski almasının yanı sıra Almanya, ESM'nin ödenmiş sermayesinin %27'si gibi oldukça yüksek bir payını da sağlayan ülke konumundadır (European Stability Mechanism, 2017). Bu durum

Almanya'nın Avrupa Birliği ve borç kriz yönetimi için ne kadar önemli bir ülke olduğunu bir kere daha gözler önüne sermektedir.

Yunanistan'ın Euro Bölgesi'nden ayrılmasının gündeme geldiği ve Grexit'in konuşulmaya başlandığı esnada Almanya hükümetinin görece gönülsüz de olsa Yunanistan'a desteği devam etmiştir. Bu dönemde Almanya; mevcut alacaklarını yakın gelecekte tahsis edebilmek için kendi kaderine terk edilmiş bir Yunanistan yerine, AB içerisinde daha yakından takip edilebilecek, gözlemlenebilecek, ekonomisi mali anlamda rahatlayana kadar kontrol altında tutulabilecek bir Yunanistan'ı tercih etmiştir. Krizdeki lkeler için finansal desteğin büyük bir kısmını sağlayan Almanya bu sayede büyük bir güç elde ederek destek verilen ülkeler için şartların oluşturulmasında önemli bir rol oynamıştır. Almanya, borç kriziyle mücadele sürecinde finansman sağlanan ülkelerin kemer sıkma politikaları uygulayarak mevcut borçlarının kontrollü bir şekilde azaltılması yönünde katı bir tutum sergilemiştir. Kemer sıkma politikaları; be açıklarının azaltılması, krizle boğuşan ülkelerin borçlanma oranlarını düşürmeleri, kamu sektörü hacminin daraltılarak özelleştirmelere ağırlık verilmesi gibi önlemleri içermektedir (Schuble, 2011).

Almanya'nın Yunanistan'da yaşanan krizle ilgili uygulamalarıyla alakalı olarak eski Yunanistan Maliye Bakanı Yanis Varoufakis; “Yunanistan, büyük glerin şaşkınlık ve zorbalık nesnesi haline gelmiştir” ifadesini kullanarak “IMF, Avrupa kurumları ve her şeyden önce onu kmseyen bir Alman hükümeti ile neredeyse her gün karşılaşılan bir hikye” yorumunu yapmıştır (Kampfner, 2017). Polonya Dışışleri Bakanı Witold Waszczykowski ise Yunanistan'ın Almanya'nın kk bir kolonisi haline geldiğini dile getirmiştir. Almanya'nın Euro krizine karşı duruşu ve tutumu borç krizi ile mücadele esnasında diğer Avrupa lkeleri tarafından tepki çekmiş olsa dahi Almanya bu süreçte AB ye ülke ekonomilerinin arasında en çok söz sahibi olan ülke olarak ön plana çıkmıştır (ekin, 2017, s. 20).

Almanya'nın borç krizi yönetiminde uyguladığı politikalar ve Yunanistan'a karşı sergilediği tutum; 2005'ten beri görevini sürdüren Alman Başbakanı Angela Merkel hükümetinin bakış açısı ve benimsediği Alman ekonomik ana düşünce akımı ile ülkenin kısa ve uzun vadedeki ulusal çıkarlarına göre belirlenmiştir. Yumuşak güç ve

sivil topluma verdiği önemle dikkat çeken Almanya’da toplum, kriz ile boğuşan ülkelere sağlanan mali desteğin halk tarafından ödenen yüksek vergiler ile finanse edildiğini ve bunun adil olmadığını ifade etmiştir. “Başkaları” için çalışmaktan duydukları rahatsızlığı yüksek sesle dile getirmesine rağmen toplumda oluşan bu algı ve onun yansımaları Alman hükümetinin dış politikalarında ciddi bir etkiye ve değişikliğe yol açmamıştır.

Avrupa Borç Krizi sonrası dönemde Almanya’nın dış politikasının; zaman zaman Alman iç politikası ve birim değişkenlerin etkisiyle şekillendiği, zaman zaman ise “Birlik çıkarları” ve “Büyük Ekonomik Güç” olmanın gerektirdiği sorumluluklar neticesinde içsel faktörlerin etkisinin minimuma indirgenerek uluslararası sistem doğrultusunda oluşturulduğu görölmektedir.

SONUÇ

20. yüzyılın başından itibaren çeşitli uluslararası ilişkiler kuramları ortaya atılmıştır. Birinci ve İkinci Dünya Savaşları ile beraber uluslararası ilişkilerde de yeni bir döneme girilmiştir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası döneme realizm kuramı damgasını vurmuş hatta diğer uluslararası ilişkiler kuramları da realizmden etkilenecek şekilde gelişmiştir. Realist düşünce sistemine göre uluslararası sistem; temel aktör olan devletlerin kendi çıkarları doğrultusunda fayda sağlamak için fırsat kolladığı ve bu nedenle birbirlerine güvenmeleri için çok az nedene sahip oldukları acımasız bir yapıdır.

Çalışmanın teorik kısmını oluşturan birinci bölümünde de belirtildiği üzere Soğuk Savaş öncesi dönemde uluslararası ilişkilerle ilgili araştırmalar realizmin güvenlik, savaş, barış, ittifaklar gibi belirli sınırları içine hapsedilmiş durumdadır. Ancak Soğuk Savaş sonrasında devletlerin sadece siyasi aktör olduklarına yönelik realist düşünce sarsılmış, böylece devletlerin yalnızca güç ve güvenlik peşinde koşmayacakları hipotezi ortaya atılmıştır. Bu doğrultuda, her siyasi çabanın aynı zamanda ekonomik bir yönü bulunabileceği gibi, her ekonomik çabanın da siyasi bir boyutunun olabileceği ifade edilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'na kadar geçen süreçte Almanya ve İngiltere uluslararası sistemde söz sahibi olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'ndan Soğuk Savaş döneminin sona erdiği 1991 yılına kadar süren dönemde ise ABD ve Rusya; Almanya ve İngiltere'nin yerini alarak iki Büyük Güç olarak uluslararası sisteme hükmetmiştir. Bu yıllar ABD ve Rusya'nın oluşturduğu iki kutuplu yapının egemen olduğu dönem olarak anılmaktadır. Soğuk Savaş'ın barışçıl bir şekilde sona ermesini takiben ABD, uluslararası sistemde yalnız kalarak tek süper güç konuma erişmiştir. Günümüzde ise temel aktör olan devletlerin yanı sıra uluslararası ve uluslararası kuruluşların da ciddi anlamda söz sahibi olmaya başladığı uluslararası sistemin yapısı giderek çok kutupluluğa doğru evirilmektedir (Haass , 2008).

1991-2001 yılları arası geçen on yıllık dönemde uluslararası sistemde tek kutup olmayı başaran ABD, aynı zamanda dünya ekonomisini yönlendirme ve etkileme kabiliyetine sahip olan önemli bir faktör konumuna gelmiştir. Özellikle Soğuk Savaş'ın çatışmasız bir şekilde sona ermesinin ardından küresel ekonomide çok önemli bir hacme sahip olan ABD'de oluşmaya başlayan ekonomik kriz kısa bir sürede telafi edilemez boyutlara ulaşmıştır. Artan konut talebine karşılık ABD finans sektöründe yaratılan sanal mortgage balonu giderek daha da büyüyerek 2008 yılında tüm dünya ülkelerini etkisi altına alacak olan küresel ekonomik krize zemin hazırlamıştır.

2008 yılında ABD'de patlak vererek kısa sürede tüm dünya ülkelerine sıçrayan küresel ekonomik krizin ardından Avrupa, 2009 yılının ikinci yarısında küresel ekonomik krizin devamı niteliğinde olan büyük bir borç kriziyle karşı karşıya kalmıştır. Bu borç krizi çok sayıda AB ülkesinde tecrübe edilmesine rağmen bu süreçten en fazla etkilenen ülke Yunanistan olmuştur. Kısa bir süre içinde kriz, Avrupa krizinden çok Yunanistan borç krizine dönüşmüştür. Bu dönemde AB ve Almanya başta olmak üzere IMF gibi uluslararası kuruluşlar da çözüm ve iyileştirme süreçlerinde aktif olarak yer almışlardır.

2009 yılında patlak veren Avrupa Borç Krizi'nin ortaya çıkış nedenlerinin incelendiği ikinci kısımda belirttiği üzere; özellikle Euro Bölgesi ülkeleri olan "Almanya, Avusturya, Belçika, Estonya, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İrlanda, İspanya, İtalya, Kıbrıs, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Malta, Portekiz, Slovakya, Slovenya ve Yunanistan'da" 2008 küresel ekonomik krizinin olumsuz yansımaları net bir şekilde hissedilmiştir. Taştan'a (20.06.2013) göre; bu ülkeler arasında yer alan Yunanistan, İspanya, İrlanda, Portekiz ve İtalya ekonomik krizinden en fazla zarar gören ülkeler olmuştur. AB ülkelerinin genelinde finansal kriz şeklinde ortaya çıkan ekonomik kriz, Yunanistan'da ise kamu maliyesi kanadında gerçekleşerek yüksek dereceli bir borç krizine dönüşmüştür.

Yunanistan borç krizinin başlangıcı ülkenin o dönemki iç siyasi yapısından kaynaklanmakla birlikte çalışmanın üçüncü bölümünde borç krizinin oluşumunda Yunanistan'da iç faktörlerin etkisi başlığı altında tartışıldığı gibi, 2009 yılının Kasım ayında iktidara gelen Papandreou hükümeti Yunanistan'ın Avrupa Para Birliği'ne üye

olurken ilgili mali verileri çarpıttığını açıklamıştır. Bu kritik açıklama ise yakın gelecekte Yunanistan'ı derinden etkileyecek borç krizinin fitilini ateşleyen en önemli etkenlerden birisi olmuştur. Her ne kadar Yunanistan borç krizi ülkenin iç dinamiklerinden kaynaklanmış olsa da AB'nin bu süreçteki etkisi de göz ardı edilemez durumdadır.

Avrupa Borç Krizi sonrası dönemde Yunanistan, Papandreou'nun göreve gelmesi ile verdiği dış politika kararı neticesinde AB ve üye ülkeleri başta olmak üzere uluslararası kuruluşlardan finansman temin ederek ekonomik düzleşme yolunu seçmiş, ardından gelen Yunan hükümeti de bu dış politikayı sürdürmüştür. Bu dönemden itibaren Yunanistan için bir kredi sarmalı sistemi oluşturulmuş ve kurtarma paketleri sayesinde Yunanistan'ın borç krizinden kurtulması hedeflenmiştir. AB'nin bütünlüğü içinde kalmak adına negatif sonuçları olduğunu bilmesine rağmen Papandreou hükümetinin aldığı bu zor karar; Yunanistan'ın bilinçli olarak yaptığı bu seçiminin, neo-realist temelde açıklanan uluslararası sistemin yapısal değişiminden etkilendiğini düşündürmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde borç krizinin Yunanistan'a etkilerinin incelendiği kısımda belirtildiği üzere; AB tarafından Yunanistan'a gönderilen mali yardımlar ve oluşturulan kurtarma paketlerinin amacı aynı zamanda AB ülkelerinde net bir şekilde beliren tedirginliğin ortadan kaldırılmasına yöneliktir. Bir başka deyişle; AB'nin kriz yönetiminde yaşadığı başarısızlığın bir sonucu olarak aldığı bu aksiyonlar, Birliğin kriz öncesi yıllarda olduğu gibi güçlü siyasi ve ekonomik imajının devamlılığını sağlama ve üye ülkelerin AB'ye karşı güvenini tazeleme amacı taşımaktadır. Avrupa Borç Krizi'nin Yunanistan'a yaptığı olumsuz etkilerin detaylı bir şekilde işlendiği ikinci bölümde değinildiği gibi; Yunanistan'ın içinde bulunduğu borç krizinden kurtulması adına AB üye ülkeleri ve IMF tarafından çok sayıda kurtarma paketi hazırlanarak Yunanistan'a sunulmuş fakat bu periyotta Yunanistan başta olmak üzere PIIGS ülkeleri (Portugues, Ireland, Italy, Greece, Spain) tarafından Maastricht kriterlerinin sürekli olarak ihlal edildiği görülmüştür.

Almanya, AB nezdinde ortak para birimine geçilmesiyle birlikte elde ettiği ciddi avantajları iyi kullanmış ve ekonomisini günden güne geliştirerek çok önemli bir güç

haline gelmiştir. AB'nin en büyük ekonomik gücü olan Almanya'nın bu dönemde Avrupa Borç Krizi'ne karşı duruşu, dönemin Alman iç politikası ve Alman ekonomik düşünce sistemi doğrultusunda şekillenmiştir. İç faktörlerin dış politikaya etkilerinin tartışıldığı üçüncü bölümde ortaya konulan sonuç neticesinde Almanya; Avrupa borç kriziyle mücadele esnasında “Yunanistan’a finansman sağlanması” ya da daha açık bir ifade ile “başkaları tarafından Yunanistan’ın kurtarılması için herhangi bir çaba sarf edilmesinin” yerine, “Yunanistan’ın kendi problemini kendisi çözmesi gerektiğini” savunmuştur. Almanya kanadında yaratılan bu imajın asıl sebebi ise; Almanya’nın Yunanistan’da yaşanan krizin tamamen Yunan kamu maliyesinden kaynaklı olduğunu ve dolayısıyla bunun Yunanistan’ın ulusal (içsel) problemi olduğunu düşünmesidir. Almanya 2009 sonrası kriz sürecinde AB ya da Yunanistan’ın menfaatlerinden ziyade kendi ulusal çıkarlarını önemseyerek hareket etmeyi tercih etmiştir. Bu düşünce sebebiyle krizin başlangıcında hem Almanya hem de AB Yunanistan’a müdahalede sessiz kalmış ancak bu gecikme krizin diğer Avrupa ülkelerine yayılmasına ve giderek etkisini arttırarak büyümesine neden olarak mevcut durumu daha da kötüleştirmiştir.

Avrupa Borç Krizi esnasında Almanya, AB'nin lokomotifi ve ekonomik hegemonu konumunda olması nedeniyle gönülsüz de olsa borç kriziyle mücadelede elini taşın altına sokmuştur. Bu dönemde Almanya borç kriziyle boğuşan ülkelere sunulan kurtarma paketlerine en yüksek katkıyı sağlayan ülke olmuştur. Buna rağmen Merkel hükümetinin Alman ekonomik görüşü çerçevesinde oluşan kriz görüşü ile sergilediği katı ve kararlı tutum devam etmiş, böylelikle Almanya’nın bu dönemdeki stratejisi çoğunlukla “Alman iç politikası ve ulusal çıkarları” doğrultusunda şekillenmiştir.

Almanya’nın Avrupa Borç Krizi’nin ardından dış politikası ise; hâlihazırda AB içinde sahip olduğu mevcut gücünü devam ettirerek “Büyük Güçler” arasındaki yerini sağlamlaştırma yolunda sürdürülmüştür. Almanya’nın Yunanistan’a yönelik tutumu ve mevcut işbirlikçi pozisyonu ise sağladığı yüksek tutarlarda kredi borcunun yakın gelecekte tahsilini sağlamaya yönelik olarak gerçekleşmektedir. Çünkü Yunanistan’ın uzak gelecekte Almanya’ya ne ekonomik ne de siyasi anlamda bir destek ve/veya fayda sağlaması mümkün görünmemektedir. Almanya hükümeti de bu süreci ulusal çıkarları

doğrultusunda yöneterek güncel politikasını devam ettirmektedir. Bu doğrultuda; Almanya tarafından başta Yunanistan olmak üzere krizle boğuşan ülkeler için oluşturulan yardım paketleri, ulusal ekonomilerin tekrar ayağa kaldırılabilmesi için gerekli görülen yapısal reformların uygulanması adına birer baskı aracı olarak kullanılmaktadır (Eren, 16.04.2013).

Yunanistan'ın krizden kurtulabilmek için dezavantajlarını bile bile kabul ettiği kurtarma paketlerinin yansımaları ve ulusal ölçekte yarattığı sonuçlar, ülke içinde büyük toplumsal sorunlar yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Avrupa Borç Krizi'nin Yunanistan'a etkilerinin tartışıldığı ikinci bölümde sıkça vurgulandığı gibi; Yunanistan hükümetlerinin seçtiği “mali destek yoluyla krizle mücadele” doğrultusunda Yunanistan'a sunulan kurtarma paketlerinin hemen hemen hepsinde gelir vergisi oranlarının arttırılması, emeklilik harcamalarında kesintiye gidilmesi gibi “kemer sıkma politikaları” adı altında kreditorler tarafından istenilen şartlar kabul edilmiştir. Bu kabul yıllarca refah içinde yaşamış olan halkın gelir ve refah seviyesini önemli ölçüde kısıtladığı için toplum düzeyinde sert tepkilere ve protestolara yol açmıştır. 2017 yılına gelindiğinde AB, AB üye ülkeleri, AB bünyesinde yer alan kuruluşlar ve IMF tarafından Yunanistan'a sağlanan finansman 320 milyar Euro'ya ulaşmıştır. Bu borç yükünün devamlılığı ise Yunan halkını günden güne yoksullaştırmaya devam etmektedir.

Günümüzde “çok kutupluluğa” doğru dönüşen uluslararası sistemde ve Türkiye'nin Soğuk Savaş döneminde olduğunun aksine Batı kampına siyasi uyumunu seyreklettiği bir ortamda Yunanistan; çok yüksek maliyetleri olduğunu bilmesine, iç politikasında ve toplum düzeyinde sert tepkileri beraberinde getirmesine rağmen Avrupa Borç Krizi sonrası dönemde AB ile olan bağlarını sıkı tutmayı tercih etmiştir.

Avrupa Borç Krizi sürecinde Yunanistan'a oranla ekonomik anlamda çok fazla sarsılmamakla birlikte Türkiye'de krizden olumsuz etkilenmiştir. Özellikle 2008 yılının sonlarına doğru Türkiye de kendini gösteren ekonomik krize karşılık, Avrupa Borç Krizi'nin Türkiye'ye etkilerinin işlendiği ikinci bölümün ikinci alt başlığında üzerinde durulduğu gibi o dönemde TCMB tarafından sıkı bir para politikası izlenerek kriz en alt düzeyde etkiyle atlatılmaya çalışılmıştır.

Yunanistan bu süreçte yoğun ve zorlu bir borç krizi süreciyle mücadele ediyor olmasına rağmen aynı dönemde Türkiye ile olan siyasi sorunlarında AB'yi kullanmaya devam etmiş ve bu hususta geri adım atmamıştır. Bu bağlamda Yunanistan, Avrupa Borç Krizi sonrası süreçte Euro Bölgesi'nde kalmak ve özellikle Almanya'nın desteğini arkasına alabilmek için kendisine dayatılan tüm sıkı para politikası reformlarını kabul etmiştir. Yunanistan ayrıca Birlik nezdinde kalarak gelecekte Türkiye'nin AB'ye tam üye olarak kabul edilmesi halinde Türkiye'nin elde edebileceği üyelik avantajlarından kaçınmak istemiş ve bu doğrultuda Türkiye'nin AB'ye üyeliğinin önüne geçmek için çaba sarf etmiştir. Yunanistan ayrıca yeni dönemde ortaya çıkabilecek farklı ittifak ilişkilerinin Türkiye'ye sağlayacağı potansiyel siyasi gücün karşısında Batı blokunda yalnız kalmamak adına da Avrupa Birliği sınırları içinde kalma gayesine tutunarak dış politikasını sürdürmüş ve direncini devam ettirmiştir.

2009 sonrası dönemde Yunanistan ile AB (Almanya) ilişkileri esasında iki devletin halkları tarafından yapılan eleştiriler, iktidarların durumu ve siyasi yapıları gibi devletlerin iç politikaları ve birim düzey değişkenleri tarafından dönemsel olarak etkilenmiştir. Ancak karşılıklı ilişkilerin doğurduğu uluslararası sonuçlar, Yunanistan'ın Almanya'nın da desteğiyle AB'nin çatısı altında kalmasıyla sonuçlanmıştır. Avrupa Borç Krizi'nin ardından Yunanistan-AB ortaklığının geldiği nokta göz önüne alındığında, kriz sonrası Yunanistan-AB ilişkilerinin açıklanmasında uluslararası sistemin değişmekte olan yapısının ağır basarak ilişkileri şekillendirdiğini söylemek mümkündür.

Giriş bölümünde vurgulanan ve çalışmanın ana araştırma sorusunu oluşturan “Avrupa Borç Krizi'nin ardından gerçekleşen Yunanistan-AB ilişkilerinin Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan anlaşmazlıklara etkisi” sorunsalı analiz edilmeye çalışılmıştır. Avrupa Borç Krizi'nin Yunanistan-AB dış politikalarına etkilerinin oluşturduğu bağımsız değişken ile Türkiye-Yunanistan ilişkilerinin oluşturduğu bağımlı değişken çerçevesinde çalışmanın birinci, ikinci ve üçüncü bölümlerde detaylı bir şekilde işlenerek kriz öncesi ve sonrası dönemlerde meydana gelen gelişmelerin iki ülke ilişkilerine yansımaları değerlendirilmiştir.

Bu noktada, Avrupa Borç Krizi'nin Türkiye-Yunanistan ilişkilerini olumlu ya da olumsuz etkilediğini kesin bir ifade ile dile getirmek yerine Yunanistan'ın başını çektiği Avrupa Borç Krizi'nin iki ülke ilişkileri üzerinde çift yönlü (hem olumlu hem de olumsuz) etkiler yaratarak çeşitli sonuçlar doğurduğunu söylemek doğru olacaktır. Günümüz ekonomik ve siyasi koşulları da göz önünde bulundurularak neo-realist bir bakış açısıyla yapılan değerlendirme sonucunda ulaşılan sonuçlar şu şekilde ifade edilebilir:

Tarihsel süreçte Türkiye-Yunanistan ilişkileri, taraflar arasındaki çatışmaların bıraktığı izler nedeniyle “karşılıklı güvensizlik” temeli üzerine inşa edilmiştir. Türkiye ve Yunanistan devletleri arasındaki güven problemi 1950’li yılların sonlarından itibaren Kıbrıs’ta meydana gelen gelişmeler neticesinde tırmanmaya başlamıştır. İleriki süreçte Ege Denizi kapsamında ortaya çıkan siyasi anlaşmazlıklar iki ülke tarafından realist bakış açısıyla değerlendirilmiş ve çözüm süreçlerinde karşılıklı olarak realist güvenlik anlayışı uyarınca stratejiler geliştirilmiştir (Sandıklı ve Kaya, 2012, s.211).

Yunanistan ilk olarak 1981 yılında AB üyeliğini elde ettiğinde Türkiye ile yaşadığı ikili siyasi sorunlarını uluslararası platforma taşımıştır. Türk-Yunan ilişkilerinin kısa tarihçesinin verildiği çalışmanın ikinci bölümünün ilk alt başlığında altının çizildiği üzere bu ikili sorunların başında Ege ve Kıbrıs meseleleri gelmektedir. İki devlet arasındaki bu siyasi anlaşmazlıklar halen AB platformunda mevcudiyetini ve güncelliğini korumaktadır.

1999 yılında düzenlenen Helsinki Zirvesi’ne kadar AB düzeyinde Türkiye-Yunanistan ilişkileri açısından Kıbrıs bir ön koşul olarak yer alırken, AB’nin beşinci genişleme dalgası kapsamına aldığı Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin Birliğe katılımının Yunanistan tarafından veto edilme riskinin ortadan kaldırılması için Kıbrıs ön koşulu bu zirve ile kaldırılmıştır. Bu noktada iki ülke arasında maksimum seviyeye erişen gerilim, 1999 yılının Ağustos ayında Türkiye’de meydana gelen deprem sonucu yerini yumuşamaya bırakmış ve Türkiye ile Yunanistan’ın siyasi yakınlığının zaman içerisinde artmasında etkili olmuştur. Bu etki AB’ye de yansımış ve Helsinki Zirvesi Türkiye’ye AB aday ülke statüsü verilmesiyle sonuçlanmıştır.

İki ülke ilişkileri açısından dönüm noktası niteliğinde olan 1999 Helsinki Zirvesi sonrasında Türkiye ve Yunanistan ilişkileri çatışmadan çok işbirliğine yönelik olarak gerçekleşmiştir. Bu kapsamda 2010 yılında hayata geçirilen Türkiye-Yunanistan Yüksek Düzeyli İşbirliği Konseyi (YDİK) toplantıları ile Türkiye ile Yunanistan arasında ekonomik, sosyal ve kültürel işbirliğine yönelik olarak atılan somut adımlar görülmektedir.

1999 yılının sonundan günümüze dek her ne kadar Türkiye ve Yunanistan arasında eğitim, kültür gibi sosyal alanlarda çok sayıda üst düzey görüşme ve çalışma yapılmış olsa da Ege ya da Kıbrıs sorunlarına yönelik kayda değer bir ilerleme kaydedilememiştir. Bunun yanı sıra yaşanan borç krizi sonrasında Yunanistan-Avrupa Birliği ilişkileri daha da sağlamlaşmış ve bu durum Türkiye ile Yunanistan arasında kronikleşen siyasi anlaşmazlıkların çözümünü oldukça zor hale getirmiştir. Şöyle ki Yunanistan'ın borç krizi sürecinde içinde bulunduğu durum AB'nin yetkinliğinin ve üye ülkeleri üzerindeki etkisinin sorgulanmasına neden olmuş, AB ise etkinliğini tekrar ispatlamak adına Yunanistan'ı hayata döndürme çabalarını arttırmıştır. Süreç boyunca Yunanistan'ın toparlanması adına çok sayıda taviz verilmesi, bu çabaların bir ürünü olarak gerçekleşmiştir. Yunanistan ise AB tarafından verilen imtiyazları daha çok Türkiye ile yaşadığı siyasi anlaşmazlıklarına kalkan olarak kullanmış olup günümüzde de bu politikasını devam ettirmektedir.

1999 Helsinki Zirvesi ile birlikte Türkiye-Yunanistan siyasi ilişkileri yumuşama evresine geçerken hükümetlerin karşılıklı dış politikaları ile daha işbirlikçi bir seviyeye doğru ilerlendiği görülmektedir. Buna karşılık Avrupa Borç Krizi sonrası sürecin uluslararası çıktılara bakıldığında; Yunanistan-AB ilişkisinin devam ederek daha da sıkılaşması ile Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı AB üyelik avantajını kullanmaya devam edebiliyor olması dikkat çekmektedir. Günümüz konjonktüründe Türkiye'nin mevcut dış politikası ve uluslararası sistemdeki konumu göz önüne alındığında, Avrupa Borç Krizi'nin Türkiye-Yunanistan arasında kemikleşen siyasi sorunların (Kıbrıs ve Ege) çözümü adına iki ülke ilişkilerine herhangi bir etki yapmadığı açıkça görülmektedir.

Yunanistan'ın tecrübe ettiği borç krizi her ne kadar ülkede sosyal ve siyasi sorunları beraberinde getirmiş olsa da ülkenin AB bünyesindeki yerini

sağlamlaştırmıştır. Başta Almanya olmak üzere AB ülkelerinin hem parasal hem de siyasi desteğini arkasına alan Yunanistan, özellikle Ege ve Kıbrıs sorunlarıyla ilgili olarak içinde bulunduğu durumu Türkiye'ye karşı bir koz olarak kullanarak Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği karşılığında bu konularda taviz vermesi için çabalamaktadır. Bu durum ise; günümüzde Türkiye ile Yunanistan arasında Ege ve Kıbrıs üzerinde yaşanan siyasi anlaşmazlıkların AB nezdinde çözümünün zorluğunu ortaya koymaktadır.

Avrupa'nın sert bir şekilde tecrübe ettiği borç krizi Birliğe kendi etkinliğini sorgulatarak bu konuda bir özeleştirme yapmasına neden olmuştur. Almanya, Yunanistan borç krizinin yönetiminde ön plana çıkarken Yunanistan ise yaşanan borç krizini fırsata çevirerek Türkiye ile olan siyasi sorunlarında AB üyeliğini bir araç olarak kullanmış ve kullanmaya devam etmektedir. Bu nedenle Avrupa Borç Krizi sonrasında tıpkı önceki dönemlerde de olduğu gibi Ege ve Kıbrıs sorunlarıyla ilgili olarak AB nezdinde herhangi bir çözüm üretilememiştir. Sorunların çözümsüzlüğünde yatan nedenlerin başında ise her iki tarafın sorunlara yaklaşımlarındaki farklılıklar gelmektedir. Günümüzde Türkiye-Yunanistan ilişkileri her ne kadar stabil durumda olsa da bu köklü sorunlar zaman zaman uluslararası gündemi meşgul etmekte ve iki ülke arasında gerginliğe neden olmaktadır.

Bu çalışma ile Avrupa Borç Krizi'nin oluşturduğu ortamda, Yunanistan'ın ekonomik anlamda zor bir dönemden geçerken her ne kadar AB tarafından gerekli görülen kemer sıkma politikaları ve ekonomik reformların tamamını kabul etse dahi alternatif yaratma amacıyla Türkiye ile ilişkilerin olumlu yönde geliştirilmesine dayalı öngörülerin yer aldığı hipotezin geçerli olmadığı görülmektedir. Aksine, ilişkilerin uluslararası siyasi yapının belirsizliğine paralel olarak tarafları birbirlerine karşı mesafeli bir duruşa yönlendirdiği söylenebilir.

Yunanistan'ın borç krizinin ardından benimsediği dış politika neo-realist bir ifadeyle AB'nin büyük güçlerinin ardından gitme stratejisiyle açıklanabilir. Birlik tarafından Yunanistan için öngörülen ve ağır koşullar içeren kemer sıkma politikalarına karşın Yunanistan'ın ne pahasına olursa olsun AB'nin "peşine takılma stratejisi (bandwagoning)" yürüttüğü ve kurtuluşu AB yollarıyla aradığı bir sistemde, Avrupa

Borç Krizi'nin Türkiye-Yunanistan ilişkilerine yönelik uluslararası siyaset düzeyinde bir etkisinin olmadığı söylenebilir.

Avrupa'da tecrübe edilen borç krizinin ardından günümüzde Yunanistan-AB ilişkisinin geldiği nokta (Yunanistan'ın Euro parasal birliğinde kalarak AB üye ülkesi avantajlarını sürdürmesi) ve Türkiye'nin güncel konumu göz önüne alındığında (Türkiye'nin halen AB'ye aday ülke konumunda bulunması) yaşanan borç krizinin ortaya çıkardığı uluslararası sonuçların Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde gündem maddesi olmayı sürdüren Kıbrıs ve Ege anlaşmazlıklarına tesir edecek düzeyde olmadığını göstermektedir.

Her ne kadar 1999 Helsinki Zirvesi sonrası iki ülke ilişkileri pozitif bir ivme kazanarak karşılıklı işbirliği geliştirilmeye çalışılsa da Türkiye ve Yunanistan arasında uluslararası sistemde bulunan güç dengesizliği sürmektedir. Yunanistan öncesinde olduğu gibi kriz sonrası dönemde de AB üyelik avantajlarını kullanmaya devam ederek bu bağlamda Türkiye ile yaşadığı anlaşmazlıkları birim düzeyden uluslararası seviyeye taşıma suretiyle Türkiye-AB meselesi haline dönüştürmeyi başarmaktadır.

Bu bağlamda günümüz uluslararası sisteminde gerçekleşen devletlerarası ilişkiler incelenerek yapılan neo-realist bir değerlendirme doğrultusunda, Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde geçmişten günümüze taşınan Kıbrıs ve Ege gibi köklü meselelerin yakın gelecekte kesin bir çözümünün mümkün olmayacağını söylemek Türkiye-Yunanistan siyasi ilişkilerinin gelecek seyri açısından doğru olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akçay, B. (2012). Yunanistan Ekonomisinde Devlet Borç Krizi-Cari Açık İlişkisi. *Maliye Dergisi*. 163, 15-35.
- Aksoy, M. (2014). Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinin Dünü, Bugünü ve Yarını. (K. Köylü, Röportaj Yapan) Akademik Perspektif .
- Aksu, F. (2004). Ege ve Kıbrıs Sorunlarının Çözümünde Avrupa Birliği'nin Tutumu. *Stratejik Araştırmalar Dergisi*. Yıl 2, Sayı 3, 103-132.
- Aksu, F. (2005). Ege Sorunlarının Geleceği ve Türkiye: AB Üyelik Sürecinde Türkiye'nin Seçenekleri. *Stratejik Araştırmalar Dergisi*. Yıl 3, Sayı 5, 261-286.
- Aksu, F. (2007). Türkiye-Avrupa Birliği Tam Üyelik Müzakerelerinde Kıbrıs ve Ege Uyuşmazlıkları. *Mehmet Seyfettin Erol ve Ertan Efegil (Der.)* , Ankara: Alp Yay. , 25-59.
- Aksu, F. (2014). Uyuşmazlık - Kriz Sarmalından Algı Değişimine Türkiye – Yunanistan İlişkileri. M. Kaymakçı. ve C. Özgün. (Ed.). *Rodos ve İstanköy Türklüğü* içinde.. İzmir: RİOTKDD Yayınları, 2014, 55-90.
- Alantar, D. (2008). Küresel Finansal Kriz: Nedenleri ve Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme. *Maliye Finans Yazıları*. 1.81, 1-10.
- Alessi, C. (2013). *Germany's Central Bank and the Eurozone*. <https://www.cfr.org/> (31 Aralık 2017).
- Alış, Ş., ve Özlük, E. (2007). Uluslararası İlişkiler Tarihinin Yapısökümü: İdealizm-Realizm Tartışması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.18, 225-243.
- Andıç, U. (2008). Uluslararası İlişkiler Teorisine Kaos Teorisi Perspektifinde Postmodern Bir Yaklaşım. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Apaydın, F., ve Açıkalın, S. (2015). Türkiye’de 1980 Dönüşümü Sonrası İstikrarsız Büyümenin Ekonomi Politikası. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 43.22, 200-210.
- Arı, T. (2015). *Uluslararası İlişkiler Kuramları-I*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Aslanlı, A., ve Memmedov, A. (2016). Neo-Realizm Kuramı Çerçevesinde Azerbaycan-İran İlişkilerinin Analizi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*. 5.6, 1520-1532.
- Ateş, A. (2011). *Fikir Babalarının Işığında Realizm ve Neorealizm*. www.tuicakademi.org (10 Temmuz 2017).
- Ateş, D. (2009). Uluslararası İlişkiler Disiplininin Oluşumu: İdealizm / Realizm Tartışması ve Disiplinin Özerkliği. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*. 10.1, 11-25.
- Avrupa Birliği Genel Sekreterliği. (2011). *Küresel Krizin AB Üyesi Ülke Ekonomilerine Etkileri ve Gelecek Döneme İlişkin Beklentiler*. <http://www.ab.gov.tr/> (26 Temmuz 2017).
- Aydın, M. (1996). Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. 51.1, 71-114.
- Ayman, S. (2008). Kıbrıs Sorununda Güç Eşitsizliği ve Koalisyon Arayışı. *Akademik Orta Doğu Dergisi*. 3.1, 53-66.
- Baç, M. (2006). *Türkiye - Avrupa Birliği İlişkilerine Güvenlik Boyutundan Bir Bakış*. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı.
- Balcı, A., ve Kardaş, T. (2014). Realizm. Ş. Kardaş ve A. Balcı. (Ed.). *Uluslararası İlişkilere Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konular* içinde. İstanbul: Küre Yayınları, 2014, 5 b., 85-96.
- Bayar, Y. (2015). Kredi Derecelendirme Kuruluşları Ve Yunanistan Borç Krizi. *International Journal of Economic and Administrative Studies*. 8.15, 41-57.

- Bayır , Ö. (2015). Uluslararası İlişkilerde Neorealist Ekolden Neoklasik Realist Ekole. S. Turan.ve N. Özkural Köroğlu. (Ed.). *Uluslararası İlişkilerde Teoriden Pratiğe Güncel Yaklaşımlar* içinde. Bursa: DORA Basım-Yayım Dağıtım, 2015, 45-64.
- BBC. (09.05.2016). *Yunan parlamentosu tasarruf tedbirlerini onayladı.* <http://www.bbc.com/> (30 Ağustos 2017).
- Bektaş, M. (2013). Türkiye'nin Dış Politikasında "Kıbrıs Sorunu": Kriz Yönetimi Stratejisi Açısından Bir İnceleme. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü.
- Berberoğlu, B. (2011). 2008 Global Krizinin Türkiye ve Avrupa Birliği'ndeki Etkilerinin Kümeleme Analizi ile İncelenmesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 11.1, 105-130.
- Burulday , A. (2011). *Yunanistan Ekonomik Krizi*. <http://www.bilgesam.org/> (30 Aralık 2017).
- Can, H. (2013). Türkiye-Avrupa Birliği (Ortaklık) İlişkileri. R. Karluk. ve B.Yüce Dural. (Ed.). *Avrupa Birliği ve Türkiye İlişkileri* içinde.. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2013, 2-25.
- Carr, E. (1939 (1946)). *The Twenty Years' Crisis 1919-1939 An Introduction to The Study of International Relations*. London: Macmillan & Co. Ltd, Second Edition.
- Council of the European Union. (1997). *Presidency Conclusions*. <http://www.consilium.europa.eu> (25 Ağustos 2017).
- Cox, M., ve Campanaro, R. (2016). Introduction to International Relations. *Unpublisher Master's Thesis*. London: University of London.

- Çekin, S. E. (2017). *Değişim Sürecindeki AB Ekonomisi Avro Krizi Ve Artan Almanya Etkisi*. İstanbul: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı.
- Çenberci , E., ve Gövdere, B. (2017). Küresel Krizin Avrupa Birliği'nin Makroekonomik Performansına Olan Etkisi: 2005-2014 Dönemi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*. 22.2, 407-423.
- Çetinkaya, A. (2015). Euro Krizinin Avrupa Birliği ve Türkiye Üzerindeki Etkileri:2008 Krizi Bağlamında Bir Değerlendirme. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 4.7, 87-108.
- Dağdelen, İ. (2011). Avrupa Bütünleşme Sürecinde Yunanistan'ın Borç Krizi. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*. 10.2, 1-26.
- Dağdemir, E. (2012). Avrupa Birliği'nin Genişleme ve Avrupa Komşuluk Politikası. R. Karluk. ve B. Yüce Dural. (Ed.). *Avrupa Birliği içinde*. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2012, 94-117.
- Denk, E. (2016). *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Doyle, M. (1986). Liberalism and World Politics. *The American Political Science Review*. 80.4, 1151-1169.
- Durusoy, S., ve Şamiloğlu, Ö. (2012). AB'nin Zayıf Ekonomik Halkası Yunanistan'ın Ekonomik Krizi Dinecek Mi? *Alternatif Politika*. 4.1, 84-128.
- DW Akademisi. (2013). *Euro krizi AB'yi sarstı*. <http://www.dw.com/> (3 Haziran 2017).
- Emeklier, B. (2011). Uluslararası İlişkiler Disiplininde Epistemolojik Paradigma Tartışmaları: Postpozitivist Kuramlar. *Bilge Strateji*. 2.4, 139-184.
- Erarslan, C. (2016). Küresel Finansal Krizi Anlamak. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 5.1, 79-99.

- Erarslan, C., ve Timurtaş , M. (2015). Avrupa Borç Krizinin Seçilmiş Ülke Örnekleri Üzerindeki Etkileri. *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi*. 1.2, 17-54.
- Erdem, E., ve Ulucak, R. (2014). Avrupa Birliğinde Parasal Süreç ve Euro Krizi. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 33.1, 19-42.
- Erdem, N., ve Atbaşı, F. (2011). Finans Sermayenin Kriz Döngüsü:Merkez –Çevre “Yakınsaması”. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. 66.4, 33 - 66.
- Ereker, F. (2010). Dış Politika ve Kimlik: İnşacı Perspektiften Türk Dış Politikasının Analizi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eren, S. (16.04.2013). *Euro Bölgesi Borç Krizi ve Almanya*. <http://asem.org.tr/tr/> (19 Ocak 2018).
- Ergin, N. E. (2013). Avrupa Birliği’nde Borç Krizi: Krize Karşı Alınan Tedbirlerin Değerlendirilmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ersoy, Ö. (2011). Atina, Düzlüğe Çıkabilecek mi? *Stratejik Düşünce ve Araştırma Vakfı Stratejik Düşünce Dergisi*. 99-102.
- European Central Bank. (2015). *Capital subscription*. <https://www.ecb.europa.eu/> (31 Aralık 2017).
- European Commision. (2010). *Update of the Hellenic Stability and Growth Programme: Including an Updated Reform Programme*. <http://ec.europa.eu/> (21 Aralık 2017).
- European Commission. (2017). *The ESM Stability Support Programme Greece, First & Second Reviews July 2017 Background Report*. <https://www.esm.europa.eu/> (31 Aralık 2017).

- European Parliament. (1999). *Helsinki European Council 10 And 11 December 1999 Presidency Conclusions*. <http://www.europarl.europa.eu/> (26 Ağustos 2017).
- European Stability Mechanism. (2017). *Explainers-Greece*. <https://www.esm.europa.eu/> (31 Aralık 2017).
- Ferry, J. (2012). Günü Kurtarmak mı, Kurtulmak mı? Euro Alanının Geleceği. *TÜSİAD Görüş Dergisi*. 72, 23-26.
- Fukuyama, F. (1989). The End of History. *The National Interest* .
- Gilpin, R. (1996). No One Loves a Political Realist. *Security Studies*. 5.3, 3-26.
- Gold, D., ve McGlinchey, S. (2017). International Relations Theory. S.McGlinchey (Ed.). *International Relations* içinde. Bristol, England: E-International Relations, 2017, 46-56.
- Görenel, Z. (2015). Avrupa Para Birliği'nin Sorunlu Dinamikleri ve Yunanistan Borç Krizi. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2.2, 171-188.
- Guérot, S. D. (February 2012). The Long Shadow of Ordoliberalism: Germany's Approach to the Euro Crisis.. *European Council on Foreign Relations*, 1-10.
- Haass , R. (2008). Age of Nonpolarity What Will Follow U.S. Dominance. *Foreign Affairs*. 87.3, 44-56.
- Huntington, S. (1993). The Clash of Civilizations? *Foreign Affairs*, 22-49.
- İktisadi Kalkınma Vakfı. (t.y.). *AB Genişlemesi*. <http://www.ikv.org.tr> (24 Ağustos 2017).
- İktisadi Kalkınma Vakfı. (2011). *Avrupa Birliği Yunanistan İçin Yeni Bir Kurtarma Paketi Üzerinde Anlaştı*. www.ikv.org.tr (29 Ağustos 2017).
- İnat, K. (2009). Birleşme Sonrasında Almanya'nın Dış Politikası: Normalleşme'nin Son Adımları. *Bilgi Dergi*. 1.18, 1-37.

- Kampfner, J. (2017). *Adults in the Room: My Battle With Europe's Deep Establishment by Yanis Varoufakis – review*. <https://www.theguardian.com> (31 Aralık 2017).
- Kant, I. (1983). *Perpetual Peace, and Other Essays on Politics, History, and Morals*. Indianapolis: Hackett Pub. Co.
- Karagül, S., ve Çiçekçi, C. (2014). Türkiye – Yunanistan İlişkilerinde Güvenlik Söylemi: Tarihsel Paradoksan Alternatif Söylemlere Çıkarımlar . *Uluslararası Balkan Kongresi*. Kocaeli: BİLGESAM, 298-314.
- Karakurt, B. (2010). Küresel Mali Krizi Önlemede Maliye Politikasının Rolü ve Türkiye'nin Krize Maliye Politikası Cevabı. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 24.2, 167-195.
- Karar. (2015). *Kurtarma paketi* . <http://www.karar.com/> (30 Ağustos 2017).
- Katsimi, M., ve Moutos, T. (2010). EMU and the Greek crisis: The political-economy perspective. *European Journal of Political Economy*. 26, 568–576.
- Kavcıoğlu, Ş. (2014). Avrupa Birliği'nde Euro Krizi Ve Türkiye Ekonomisine Etkileri. *Maliye Finans Yazıları*. 28.101, 15-31.
- Keohane, R. (1986). Realism, Neorealism and The Study of World Politics. *Neorealism and Its Critics*. 1-26.
- Keohane, R., ve Nye, J. (2017). Power and Interdependence. R. K.Betts.(Ed.).*Conflict After the Cold War: Arguments on Causes of War and Peace* içinde. New York: Routledge, 2017, Fifth Edition, 167-174.
- Keridis, D. (1999). *Political Culture and Foreign Policy:Greek-Turkish Relations in the Era of European Integration and Globalization*. Cambridge: North Atlantic Treaty Organization.
- Kıbaroğlu, M. (2017). *Türkiye-NATO İlişkileri*. İstanbul: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı.

- Kibritçioğlu, A. (2011). Avro Bölgesi Ülkelerindeki Güncel Borç Krizi. *University Library of Munich*. 1-20.
- Kiper, S. (2013). Euro Bölgesi Krizi ve Euro'dan Ayrılma Süreci. *Akademik Bakış Dergisi* 35, 1-17.
- Kolasi, K. (2013). Soğuk Savaş'ın Barışçıl Olarak Sona Ermesi ve Uluslararası İlişkiler Teorileri. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. 68.2, 149-179.
- Kouretas, G., ve Vlamis , P. (2010). The Greek Crisis: Causes and Implications. *Panoeconomicus*. 57.4, 391-404.
- Köse, Y., ve Karabacak, H. (2011). Yunanistan Ekonomik Krizi: Nedenleri, Etkileri ve Alınan Tedbirlere İlişkin Bir Değerlendirme. *Maliye Dergisi*. 160, 289-306.
- Kuhn, T. (1962). *The Structure of Scientific Revolutions*. United States of America : International Encyclopedia of Unified Science, 1962, Second Edition.
- Kutlay, M. (2011). *Krizdeki Birlik: Euro Bölgesinin Borç Sarmalı ve AB'nin Geleceği*. Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu.
- Larrabee , F., ve Lesser, I. (2003). *Turkish Foreign Policy in an Age of Uncertainty*. Pittsburgh: RAND.
- Lawrence, K. (2009). Toward a Democratic and Collectively Rational Global Commonwealth: Semi-Peripheral Transformation in a Post-Peak World-System. O. Worth ve M. Phoebe (Ed.). *Globalization and the New Semi-Peripheries* içinde. England: Palgrave Macmillan, 2009, 198-212.
- Mantar, İ. (2010). Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının Gelişimi ve Genişleme Sürecinde Transatlantik Etkisi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Markantonatou, M. (2012). The State and Modes of Regulation in Greece from the Post-War Period to the 2009 Financial Crisis. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*. 14.4, 416–432.

- Mearsheimer, J. (1994). The False Promise of International Institutions. *International Security*. 19.3, 5-49.
- Moravcsik, A. (1997). Taking Preferences Seriously: A Liberal Theory of International Politics. *International Organization*. 51.4, 513-553.
- Olkaç, P. (2008). Avrupa Güvenliğinde Türkiye'nin Değişen Konumu: AGSP ve Türkiye. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Başkent Üniversitesi Avrupa Birliği ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü.
- Özdemir, H. (2008). Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. 63.3, 113-144.
- Öztürk, M., ve Aras, O. (2011). Euro ve Kriz Sonrası Dönemde Parasal İstikrar. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*. 3.2, 143-155.
- Paraborsa. (17.01.2015). *Fitch Yunanistan Kredi Notu*. <https://www.paraborsa.net/> (30 Ağustos 2017).
- Sabah. (20.08.2017). *Fitch Yunanistan'ın kredi notunu yükseltti*. <http://www.sabah.com.tr/> (30 Ağustos 2017).
- Sandıklı, A., ve Emeklier, B. (2012). Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm. A. Sandıklı (Ed.) *Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış Ve Çatışma Çözümleri* içinde. İstanbul: BİLGESAM, 2012, 3-70.
- Sandıklı, A., ve Kaya, E. (2012). Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri. A.Sandıklı (Ed.). *Bölgesel Sorunlar ve Türkiye* içinde. İstanbul: BİLGESAM, 211-245.
- Saraçoğlu, M., ve Kuzu, M. (2015). Yunanistan Hükümeti ve AB Yönetimi Arasında Yunanistan Borç Krizine İlişkin Sürdürülen Müzakerelerin Euro Bölgesi, AB ve Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerine Finansal Piyasalarına Olası Etkileri . *Kamu-İş Dergisi*. 14.1, 45-61.

- Schäuble, W. (2011). *Why austerity is only cure for the eurozone*. <https://www.ft.com/> (31 Aralık 2017).
- Schweller, R. (1997). New Realist Research on Alliances: Refining, Not Refuting, Waltz's. *American Political Science Review*. 91.4, 927-930.
- Schweller, R., ve Priess , D. (1997). A Tale of Two Realisms: Expanding the Institutions Debate. *Mershon International Studies Review*. 41.1, 1-32.
- Sezgin, Z. (2012). Küresel Krizin İkinci Perdesi: 2011 Avrupa Borç Krizi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*. 4.2, 141-150.
- Slaughter, A.-M. (2011). International Relations, Principal Theories. *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*. 129.
- Sönmez, M. (2008). *Küresel Kriz ve Türkiye*. <http://s3.amazonaws.com> (26 Temmuz 2017).
- Sözcü. (22.01.2017). *Komşu'da kriz gittikçe büyüyor*. <http://www.sozcu.com.tr/> (30 Ağustos 2017).
- Şahin , B. (2012). Hukuk Ve İktisat Araştırmaları Dergisi Cilt 4, No 1, 2012 Issn: 2146-0817 (Online) 45 Türkiye'de Dış Borç Sorunu ve Avrupa Borç Krizi'nin Etkileri. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*. 4.1, 45-54.
- Şanlıoğlu, Ö. (2016). Avrupa Birliği'nin Yapısal Bir Krizi Olarak Euro Krizinin Nedenleri Ve Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 6.2, 99-115.
- Şimşek, A. (2011). *2011'e Ekonomik Kriz Damgasını Vurdu*. <http://www.dw.com> (3 Haziran 2017).
- T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı. (t.y.). *Türkiye - AB İlişkileri*. www.ab.gov.tr (26 Ağustos 2017).

- T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı. (1993). *2 Haziran 1993 Avrupa Birliği Konseyi Kopenhag Zirvesi Sonuç Bildirgesi*. <http://www.ab.gov.tr/> (25 Ağustos 2017).
- T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği. (2011). *Avrupa Birliği'nde Küresel Finansal Krize Karşı Alınan nlemler ve Birliğin Rekabet Gücünün Arttırılmasına Yönelik Girişimler: "Euro Rekabet Paktı"*. <http://www.ab.gov.tr/> (27 Ağustos 2017).
- T.C. Dışışleri Bakanlığı. (t.y.). *Başlıca Ege Denizi Sorunları*. www.mfa.gov.tr (15 Haziran 2017).
- T.C. Dışışleri Bakanlığı. (t.y.). *Kıbrıs Meselesinin Tarihçesi, Bm Müzakerelerinin Başlangıcı*. www.mfa.gov.tr (15 Haziran 2017).
- T.C. Dışışleri Bakanlığı. (t.y.). *Türkiye-Yunanistan İlişkileri*. www.mfa.gov.tr (28 Temmuz 2017).
- Tamçelik, S. (2008). Kıbrıs'ta Türklerle Rumların Toplumsal atışma Düzlemi ve Bununla İlgili Ahlak ve Mantıksal Değerleri. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. 8, 285-320.
- Tangr, B. (2016). *Türk Dış Politikası*. www3.csgeb.gov.tr (29 Temmuz 2017).
- Taştan, V. (20.06.2013). *Euro Krizi: Krizin Temelleri ve zm Yolları*. <http://politikaakademisi.org> (2 Haziran 2017).
- TCMB. (2009). *Enflasyon Raporu 2009-III*. www.tcmb.gov.tr (26 Temmuz 2017).
- TCMB. (2010). *Avrupa Birliği Helsinki Zirvesi ve Türkiye*. <http://www.tcmb.gov.tr> (26 Ağustos 2017).
- TCMB. (2011). *demeler Dengesi Raporu*. www.tcmb.gov.tr (1 Haziran 2017).
- TEPAV Küresel Kriz alışma Grubu. (2009). *Türkiye Ekonomisi için Kriz nlemleri*. Ankara: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı.

- Tezel, E. (2014). *Kenneth Waltz ve Neorealizm*. www.tuicakademi.org (14 Temmuz 2017).
- Tsakonas, P. (t.y). *Greek-Turkish Relations Towards the 21st Century A View from Athens*. <https://programs.wcfia.harvard.edu> (27 Ağustos 2017).
- TUİC Akademi. (2014). *Realizm*. <http://www.tuicakademi.org/> (28 Temmuz 2017).
- Tunçsiper, B., ve Biçen, Ö. (2013). Avrupa Borç Krizinin Türkiye'nin İhracatı Üzerindeki Etkileri. *International Conference On Eurasian Economies 2013*. St. Petersburg - Russia: Beykent University, 486-495.
- Türk-Yunan İlişkileri. (2012). *1980 Sonrası Dönem Türk – Yunan İlişkilerinde Niyetlere İlişkin Algılamalar*. www.turkishgreek.org (20 Haziran 2017).
- Türk-Yunan İlişkileri. (2012). *AB Çerçevesindeki Sorunlar*. <http://www.turkishgreek.org> (26 Ağustos 2017).
- Tüysüzoğlu, G. (2012). Çatışma ve İşbirliği Dikotomisi Bağlamında Balkanlar'ın Siyasal Görünümü. *Avrasya Etüdüleri Dergisi*. 18.42, 83-110.
- Uçar, Ö. (2012). *Yunanistan'ın Euro Bölgesi'nden Ayrılmasının Olası Ekonomik Etkileri*. Ankara: T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı Ekonomik ve Mali Politikalar Başkanlığı.
- Ulu, C. (2014). Ahmet Davutoğlu Döneminde Türkiye Suriye İlişkileri. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ulusoy, A., ve Ela, M. (2015). Avrupa Borç Krizinin Makroekonomik Etkileri ve Türkiye. *International Conference On Eurasian Economies 2015*. Kazan - Russia: Eurasian Economists Association, 388-397.
- Uzun, H. (2004). *1919-1950 Yılları Arasında Türkiye–Yunanistan İlişkileri*. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*. 5.2, 35-50.

- Üçler, Y. (2014). Gümrük Birliği'nden Sonra Türkiye-AB İlişkileri. *Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 14.27, 204-231.
- Ünal, B. (2016). *Ekonomik Kriz Öncesi ve Sonrası: Yunanistan Ekonomisi*. <http://www.tuicakademi.org> (31 Aralık 2017).
- Ünal, H. (t.y.). *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri ve Türk-Yunan Sorunları*. <https://www.tarihtarih.com/> (26 Ağustos 2017).
- Vatandaş, S. (2014). *Almanya ve Avro Krizi: Kavramsal Bir İnceleme*. <http://www.bilgesam.org/> (31 Aralık 2017).
- Vural, G. (2012). Avrupa Krizi ve Türkiye. K. Metin Özcan. (Ed.). *AB Krizi ve Türkiye'ye Olası Yansımaları* içinde. Ankara: Stratejik Düşünce Enstitüsü, 2012, 51-56.
- Waltz, K. (1979). *Theory of International Politics*. California: Addison-Wesley Publishing Company.
- Yalçınkök, K. (08.04.2015). *Realizm*. <http://akademikperspektif.com> (4 Temmuz 2017).
- Yeldan, E. (2009). Kapitalizmin Yeniden Finansallaşması ve 2007/2008 Krizi: Türkiye Krizin Neresinde? *Çalışma ve Toplum Dergisi*. 2009/1. 1, 11-28.
- Yeşilyurt, N. (2017). Neoclassical Realist Theory of International Politics. *Uluslararası İlişkiler*. 14.55, 119-124.
- Yıldız, Z., ve Durgun, A. (2010). 2008 Küresel Ekonomik Krizi ve Turizm Sektörü Üzerine Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*. 2.1, 1-15.
- Yılmaz, B. (2012). Avrupa Birliği Nereye Koşuyor? "Euro Krizi'nin Nedenleri, Sonuçları ve Türk Ekonomisi Üzerindeki Beklenen Etkileri". *TÜSİAD Görüş Dergisi*. 72, 16-22.

- Yılmaz, B. (2013). Reflections Of The Global Economic Crisis On The Countries Of Pııgs And Turkey's Macroeconomic Variables. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 34.1, 229-252.
- Yılmaz, S. (2015). Neoklasik Realizm: İlerletici Mi? Yozlaştırıcı Mı? Lakatosyan Bir Değerlendirme. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 46, 1-18.
- Yorulmaz, M. (2014). "Değişen" Uluslararası Güvenlik Algılamaları Bağlamında Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde "Değişmeyen" Güvenlik Paradoksu. *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*. 3.1, 103-135.
- Yüksel, O. (2010). *Akademik Bir Disiplin Olarak Uluslararası İlişkiler 'in Ortaya Çıkışı ve Çalışma Alanı*. <http://politikakademi.org/> (11 Temmuz 2017)./